VILHELM BERGSØE

HENRIK IBSEN på ISCHIA og "Fra Piazza del Popolo"

Ungdomserindringer VI

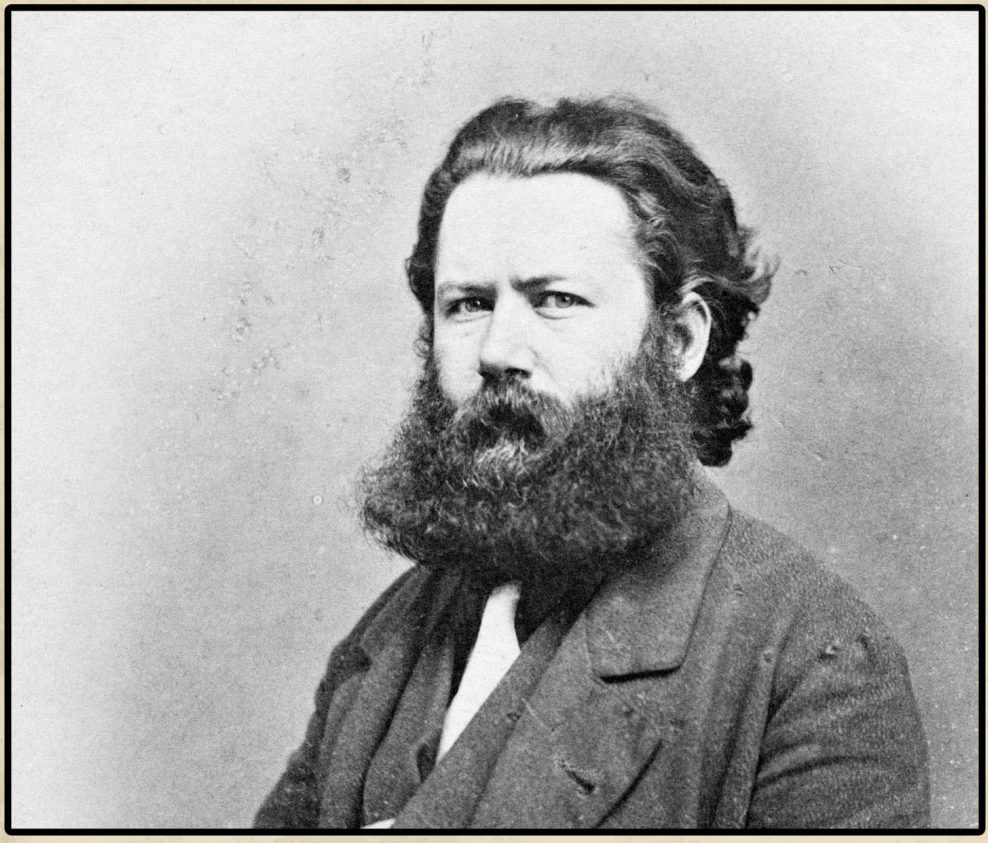

Bibliotek 1800

Vilhelm Bergsøe

Henrik Ibsen på Ischia og "Fra Piazza del Popolo"

Ungdomserindringer VI

København og Ischia 1863-1869

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Vilhelm Bergsøe: *Henrik Ibsen på Ischia* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Vilhelm Bergsøe: *Henrik Ibsen på Ischia* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Vilhelm Bergsøe, 1876

Indhold

Forside

Frontispice

Første kapitel

Hjemkomst fra Italien i efteråret 1863. – Frederik den Syvendes død og Christian den Niendes hyldning. – Stemningen i København. – Audiens hos Christian den Niende. – Hypnotisør Hansen og hans forestillinger på Folketeatret. – Frederik Ussings hjem. – Jeg optræder som hypnotisør. – Admiral Suenson og hans folk. – Augustforeningen. – Det Collinske hjem og H. C. Andersen.

Andet kapitel

Besøg på Hummeltofte. – Monrads afrejse. – Et ulykkeligt forår. – Edmund Hansen (Grut). – Langvarig sygdom. – Hallucinationer. – Besøg af min første forlægger. – Legationsråd Schmidt-Phiseldeck. – Hvorledes Fra Piazza del Popolo blev til. – Besøg af Frederik Ussing. – Sommerophold på Taarnborg. – Den gamle skriver. – En sørgelig vinter. – Vandring i Kongens Have. – J. C. Schiødte som æstetisk dommer. – Besøg hos min forlægger. – De første korrekturer. – Fra Piazza del Popolo udkommer. – Delte meninger om dette arbejde.

Tredje kapitel

Bladenes kritik. – Philip Weilbach. – Christian Molbech. – Hjemmet hos doktor Bergh. – Besøg af professor Sibbern. – Bladkritikken i 1867. – Fædrelandets kritiker og hans anmeldelse. – Forårets komme. – Afsked fra det Berghske hjem. – Festmiddag hos etatsråd Collin. – Rejse til Marseille. – Storm på Middelhavet. – Ankomst til Rom. – Morgenvandring. – Besøg i Foreningen. – Henrik Ibsen. – De danske i Rom. – Maleren Laub. – En uheldig hypnotisør. – Monies og maleren Hansen. – Mine søskendes ankomst. – Colosseets illumination. – Påskefesten. – Kuppelbelysningen og La Girandola.

Fjerde kapitel

Forår i Rom. – Ankomst til Ischia. – Min fører Francesco. – De fromme søstre. – Flugt fra klosteret. – "La piccola Sentinella". – Henrik Ibsen i Villa Pisani. – Ibsens arbejdsmetode. – Aftenvandringer. – Kløften med de klirrende våben. – Punto Imperatore. – Villa Bellevue. – Abruzzerhunden. – Min første digtsamling. – Hvorledes Ibsen og jeg besteg Epomeo.

Femte kapitel

Turisternes rejsemåde. – Øen Ischia, Monte Epomeo og dens udbrud. – De hede kilder og deres virkninger. – Monte Tabor. – Punto di Zale. – Nattens ånder. – Badene ved Casamicciola. – Øens Hippokrates og bonden Patricio. – Naturhistoriske udflugter. – Min ven Agnello.

Sjette kapitel

Italienske helgener. – Legenden om den hellige Restituta. – Hendes fest i Lacco. – Mit første dramatiske arbejde. – Hauch som censor. – Sciroccostormen. – Dr. Pinkoff. – Ephemeridfeberen. – Jordskælv. – Ibsen rejser til Sorrent. – Omsejling af Ischia. – Et demokratisk badested.

Syvende kapitel

Afrejse fra Ischia. – Ankomst til Neapel. – Vejen til Sorrent. – Hotel Cocomello. – Hvorledes Sorrent ser ud. – Rosa magra. – Aftenvandringer med Ibsen. – Pinjeskoven ved Massa. – Den døde villa. – Sciavones bande. – Aftenbesøg hos Ibsen. – Et overfald i rottegangene. – Klosteret Deserto. – Frygt for kolera. – Den amerikanske lady. – Sejlads til Capri. – Den blå grotte. – Tibers villa. – Grev Montgomery's død. – Et brev fra Ibsen.

Ottende kapitel

Bortrejse fra Sorrent. – Vandringer i Pompeji. – Afrejse til Neapel – Landsmænd og udflugter. – S. Martino og Camaldoli. – Garibaldis tog til Rom. – Begejstringen i Neapel. – Tumulter i Toledogaden. – Ophold i S. Lucia. – Nedstyrtning af Pizzo Falcone. – Ankomst til Rom. – Politiske uroligheder. – Kasernen Serristori, Tavanis hus og osteriet i Trastevere. – Urolige vinteraftener. – Skandinaverne i Rom. – Kysset i katakomberne. – Vinter i Rom. – Tunge tider. – Mourier og Piedro Boyesen. – Juleaften. – Karnevalet. – Henrik Ibsen og hans verdenshistoriske drama. – Foråret kommer. – Afrejse til Ariccia. – Sangsvanen.

Om "Henrik Ibsen på Ischia"

Første kapitel

Hjemkomst fra Italien i efteråret 1863. – Frederik den Syvendes død og Christian den Niendes hyldning. – Stemningen i København. – Audiens hos Christian den Niende. – Hypnotisør Hansen og hans forestillinger på Folketeatret. – Frederik Ussings hjem. – Jeg optræder som hypnotisør. – Admiral Suenson og hans folk. – Augustforeningen. – Det Collinske hjem og H. C. Andersen.

"Det bedste ved at rejse er dog at komme hjem," skriver H. C. Andersen; men for mig var hjemkomsten parret med en dyb følelse af uhygge, længsel og savn.

I stedet for Siciliens evigt solklare himmel, mødte mig nu novemberdagens tåge – i stedet for det lyse Middelhav traf jeg Sundets blygrå bølger, og i stedet for pinjer og palmer, så jeg kun Voldens røgslagne træer, hvis gulnede blade fejedes bort af efterårets storme. Hvor ofte måtte jeg ikke mindes Heibergs ord:

"Flade kyster uden hegn,
som i vinden sno jer;
skove, som i evig regn
uophørlig to jer –
fik I jordskælvsvanen til,
skulle Fanden bo her."

Desværre – jeg var nødt til at blive hvor jeg var; thi det var ikke alene efterårshimlen, der var mørk, også på Danmarks politiske himmel trak et uvejr op, hvis lyn ingen syntes at ane.

Jeg, der på min rejse havde fået så utvetydige beviser på Tysklands had til Danmark, jeg mindedes godt den preussiske arkæologs ord på Kapitol og hans bestemte forudsigelse om, at krigen ville bryde ud senest til foråret; men når jeg udtalte mig herom, lo man mig lige op i ansigtet og forsikrede, at så længe man havde en udenrigsminister som Hall, var der fred og ingen fare.

Jeg husker endnu, at da jeg en dag ytrede min frygt for, at vi ikke alene ville miste Holsten, men også Slesvig, fo'r den gamle konferensråd Ussing op imod mig, og Frederik, som lige var trådt ind i stuen, sagde, at han ville give mig Slesvig tilbage, ifald vi mistede det. Han holdt også sit ord; thi få dage efter at freden var undertegnet, sendte han mig et stort kort over det tabte land. Det var nu hans måde at tage sagerne på.

Det var tunge, mørke og knugende dage. Det spændte forhold til Tyskland voksede for hvert døgn; men herhjemme gik man i en forunderlig glad ligegyldighed, og talte jeg om en mulig krig, fik jeg stadig det samme svar, at Rusland og England ikke ville finde sig i, at Kiel blev en tysk krigshavn. Desuden undervurderede man på en besynderlig måde Tysklands styrke og voksende magt. Man levede endnu i minderne fra 1848, og man havde ganske glemt, at den, der jog Wrangel ud af Jylland ikke var den danske hær, men en note fra St. Petersborg. Man ville knytte Slesvig fast til Danmark, men så ikke, at båndet ville briste, når knuden strammedes.

Hertil kom, at vi ganske tog fejl af vore forsvarsmidler mod syd. I stedet for at have benyttet tiden efter 1848 til at gøre Als og Dybbøl til en modstandskraftig fæstning, havde man forset sig på Thyras gamle vold, og overalt lød råbet om, at Danmarks fjender skulle standses af Dannevirke.

Man havde ikke øje for, at denne befæstningslinje, som støttedes af kunstige oversvømmelser, var meget for udstrakt til at kunne holdes af den danske hær; men man stolede på Carl den Femtendes venskab til Frederik den Syvende, mindedes de bestemte løfter kong Carl havde givet, og da alt brast, stod Ploug alene med de 22.000, som Sverige havde lovet at sende.

Tillige havde Frederik den Syvende, der ikke var så lidt af en romantiker, fået den fikse idé, at han selv ville værge Danmark fra Thyras gamle vold, og hans stolte ord: "Det skal ej ske!" viste, hvor meget han var bundet af sine illusioner. Selv var han taget til Flensborg tillige med grevinden, og fra denne by gjorde han idelige udflugter til Dannevirke for personlig at lede arbejderne.

Da fo'r en skummel efterårsdag det uhyggelige rygte gennem byen, at kongen lå syg på Glücksborg, og folk, der vidste besked, talte allerede om en blodforgiftning. Efterretningerne blev med hver dag mere og mere truende, og endelig rullede de skæbnesvangre ord "Kongen er død" som en dump torden hen over landet.

En konges død har altid vakt sorg i Danmark; men her var sorgen blandet med dyb bekymring, og den unge Bjørnsons ord:

> "Nu står der et skrig over kongens død,
> som af folk i nød,"

var netop det, som alle følte.

Så husker jeg en mørk, sludfuld novemberaften. Jeg stod ved bolværket i Nyhavn, de osende begfakler luede, og deres røde skær belyste tusinder af ansigter, hvis øjne alle stirrede ud i mørket. Da hørte man dumpe, langsomme plask; det var kongeskibet "Slesvig", som sejlede stille op gennem havnen. På dets dæk stod det sorte telt, og inden for dette lå det håb, Danmark engang havde næret til sin konge.

Som en spøgelsesagtig skygge gled det mørke skib med de røde fakler langsomt forbi, og mindst af alt anede jeg dengang, at den mand, som førte kongens afsjælede legeme til København, skulle blive min svigerfader.

Det havde været en vanskelig opgave; thi under skibets duvning i den oprørte sø, havde han stadig frygtet for, at kisten skulle gå over bord, og da vejret senere bedagede sig, havde efterårets klamme tåger hyllet sig omkring kongeskibet, så det næsten blev umuligt at holde den rette kurs.

Med Frederik den Syvende uddøde den oldenborgske stamme. En ny linje skulle bestige tronen, og arvtageren efter Frederik den Syvende var alt andet end populær.

Jeg stod på Kristiansborg slotsplads, da hyldningen skulle foregå. Hele pladsen, som dengang ikke var beplantet, var fuld af mennesker. Alle stirrede op mod den høje altan, hvor den nye konge skulle træde ud. Alt var spændt forventning, men intet venligt ord hørtes i den store skare.

"Han er tysker – han er forræder – han vil ikke underskrive novemberforfatningen," – det var ytringer, som hørtes overalt. Der var hverken håb eller begejstring i dette menneskehav, som stadig stirrede op mod altanen, hvor kongen skulle komme. Da

åbnedes fløjdørene, kongen trådte ud med Hall ved sin side, men snublede over dørtærsklen og kom derved til at gøre en piruette, som ganske vist tog sig noget pudsigt ud, da man ikke anede grunden.

"Kong Frederik den Syvende er død, kong Christian den Niende leve!" lød Halls malmfulde stemme; men der var intet malm i de hurraer, som fulgte efter. Mængden spredtes hviskende, og samme aften var der et stort møde i Studenterforeningen, hvor stemningen mod den nye konge var alt andet end venskabelig. Både Ploug og hans tilhængere brugte ord, som var ligefrem revolutionære, og da Vilhelm Rode sluttede sin tale med "Vi vil ingen dansemester have til konge", brød der et bifald løs, som i styrke overgik det, jeg havde hørt på hyldningspladsen.

Da jeg i 1892 havde skrevet forspillet til den festforestilling, der gaves i teatret i anledning af kongeparrets guldbryllup, havde jeg nogle dage efter audiens hos kongen, som altid mindedes min afdøde svigerfader med velvilje.

Under vor samtale ytrede kongen:

"Jeg havde ikke troet, at jeg skulle slutte min regering med at blive så populær, som disse dage har vist mig, at jeg er; thi De erindrer vistnok, hvordan jeg blev modtaget, da jeg besteg tronen."

"Det husker jeg, som om det var i går," svarede jeg.

"Alt havde set anderledes ud," vedblev kongen, "hvis jeg ikke havde underskrevet novemberforfatningen; men" – og kongens øjne lynede – "det var denne bisp, som tvang mig dertil. Nu tror jeg dog at man indser, at der var handlet klogere, hvis jeg havde fået min vilje." –

Det slog mig at høre den bitterhed, hvormed kongen udtalte disse ord. Vi havde dog næppe undgået krigen, thi Tyskland havde da fundet et andet påskud; men Slesvig havde vi muligvis beholdt.

Nu bevirkede novemberforfatningen, at Holsten blev besat af Tysklands forbundstropper. Vor hær rykkede ind i Slesvig, og den første februar brød krigen ud.

Jeg skal ikke prøve på at skildre de sørgelige begivenheder der nu fulgte; det er gjort af dygtigere mænd end jeg, og de sorgens dage, der nu gik hen over Danmark, har jeg ikke glemt; men jeg ønsker ikke at opfriske minderne herom. Lad dem hvile – lad dem dækkes af den jord, der gemmer vore faldne brødre i Slesvig. –

"*Inter arma silent musæ*" siger det gamle latinske ordsprog; men jeg kunne ikke hvile, og hvor tungt det end faldt mig at arbejde under denne uhyggelige krig, måtte jeg dog af al kraft tage fat på min doktordisputats; thi jeg frygtede stadig for, at man i Neapel skulle tage emnet fra mig.

Min afdøde broder, Johan Frederik Bergsøe, havde under Schiødtes vejledning uddannet sig som kobberstikker, og da han havde gjort pladen til min afhandling færdig, kunne jeg indlevere teksten til Universitetet; men med Steenstrups sædvanlige langsomhed blev disputatsen først ansat til henad foråret, og i denne lange tid gik jeg i spændt forventning, om den ville blive antaget eller ikke.

Såfremt den skulle blive forkastet, havde jeg besluttet alligevel at offentliggøre den med en fortale, hvori jeg ville angive grunden til dens forkastelse.

Heldigvis slap jeg for at gribe til dette middel. En skøn forårsdag vandrede jeg op til auditoriet, som var propfuldt, ikke alene af mine zoologiske venner, men af adskilligt godtfolk, som var kommet af nysgerrighed for at se, hvorledes denne disputats ville løbe af.

Forholdet var jo også ganske mærkeligt. For halvandet år tilbage havde jeg som eksaminand skælvet for Steenstrups dom ved det grønne bord, og nu mødte jeg op med et arbejde, hvori jeg viste, at Universitetets zoologiske professor havde manglet de mest fundamentale forudsætninger til at bedømme en parasit, der af ham var blevet beskrevet som indvoldsorm, medens den i virkeligheden var et oceanisk krebsdyr.

Sjældent har en doktorand haft så gode kort på hånden som jeg; men alligevel var jeg ikke ganske rolig, thi til min forbavselse havde Steenstrup forlangt, at jeg skulle opstille en række theses, hentede fra andre grene af zoologien – med andre ord – han pønsede på at forvandle disputatsen til en ny magisterkonferens, hvori jeg skulle gøre rede for sager, som aldeles ikke vedkom det af mig udførte videnskabelige arbejde.

I den formodning tog jeg imidlertid fejl. De nævnte theses blev aldeles ikke berørt, og jeg havde den ærgrelse at have anvendt et par måneder på studiet af dem til ingen nytte.

De to ordinære opponenter var professorerne Steenstrup og Schiødte. Efter at jeg havde hilst på dem, tog Steenstrup ordet, men holdt sig egentlig langt mere til fangsten af sværdfisken end til dens parasit, idet han omhyggeligt søgte at undgå alle de anatomiske spørgsmål. Jeg forstod godt, hvor pinlig hans stilling var. Jeg var derfor meget varsom i mine udtryk; men da rejste Schiødte sig som en tordensky, og de lyn, der nu

udslyngedes slag i slag, var ikke rettede mod mig, men mod Steenstrup, så at jeg til slutningen kom i den forunderlige situation at måtte forsvare min egen opponent så godt jeg kunne.

Steenstrup selv sad med ansigtet i begge sine hænder og rokkede frem og tilbage. Gosch lo himmelhøjt fra en krog i auditoriet, og da handlingen endelig var forbi, og dekanus takkede mig for den vellykkede disputats, følte jeg mig i høj grad befriet – thi der var virkelig ikke noget at takke for.

Så snart jeg var færdig med min disputats, tog jeg atter fat på mine zoologiske undersøgelser, og her var det især det skønne Frederiksdal, som lokkede mig.

Over denne egn havde den bekendte naturforsker Otto Friederich Müller skrevet sin "Fauna Friederichsdalina", og her lå tillige Hummeltofte, hvor jeg var sikker på at finde en venlig modtagelse, ikke alene hos min unge elev Viggo Monrad, men også hos husets frue, og mest af alle hos Monrad, der, skønt teolog, dog interesserede sig levende for alt, hvad der rørte sig i videnskabens verden.

Af min doktordisputats havde jeg sendt ham et mæcenateksemplar, som jeg senere fik tilbage, da han rejste til Ny Zeeland. Da jeg nogle dage efter disputatsen besøgte ham, gratulerede han mig til mit arbejde, hvis emne han havde fundet meget interessant.

"Har De læst den?" udbrød jeg forbavset.

"Naturligvis," svarede han. "med undtagelse af enkelte partier, hvis terminologi jeg ikke kunne forstå, har jeg gennemlæst den fra ende til anden, og jeg vil sige Dem, at jeg kunne ønske at have skrevet denne disputats."

Endnu mere forbavset spurgte jeg: "Men hvorfor?" og han svarede:

"Ser De, Bergsøe, hvad der i reglen skrives ved slige lejligheder er ofte kun gentagelse af hvad andre har sagt, eller opkog af allehånde lærde materier, der glemmes lige så hurtigt, som de er kommet frem. Selv i politikken gælder det samme. Man er aldrig sikker på, at det resultat man med stor møje har skaffet til veje, har sin blivende tid; men med sådan et arbejde som Deres er det en ganske anden sag. De har ved denne disputats åbnet et nyt syn på hidtil ukendte forhold, og derved lagt den første sten til en videnskabelig bygning, som andre kan arbejde videre på. Hvad De har set og skrevet, lader sig ikke senere omstyrte, og det er derfor jeg siger, at jeg næsten kunne misunde Dem et sådant arbejde; thi hvad der kommer ud af min politiske virksomhed, ved hverken jeg eller nogen anden. For resten," vedblev han, "må jeg sige Dem, at De synes at tage denne temmelig let. De har ikke engang gratuleret mig til, at jeg er blevet minister. Tror De virkelig, at det er så let at blive minister?"

"Nej!" svarede jeg, "men når jeg ikke har iagttaget denne formalitet, så ligger det i, at jeg ikke ved om denne stilling virkelig er noget at gratulere til." –

Monrad stirrede på mig med det ejendommelige, skarpe blik han havde, når han begyndte at blive vred, og sagde: "Hvad mener De egentlig med det?"

"Jeg mener, at vor politiske stilling for øjeblikket er så fortvivlet, at der hører både lykke og held til at komme ud af den. Med få ord: jeg frygter for, at vi vil miste ikke alene Holsten, men også Slesvig, hvis vi taber Als."

Monrad sad grublende et øjeblik, så sagde han:

"Derfor råder Gud alene, men vi må holde ud så længe vi kan. Dog vil jeg sige Dem én ting, og det er, at England ikke kan finde sig i, at Østersøen falder i hænderne på en tysk sømagt. Det er fra England at hjælpen skal komme, og" – lagde han til med eftertryk – "den *vil* komme."

Hvor stærkt Monrads håb om Englands hjælp var, viser en lille begivenhed, som indtraf nogen tid efter. Minister-portefeuillen kom dagligt fra København til Lyngby, og blev derfra bragt ud til Hummeltofte, hvor den i største hast overleveredes til Monrad.

Den senere professor Frederiksen, som var blevet forlovet med Monrads ældste datter, plejede at modtage portefeuillen og bringe den op på Monrads værelse; men da han tilfældigvis ikke var i haven, overtog jeg dette hverv.

Da jeg kom op på Monrads studereværelse, som vendte ud mod haven, lå han på ryggen i en sofa, dampende på en merskumspibe og havde en kop kaffe stående på bordet ved siden af.

"Her er minister-portefeuillen," sagde jeg åndeløs, thi det var netop i de dage, da preusserne forberedte overgangen til Als.

Monrad svarede ikke, men gjorde en håndbevægelse, som antydede, at jeg kunne lægge den ved vinduet, og da han så et forbavset udtryk i mit ansigt, sagde han:

"De tror måske ikke, at jeg bestiller noget, når jeg ligger således – men så arbejder jeg allermest."

Nogle dage efter kom atter minister-portefeuillen, og denne gang var det Frederiksen, som bragte den op til Monrad. Lidt efter kom han glædestrålende tilbage, og sagde jublende: "Vi er

frelst! Monrad fortalte mig, at i dette øjeblik går en engelsk flåde med landgangstropper ud af Portsmouths havn."

"Åbnede han minister-portefeuillen?" spurgte jeg.

"Nej, men han må have fået det at vide ad anden vej, thi han sagde det bestemt."

To dage efter gik preusserne i land på Als, og den engelske flåde, som skulle have forhindret det, blev liggende i Portsmouth.

Som en diametral modsætning til Monrads kunstnerisk udstyrede hjem, hans frisindede ideer, hans store teologiske lærdom, hans levende sans for alt, hvad der hørte kunsten og videnskaben til, står i min erindring et andet hjem, som jeg kortelig skal berøre, fordi jeg ved min omgang med Frederik Ussing mere og mere fik indpas deri.

På Amagertorv lå konferensråd Ussings elegante lejlighed, og da hans elskværdige døtre var gode veninder af min søster, faldt det af sig selv, at jeg blev inviteret sammen med hende til de selskabelige sammenkomster, hvor ungdommen herskede.

Konferensråd Ussing, der nu var bleven "gamle Ussing", havde i den rådgivende stænderforsamlings tid næret vidtgående liberale anskuelser, og da hans ord: "Tør jeg spørge om her er flere konferensrådsmantler til stede?" klang ud over forsamlingen, troede man, han var en dansk Mirabeau. Men da han selv fik konferensrådsmantlen, havde han glemt at ryste de reaktionære møl ud af dens folder, og var Monrads hus i alle retninger nationalliberalt, så lå i det Ussingske spiren til den Augustforening, der, trods alle bestræbelser, fik så ringe

livskraft. Kunne han have ført de rådgivende provinsialstænder tilbage, er jeg overbevist om, at han havde gjort det med glæde.

Kort før krigen begyndte, kom en magnetisør Hansen her til byen og gav hypnotiske forestillinger på Folketeatret. Hypnotismen var dengang et ganske ukendt fænomen her til lands, og da Hansen illuderede de medier, han fik op på scenen, til at foretage de mest utrolige evolutioner, var tilstrømningen til disse forestillinger overmåde stor.

Da jeg overværede den første af disse, fik jeg til min forbavselse det bestemte indtryk, at sagen ikke var humbug, men at der her viste sig fænomener af så stor psykologisk interesse, at jeg besluttede mig til at studere dem nøjere.

Ved de følgende forestillinger havde jeg derfor plads oppe på selve scenen, og skjult bag en kulisse kunne jeg end yderligere overbevise mig om, at de hypnotiske hallucinationer blev individerne påtvunget af hypnotisøren.

Hansen var ikke alene en dygtig hypnotisør, men han havde tillige en særegen evne til at bringe sine somnambuler i så komiske situationer, at hele teatret rystede af latter. Jeg mindes endnu en sådan, fordi den stod i nøje forbindelse med de begivenheder, som foregik på krigsskuepladsen.

Nogle unge mennesker, som var hypnotiserede, stod med det ejendommelige fjollede udtryk i ansigtet, som viser, at de ganske var unddraget deres bevidsthed. Hansen kom ind med fem kosteskafter, som han fordelte imellem dem, idet han forsikrede, at det var nye Remington-rifler, som lige var kommet fra England. De stakkels fyre undersøgte disse kosteskafter, og man kunne i udtrykket på deres ansigter tydeligt se, at de ikke var rigtig fornøjede med geværerne.

Hansen gentog derfor indtrængende sin forklaring og stillede dem hver på sin post, idet han meddelte dem, at de stod på Dannevirke og måtte passe meget godt på preusserne, som var i anmarch. Nu var det mærkeligt at se det spændte udtryk, som kom i alles ansigter, og den iver, hvormed de syntes at lytte til selv den fjerneste støj.

Da råbte Hansen pludselig med stentorstemme: "Der kommer preusserne, nu sætter de over graven, nu klatrer de op ad volden. Frem mod dem, alle mand, stød dem ned, inden de kommer op på skansen!"

I samme nu fældede de fire deres kosteskafter og gik løs mod den indbildte fjende med en energi, som virkelig var beundringsværdig; men den femte, en ung, bleg fyr, kastede sit kosteskaft langt fra sig og styrtede så hovedkulds ind i kulissen, at han var nær ved at rive mig over ende, medens hele tilskuerpladsen bragede af latter.

Den historie fortalte jeg ved en middag hos Ussings til min borddame; men blev afbrudt derved, at konferensråd David, som sad lige over for mig, råbte over bordet:

"Må jeg bede mig fritaget for, at De fylder min datter med sådanne røverhistorier! Det hele er ren humbug, og jeg kan ikke forstå, hvorledes en mand som De vil bringe slige røverhistorier videre."

Noget forbløffet svarede jeg den vrede konferensråd: "Det er ikke humbug, jeg har selv nøje undersøgt sagen og var til stede, da det skete."

"Og jeg siger Dem," fortsatte konferensråden, "at han holder publikum for nar ved hjælp af underkøbte individer. Når en

mand som professor Hornemann erklærer sagen for humbug, så er den humbug. Forstår De mig?"

"Nej," svarede jeg, "men derimod forstår jeg sagen og tror, at jeg selv meget godt kan hypnotisere."

David tilkastede mig et foragteligt blik, men hans datter hviskede til mig: "Prøv med os i aften, når vi er færdig med at spille lotteri."

Da vi havde endt denne idræt, hvor vi havde brugt blanke halvskillinger til at markere tallene med, bad de unge damer mig om at hypnotisere dem, og da jeg vægrede mig, lod de mig høre, at jeg havde pralet med en ting, som jeg ikke forstod.

Det irriterede mig, og jeg svarede da, at hvis de kunne få deres forældres samtykke, var jeg villig til at foretage en prøve.

Inde i det næste værelse sad konferensråd David fordybet i en whist, og da hans datter spurgte ham, om jeg måtte hypnotisere hende, kastede han kortene på bordet og udbrød: "Hr. Bergsøe kan gøre, hvad han vil, her findes ingen underkøbte individer."

De to frøkner Ussing tændte nu lampen i sideværelset, og jeg anbragte stolene således, at lyset faldt på de blanke halvskillinger, som jeg bad dem holde i hånden og stirre ufravendt på. Forsøget gik dog ikke så let, som jeg havde tænkt, thi hvert øjeblik blev døren revet op, nysgerrige hoveder tittede ind, og stadig hørte jeg spørgsmålet: "Bliver det til noget! Når må vi komme?"

Da der var gået henved ti minutter, prøvede jeg med de to frøkner Ussing, som åbenbart ikke havde set på deres skillinger; thi de var ganske uimodtagelige og lo mig lige op i ansigtet, da jeg spurgte dem, hvem jeg var.

Nu begyndte sagen at blive temmelig kedelig for mig, thi hvis jeg ikke fik frøken David under indflydelse, ville jeg blive til latter for hele selskabet, og jeg husker tydeligt, at jeg samlede al min viljestyrke, da jeg trådte frem foran hende og gjorde de strøg, som jeg havde set Hansen anvende ved sine forestillinger. Til min forbavselse så jeg, at hendes pupiller pludselig udvidedes, hånden sank slapt ned, så at skillingen trillede hen ad gulvet, og udtrykket i hendes ansigt viste mig, at hun var fuldkommen under min indflydelse.

"Luk øjnene," bød jeg bestemt. Hun lukkede dem, og ved et par strøg fikserede jeg øjenlågene og sagde derpå: "Nu kan De ikke åbne dem."

Der kom nogle konvulsiviske trækninger omkring øjnene; men pludselig rejste hun sig, tumlede fremad på gulvet og faldt med et skrig til jorden, medens jeg stod aldeles fortumlet over udfaldet af mit eksperiment.

I det samme åbnedes døren. Alle styrtede ind; den unge dame lå bevidstløs på gulvet, og under råbet: "Frøken David er besvimet," blev jeg jaget ud af stuen, for at damerne kunne foretage de nødvendige oplivningsforsøg.

I den anden stue kom David farende mod mig, aldeles rasende, og da jeg sagde ham, at det ikke var nogen besvimelse, men en hypnotisk tilstand, blev han ude af sig selv. Trods alle mine formaninger om ikke at vække hende ved voldsomme midler, blev disse dog anvendt, og lidt efter kom hun ind i stuen, men endnu i hypnotisk tilstand. Hun vaklede omkring som en søvngængerske, en vogn blev hentet, og som et fuldstændig "*Bête noire*" listede jeg ned ad trappen med min søster, som råbte til mig: "Lad være at tage mig under armen!

Jeg kan føle, hvorledes elektriciteten strømmer ud af dine fingerspidser."

Da jeg den næste aften fortalte Hansen denne historie, rådede han mig på det alvorligste til aldrig at hypnotisere kvinder, da jeg derved udsatte mig for de største ubehageligheder. Desuden bebrejdede han mig, at jeg ikke havde lært modstrøgene; thi havde jeg kendt disse, havde jeg kunnet vække somnambulen lige så let, som han selv gjorde det.

Herpå fik jeg samme aften et mærkeligt eksempel.

En af mine elever fra Borgerdydskolen var kommet op på teatret, hvor Hansen havde forvandlet ham til æblekælling og lod ham stige ned i første parket, hvor han gik rundt med en kurv rå kartofler, som han antog for æbler. Da han kom til mig, ruskede jeg i ham og sagde: "Dyrlund, kender du mig ikke?"

Han så uforstående på mig og svarede: "Det er virkelig gode æbler. Vil De ikke købe et hos mig? Jeg har ingen solgt endnu."

Senere gjorde Hansen ham stiv, og da forestillingen var forbi, så jeg, at drengen haltede. Jeg førte ham straks op til Hansen og bebrejdede ham, at han havde misbrugt dette unge menneske til sin kunst.

"Ikke andet," udbrød Hansen, gjorde et par strøg op og ned ad benet, og i samme øjeblik gik min elev så godt som nogen. Hvad der var blevet gjort ved ham på scenen, lå derimod ganske uden for hans bevidsthed.

Trods mit uheld var Ussings godmodige nok til at invitere mig til en familiefest i anledning af søslaget ved Helgoland, hvor admiral Suenson, som var beslægtet med Ussing, skulle fejres.

Da vi trådte ind i den festligt smykkede spisesal, lå der en laurbærkrans ved den kuvert, hvor admiralen skulle sidde. Suenson blev stående foran den, skubbede lidt til den med fingeren og spurgte: "Skal den ligge der?"

"Ja," svarede Frederik, "det er en krans, vi har bundet til dig i anledning af slaget ved Helgoland."

"Så kan du give den til mine folk," svarede Suenson. "Det var dem, som vandt slaget, medens jeg stod på kommandobroen." Med disse ord lagde han kransen fra sig.

Mange år senere traf jeg atter den gamle søhelt på Odinshøj, hvor han sad på en bænk, medens hans blik drømmende stirrede ud over Sundet. Hvor var han betagende, som han sad dér hensunken i sine tanker, så fuldstændig optaget af det blånende spejl foran Kullens gråsorte ryg, at han ikke bemærkede min hilsen, idet jeg gik forbi.

"Giv den til mine folk, thi det var dem, der vandt slaget," klang det atter for mine øren.

Jeg har allerede omtalt, at der i det Ussingske hus herskede en stærk reaktionær retning, og denne endte da også med at give sig et udslag, som gjorde Ussingerne meget lidt populære.

En aften kom Frederik Ussing op til mig, slog ud med hånden og sagde:

"Kære Bjerkebæk, jeg kommer for at udnævne dig til kammerjunker."

"Er du gal! Hvad mener du med det?" spurgte jeg overrasket.

"Min mening er altid uden mening ved du, men meningen er den, at du bliver kammerjunker, hvis du vil være med at stifte vor nye forening."

"Hvilken?" spurgte jeg.

"Den store idiotforening til landets frelse og kongens bedste, hvor du og jeg samt min broder Otto vil skinne som lysende stjerner."

"Jeg tror du er gal?" svarede jeg leende.

"Skulle jeg, som lige har taget doktorgraden, lade mig hverve som kammerjunker? Det ville se net ud på et visitkort."

"Ja, warum denn nicht," svarede han. "Uniformen er nydelig og bestillingen let. Du kommer til hove, og bliver du engang en gammel gripominus, ender du som kammerherre."

"Hvilken bestilling er det, du taler om?" spurgte jeg stadig mere og mere forundret.

"Det skal jeg vise dig," svarede han og stillede sig ved døren med stiv militærholdning. "Ser du, nu råber overhofmarskallen: 'Majestæterne kommer!' Så lukker du døren op og bukker dybt, medens de passerer forbi." Og med disse ord bukkede han så dybt, at hans lange, sorte hår fløj ham ned over ansigtet.

"Hør nu, Frederik," sagde jeg, "lad os tale alvorligt. Tror du virkelig, at jeg vil trække i postbud-uniform og lade mig hverve som overlakaj? Det er dog ikke dit alvor?"

"Jo, min tro er det så. Jeg har allerede bestilt min uniform hos Therkildsen."

Nogen tid efter dannedes Augustforeningen, og begge Ussingerne samt Frederik Mynter udnævntes til kammerjunkere; men trods alle anstrengelser lykkedes det ikke at bringe nogen livskraft i en forening, som havde til formål at knytte båndet fastere mellem konge og folk, foruden at virke i en stærk reaktionær retning. Dertil var den nationalliberale strøm for stærk, og Augustforeningens båd kæntrede i den.

Endnu mindes jeg med glæde og taknemmelighed et tredje hjem, hvor jeg første gang lærte H. C. Andersen at kende.

I Dronningens Tværgade boede etatsråd Edvard Collin med sin elskværdige hustru, som jeg så godt kendte fra mit ophold i Rom 1863. Tillige var jeg en god ven af Jonas Collin, der læste til magisterkonferensen, og som havde ledsaget Andersen på hans rejse i Spanien.

I dette hjem så jeg digteren Gerson, den humoristiske figurtegner Fritz Jürgensen, men fremfor alt var H. C. Andersen en næsten daglig gæst, om hvem Jonas Collin kunne adskillige morsomme historier.

Blandt disse skal jeg blot anføre én, fordi den viser, hvor barnlig og naiv H. C. Andersen var, og hvor villigt han lod sig lokke, når blot man smigrede hans forfængelighed.

H C. Andersen i den Collinske gård i Dronningens Tværgade. Fotograferet af teaterlæge Theodor Collin.

Da man en dag ventede ham til middag, udeblev han, og da han endelig kom, var han i det mest strålende humør. Han havde på Østergade mødt en ung og dejlig dame, vistnok meget

fornem, thi fra Gianellis vinduer havde alle herrerne tittet ud efter hende. Så havde hun standset ham midt på fortovet og spurgt, om han ikke var den berømte H. C. Andersen, og da han bejaede dette, havde hun sagt, at hun var ganske forelsket i hans "Kun en spillemand", og at han endelig måtte give hende et smukt indbundet eksemplar af denne mærkelige bog, helst med et lille vers foran.

Just som Andersen var nået så vidt, kom teaterlægen Theodor Collin ind i stuen og spurgte leende:

"Hvad er det, jeg hører om dig, Andersen? Der kom en fra Gianelli og fortalte mig, at du midt på Østergade havde stået og bukket for Nora Ebbesen. Alle deroppe grinte min salighed af dig."

"Men hun var jo klædt som en prinsesse," sagde Andersen undskyldende, "og for resten er der jo hændet Thorvaldsen ganske det samme. Han gik ved højlys dag ned ad Via Sistina med en kurtisane, der påfaldende lignede en romersk principessa, som Thorvaldsen kendte."

Andersen trøstede sig med, at han og Thorvaldsen dog i grunden lignede hinanden.

Andet kapitel

Besøg på Hummeltofte. – Monrads afrejse. – Et ulykkeligt forår. – Edmund Hansen (Grut). – Langvarig sygdom. – Hallucinationer. – Besøg af min første forlægger. – Legationsråd Schmidt-Phiseldeck. – Hvorledes Fra Piazza del Popolo blev til. – Besøg af Frederik Ussing. – Sommerophold på Taarnborg. – Den gamle skriver. – En sørgelig vinter. – Vandring i Kongens Have. – J. C. Schiødte som æstetisk dommer. – Besøg hos min forlægger. – De første korrekturer. – Fra Piazza del Popolo udkommer. – Delte meninger om dette arbejde.

Når man i erindringen ser tilbage, kan selv vigtige begivenheder og mere fremtrædende personer stå i et uklart, tåget lys, medens enkelte situationer, der i og for sig er betydningsløse, træder frem med en sådan skarphed, som var de sket i går.

Det jævne, det dagligdags forsvinder fuldstændig i mørke, men hvad der har berørt ens sjæl, bliver stående til éns død.

På en lys, solvarm majdag kom jeg til Hummeltofte, hvor jeg traf familien i færd med at gøre forberedelser til at køre bort. Monrads var indbudt til middag hos grosserer Hage på Stokkerup, og jeg ville derfor trække mig tilbage, men fru Monrad, med sin sædvanlige ligefremhed, bad mig køre med, for at hun kunne præsentere mig som sin gæst.

I det skønneste forårsvejr rullede vi af sted og nåede over Lyngby, Fortunen. Her stod skoven i sin fejreste pragt. En regnbyge var faldet, og fra de halvt udfoldede blade, der syntes at springe helt ud, medens vi kørte, faldt dråberne ned, tindrende i solskinnet som diamanter. Luften var fyldt af en ejendommelig vellugt, som forårets tusinde blomster førte med sig, og der var stilhed i skoven som i en kirke.

Fru Monrad sad og så drømmende ud for sig; men pludselig begyndte hun med stedse stigende stemme at synge:

"Dejlig er jorden,
prægtig er Guds himmel,
evig er sjælenes pilgrimsgang."

Monrad og de unge damer faldt i med, og aldrig har jeg følt mig så løftet af denne gamle romerske pilgrimssang, som da vi langsomt rullede gennem skoven. Selv hjortene syntes at lytte; thi de stod stille og vendte de brede ører, medens vi kørte forbi. Ingen gudstjeneste har nogen sinde virket så gribende på mig, og denne lyse majdag står endnu for mig som et af de kæreste minder.

Så kom efteråret, tungt og sludfuldt. Tågen drev over Lyngby sø, medens jeg ad Prinsessestien vandrede op mod det kære Hummeltofte, hvor Monrad nu sad som en slagen mand, beredt til at forlade sit hjem for måske aldrig at se Danmark mere.

Tung og kold var luften, tågen steg fra mosen op over trætoppene, så at jeg næppe kunne finde vej, og det var med tungt hjerte, at jeg denne gang trådte inden for det venlige hjems døre.

På mit spørgsmål, om det virkelig var sandt, at han ville rejse så langt bort, svarede Monrad: "Ja," og da jeg spurgte ham,

hvorfor han ikke hellere tog til Italien, svarede han kort:

"Efter hvad der er sket, må jeg lægge den halve jordklode mellem mig og Danmark."

Der er ingen tvivl om, at Monrad bittert følte det nederlag han havde lidt; men alle hans venner, selv Orla Lehmann, var enige om, at han burde blive; men Monrad havde bestemt det anderledes.

I Ny-Seeland ville han grunde en dansk koloni; thi trangen til at lede udslukkedes aldrig hos ham, og det var hans håb, at mange danske ville tage med, så at der lidt efter lidt kunne forme sig et lille Danmark på de fjerne kyster.

Ak, hvor lidet anede han dengang, at også dette håb skulle briste. Han fik sin nybyggerkoloni anlagt på grænsen mod maoriernes land; men en aften kom en gammel maori-kvinde, som han havde døbt, og fortalte ham, at hans farm ville blive overfaldet om natten, og at alle ville blive dræbt, hvis han vovede at blive.

I største hast samlede han da sine bedste ejendele, steg med sin familie i en båd, som den gamle maori-kvinde styrede, og hermed var hans rolle i Ny-Seeland forbi.

Hvor svært faldt det mig ikke at skilles fra dette kære hjem, men mest ondt gjorde det mig for min unge elev, Viggo Monrad, af hvis rige begavelse jeg havde ventet mig så meget. Jeg kunne ikke tænke mig, at han med sin fine skikkelse og rige evner skulle ende som en tarvelig nybygger i et land, hvor man åd sine fjender, og hvor der ikke var andet håb end at tjene det nødvendige til livets ophold.

Nogen tid efter blev der holdt auktion på Hummeltofte. Monrads kunstnerisk udstyrede indbo spredtes til alle sider, og

kun Rembrandts raderinger fulgte ham til et hjem, som han nogle år efter atter måtte forlade.

Viggo Monrad

Men efteråret skulle blive endnu tungere for mig selv. Da de barske novemberstorme kom, fik jeg atter en af disse ulykkelige øjenbetændelser, der senere har fulgt mig så godt som hele mit liv igennem, og da jeg var nogenlunde restitueret og igen havde genoptaget mine timer hos Hammerich, brød der en sygdom

løs, om hvis styrke og langvarighed jeg heldigvis ikke havde noget begreb.

Det var på ny den usalige leddegigt, som anfaldt mig, først svagt, senere stærkere, indtil jeg næsten ikke var i stand til at bevæge mig. Forgæves gjorde dr. Trier og min gode ven dr. Rudolf Bergh alle anstrengelser for at helbrede mig, men det blev bestandig værre, og således vansmægtede jeg under store lidelser til henad foråret.

Da følte jeg en dag til min rædsel heftige smerter i det hidtil sunde øje, og allerede den næste dag var jeg så godt som blind. I hast blev der sendt bud til Edmund Hansen (Grut), som dengang lige var vendt hjem fra Berlin, hvor han havde studeret under den berømte øjenlæge Gräfe.

Som en stormvind kom han farende op ad trappen, og på sin sædvanlige determinerede måde råbte han til mig, der sad med hænderne for øjnene: "Er det Dem, der er blind?"

Jeg rejste mig og ville forklare ham min tilstand, men næppe havde han kastet et blik på mig, før han udbrød:

"Det behøver De ikke at fortælle mig; men hvilket asen har haft Dem under behandling?"

Da jeg fortalte ham, hvorledes lægen i Hellebæk havde behandlet mig, udbrød han heftigt:

Edmund Hansen (Grut)

"Ja, ham kan De takke for, at De sidder således! Ved det venstre øje kan jeg intet gøre, men vi må se at redde det højre, medens det endnu er tid."

Der fulgte nu en periode, som jeg mindes med rædsel; thi når jeg tænker tilbage på, hvad jeg dengang led, begriber jeg ikke, at jeg holdt det ud.

Jeg husker endnu det store, bælgmørke værelse med de tæt sammentrukne gardiner, med den lille natlampe, der som en enlig stjerne tindrede frem fra en krog. Jeg hører vågekonens slæbende trin, føler sommervarmens hede, kvælende luft og de dumpe slag, når isen knustes ude i køkkenet.

Dag og nat løb i ét for mig, smerterne var ganske ulidelige og stilledes kun, når Grut eller hans assistent om aftenen gav mig en morfinindsprøjtning. Så faldt jeg hen i en smertefri døsen; men så snart morgengryets første matte stråler listede sig frem gennem de nedrullede gardiner, tog smerterne på ny til, og jeg så en lang, frygtelig dag i møde. Dag for andre – nat for mig.

Men foruden de legemlige smerter led jeg endnu mere åndeligt. Det blev mig efterhånden klart, at min stilling som naturforsker for fremtiden var umulig. Disse usalige inflammationer ville vende tilbage år efter år, hver gang ville de berøve mig noget af synsevnen, og til slutningen ville jeg blive en blind, elendig stakkel, som ikke kunne tjene det nødvendige til livets ophold.

Alt hvad jeg i mit korte liv havde kæmpet for, alle mine studier, alle mine indsamlinger, kort sagt alt, hvad der udgjorde mit egentlige liv, var nu spildt, og hvad jeg så skulle tage mig for, når jeg engang blev rask, vidste jeg ikke.

Var sygdommen smertelig, så var de kure, som blev anvendt, næsten værre, og med rædsel mindes jeg en sortklædt, lang vampyr, som jævnligt kom, for med et afskyeligt instrument at skrue blodet ud af mine tindinger. Der var intet håb, ingen redning mere, gigten vedblev at tage til, så at jeg til sidst knap kunne røre mig og næppe tygge den føde, man rakte mig.

Der var kun én tid på dagen, hvor jeg fik ro, én time, som jeg længtes efter gennem hele døgnet, og det var, når morfinsprøjten kom frem for i nogle timer at hensætte mig i en smertefri, halvt ubevidst tilstand.

Man kendte dengang ikke ret morfinens eftervirkning og brugte den derfor rigeligere end man nu til dags ville gøre. Undertiden fik jeg indsprøjtninger et par gange om dagen, og lidt efter lidt viste disse deres virkning; thi anderledes kan jeg ikke forklare de tanker og de syner, der nu fødtes af min sygelige fantasi.

Daglig kom den tanke mere og mere frem, at mit liv var spildt, og at der derfor ikke var nogen grund til at holde på det.

I begyndelsen viste jeg disse tanker fra mig; men stedse kom de igen, og endelig blev de så stærke, at jeg betroede dem til doktor Bergh.

Da kom der på hans ansigt dette sarkastiske smil, som jeg kendte så godt, og hans svar lød:

"Hvis De vil af med livet, står jeg ganske til Deres tjeneste. Jeg har fra min studentertid en ganske prægtig sabel, og hvis De ønsker at bruge den, kan De lade den hente i morgen."

For andre havde dette svar været et fornuftigt svar; men i min tilstand opfattede jeg det som en hån, og tankerne jeg før havde vist fra mig, begyndte jeg nu at kæle for ved forestillingen om, hvor hurtigt alt ville være endt, når blot jeg havde mod til at foretage det afgørende skridt.

En nat, da jeg vågnede efter morfinen, var smerterne usædvanlig stærke, og synet endnu slettere end før. Det lille blus henne fra krogen kunne jeg ikke længere skimte, jeg hørte kun vågekonen rejse sig og med tunge, slæbende trin traske ud i

køkkenet for at lave kaffe, en operation, hvortil hun gerne anvendte en halv times tid.

Jeg lyttede stadigt, intet i huset rørte sig; ude på gaden tudede en hund, og kun en enkelt nattevandrers trin afbrød den øde stilhed. Med stort besvær fik jeg mig vendt i sengen, som stod tæt op til mit skrivebord, og fra dette tog jeg mit anatomibestik, åbnede det og greb en kniv, som jeg skjulte under dynen.

Jeg prøvede på at rejse mig; men idet jeg vendte hovedet til siden, så jeg pludselig dagligstuefløjdørene forsvinde og give plads for et sølvhvidt, måneskinsagtigt skær, der syntes at strømme ind gennem de i sommernatten åbne vinduer.

Forbavset stirrede jeg på synet, thi jeg kunne jo ikke se, og alligevel syntes rummet at fyldes mere og mere af denne sølvhvide, sitrende glans, hvori der af og til dirrede enkelte, sælsomme ildstriber. Jeg greb efter kniven, men lige idet jeg ville føre den ned til hoften, så jeg hele dagligstuen fuld af grå, afskyelige skikkelser, der i tættere og tættere skarer myldrede frem, så at de snart ville trænge ind gennem den åbne dør.

Deres ansigter var så grufuldt fordrejede og deres skikkelser så modbydelige, at jeg stivnede af rædsel, udstødte et skrig og sank tilbage i sengen.

Et øjeblik efter trådte min søster ind, jeg brast i en heftig, nervøs gråd, idet jeg rakte hende kniven, og da jeg bad hende lukke døren, svarede hun forundret: "Den er jo lukket."

Nu først gik det op for mig, at alt havde været en hallucination, og da hun grædende satte sig ved min seng, lovede jeg hende at leve, om ikke for andet, så for hendes og min broders skyld.

Hele den lange, herlige sommer gik således hen. Slægt og venner var ude i de dejlige, sollyse skove; men jeg vedblev at ligge i dette rædsomme mørke, pint af søvnløshed og dagens brændende hede.

Man har forundret sig over, at jeg så godt har kunnet skildre Leons ophold i sarkofagen; men herover behøver man ikke at undre sig, thi jeg lå jo selv i den, og hvad jeg dengang drømte og så, har jeg senere ladet ham gennemleve.

I denne periode, der strakte sig hen over elleve måneder, var det mig desværre umuligt at se mine venner. Jeg hørte kun deres stemmer og rørtes ved deres deltagende ord. Schiødte og Frederik Bøgh kom hyppigt til mig. Steenstrup så jeg kun en enkelt gang, men brast så voldsomt i gråd, at han hurtigt rejste sig og forlod stuen.

Den eneste, der ganske blev borte, var Frederik Ussing, der havde en stærk modbydelighed for, hvad der ikke smagte af livets friske sødme, og fra hvem jeg desuden var blevet skilt ved hans stiften af Augustforeningen og hans fremfærd mod redaktøren af "Pjerrot", der havde hånet de kongelige.

En aften bankede det på døren og en skikkelse trådte ind, som jeg i begyndelsen slet ikke kendte. Til min forundring viste det sig at være boghandler Philipsen; men endnu mere forbavset blev jeg over det forslag, han kom for at bringe.

Som anmelder ved *Dagbladet* havde jeg flere gange været nødt til at kritisere de afhandlinger, som stod i det af Lütken redigerede, populære, naturhistoriske tidsskrift, og da jeg nu modtog hans visit, frygtede jeg for, at han ville komme med besværing herover.

Til min store forbavselse var netop det modsatte tilfældet. Han kom for at anmode mig om at skrive et par populære afhandlinger, som han ville udgive særskilt med illustrationer, og da jeg i min nuværende tilstand ikke kunne benytte den dertil hørende litteratur, spurgte han, om jeg ikke kunne skrive noget fra min rejse i Italien. Da jeg svarede, at jeg hertil måtte benytte rejsehåndbøger, forklarede han, at han så overordentlig gerne ville have noget fra mig, ligegyldigt hvad det var.

"Hvorledes kommer De egentlig på den tanke?" spurgte jeg ham forbavset.

"det skal jeg sige dem," svarede han. "Det er egentlig min broder, som har givet mig ideen; han har læst en fortælling af Dem, som hedder: 'Et bal i provinsen', og den tiltalte ham så meget, at han rådede mig til at få Dem til at skrive noget lignende."

"Vil De da have, at jeg skal være digter?" spurgte jeg yderst forundret.

"Det er mig ganske det samme hvad De skriver, når blot jeg får noget, thi min broder siger, at De vistnok må have et stort fortællertalent; men bogen må ikke være over tyve ark, og den må ikke trykkes med latinske typer."

"Jeg kan ikke love Dem noget bestemt," svarede jeg; "men jeg skal tænke over sagen, og hvis jeg magter at skrive noget, der duer, skal jeg sende Dem det."

Lidt efter hørte jeg ham gå ud ad døren, og i øjeblikket vidste jeg ikke, om det hele var en hallucination i lighed med den fra dagligstuen.

Henne ved Petri kirke, i det store grå sted, boede en familie, som min søster så levende har skildret i sin biografi af Magdalene Thoresen, at jeg kun behøver at nævne de enkelte navne.

Husets ejerinde var den gamle, djærve madam Braae, og hendes datter var gift med en af de nobleste mænd jeg nogen sinde har truffet, den elskværdige legationsråd Schmidt-Phiseldeck. Jeg ser endnu hans magre, lidt foroverbøjede skikkelse, hans krumme ørnenæse, hans livlige, lidt fremstående øjne, og hans lette smil når han fortalte en eller anden af de anekdoter, der pryder den franske memoirelitteratur. Også af den moderne franske litteratur var han en stor ynder, og han kunne aldrig blive træt af at fremhæve dens skønheder for mig.

Han var en flittig gæst på det store kongelige bibliotek, og hans belæsthed så stor, at jeg ofte forbavsedes derover.

Men det var ham ikke nok at fortælle om de franske forfattere, han ønskede også, at jeg skulle kende dem, og foreslog mig derfor, at han hveranden aften ville komme op til mig for at læse nogle af de værker, han syntes bedst om.

At jeg modtog dette tilbud med glæde var en selvfølge, og jeg måtte beundre den lethed og elegance, hvormed han foredrog de franske digteres vers, og hvor ypperligt han vidste at fremhæve prosaens yndefulde stil.

Han læste så distinkt, så tydeligt, at jeg forstod hvert ord; men træt og forpint som jeg var, lykkedes det mig ikke altid at følge med. Smerterne havde gjort det vanskeligt for mig at holde øjenlågene åbne, og når de sank i, fik hans stemme lidt

efter lidt lighed med en sagte henrislende bæk, og inden jeg vidste et ord deraf, var jeg i drømmens verden.

Når jeg da vågnede var han borte. Stille og lydløst havde han sneget sig bort for ikke at vække mig, og da jeg næste gang gjorde ham en undskyldning, sagde han med dette lyse smil, der var ham ejendommeligt: "I søvnen er der fred, og det glæder mig hver gang jeg har skaffet Dem den."

Jeg erindrer ikke tydeligt de forfattere, som han læste for mig. Jeg husker kun, at der blandt dem var en, som havde skrevet en ganske ejendommelig roman, bestående af mindre fortællinger, der på en meget sindrig måde knyttede sig sammen til et hele, og for første gang fik jeg den tanke, at jeg mulig kunne gøre noget lignende, når blot jeg kunne finde det fornødne stof.

I de lange søvnløse nætter vendte min tanke atter tilbage til mit tidligere liv og de personer, med hvem jeg havde levet sammen.

Det herlige Frederiksdal med dets stille skove og spejlblanke søer stod atter for min erindring. Under de største smerter og i den hedeste sommertid var det min drøm, at jeg på ny vandrede i disse stille, løvfriske skove, stirrende ud over Furesøens spejlblanke vande og vandrede hjem i sommeraftenens fred.

Men minderne fra min første rejse kom også levende frem. Den evige stad med dens friske kunstnerliv, den øde Campagne, hvor hyrderne jog af sted, drivende bøflernes hjorde foran sig, stod atter for mit blik. Jeg mindedes de glade aftener i osteriet, de højtidelige messer i St. Peter, besøget i Vatikanet,

og for mit indre syn steg atter Albanernes blånende bjergrygge frem i morgensolens glans.

Hvis jeg nu kunne samle disse syner til et hele, hvis jeg kunne befolke disse mig så kendte steder med levende figurer, så var jo opgaven løst, og jeg kunne da sende Philipsen en bog, som jeg håbede ville vinde frem; thi jeg følte klart, at hvis dette mit første forsøg ikke lykkedes, var også digtervejen lukket for mig, og jeg havde da intet at håbe.

Jeg grublede og grundede, men lige vidt kom jeg. Jeg dikterede en lille fortælling "Et eventyr på Regensen", som senere er optaget i mine Gengangerfortællinger; men den forekom mig ikke stort bedre end "Ballet i Provinsen", som jo var et ret ungdommeligt arbejde.

Nutids-spiritister påstår, at inspiration skyldes en påvirkning af en eller anden ånd, der for længst er afdød, men som er så venlig at aflægge én et besøg. Jeg tror ikke herpå, og dog skete der noget forunderligt, som det ikke er mig muligt at forklare.

En nat da jeg som sædvanlig lå vågen, føjede sig til Frederiksdal og romerlivet også mit danske studenterliv, og pludselig havde jeg, inden jeg selv vidste hvorledes, rammen til hele romanen færdig. Nu gjaldt det om at tage fat, men hvorledes – jeg kunne jo ikke skrive og havde aldrig prøvet på at diktere noget større arbejde.

Nat efter nat gennemtænkte jeg på ny planen til min roman. I tankerne tog jeg fra, øgede til og skar bort, og uden at det var mig muligt at gøre noget skriftligt udkast, havde jeg til slutning tømret romanens bygning således sammen, at jeg ikke længere kunne glemme den, og fra denne stund af begyndte jeg at

diktere. Hvorledes det hele ville falde ud, var mig derimod en fuldstændig gåde.

Det var en højst mærkelig måde, hvorpå mit manuskript blev til. Jeg havde ingen fast skriver, men benyttede de personer, som tilfældigt kom og ville hjælpe mig lidt. Skjult bag et skærmbræt sad de og lyttede til, hvad jeg dikterede; men ofte kunne de kun skrive en halv time ad gangen, og så måtte den næste tage fat, hvis han ville.

Min søster ydede mig trofast sin hjælp, men når hun ikke kunne længere, måtte jeg tage hvem jeg kunne få; engang imellem satte også vågekonen sin klo på papiret.

Det værste var, at der ofte indtrådte lange mellemrum, hvor jeg måtte ophøre at arbejde; thi når inflammationen i det ene øje begyndte at tabe sig, blev det andet angrebet, og således vekslede det næsten hele sommeren. Jeg tilbragte da tiden med at memorere, hvad jeg havde skrevet, og da mine tanker ikke havde noget som helst andet at sysselsætte sig med, hagede personer og begivenheder sig efterhånden så stærkt fast i min bevidsthed, at jeg kunne begynde hvor jeg slap, selv om der var hengået et par uger. Det var en vanskelig måde at arbejde på, især da det gjaldt om at vedligeholde fortællingens friskhed og liv selv under de mest fortvivlede smerter.

Én sommerdag kom endelig Frederik Ussing op til mig, og på min bemærkning om, at det var meget længe siden jeg havde set ham, svarede han:

"Bedste sir, når en bliver syg, bliver han straks en ganske anden, og for denne anden er jeg ikke præsenteret. Jeg kom nærmest for at høre hvorledes det går med de syv noveller af Gregers Graa, som Frederik Bøgh har fortalt, at du snart ville

lade løbe af stablen. Jeg håber du har været så venlig ikke at glemme mig?"

"Nej!" svarede jeg med et stille smil, "det har jeg virkelig ikke."

"Det skal glæde mig at se mit eget portræt," svarede han. "Jeg håber, at du ikke har flatteret mig for meget."

"Derfor behøver du ikke at frygte; men jeg tror ikke, at du vil finde tegningen videre køn."

"Jeg har set mig i en sand kristens åndelige hjertespejl og finder, at jeg ikke er så ueffen endda. Mit portræt kan du gerne sætte i hvad ramme du vil, det vil dog tage sig brillant ud."

"Giver du mig virkelig tilladelse hertil?" spurgte jeg, og leende svarede han: "*Meinetwegen*! Jeg glæder mig til at se produktet, og hvis det ikke bliver for dyrt, skal jeg tage ti eksemplarer."

Lidt efter gik han, ung, glad og letsindig som han var.

Henad sommerens slutning begyndte anfaldene at tage af, og endelig kom den længselsfuldt ventede stund, da jeg atter skulle ud i Guds fri natur.

Støttende mig til en krykkestok slæbte jeg mig møjsommeligt hen i Kongens Have; men da jeg her så de blanke regndråber tindre på blomsterne, der flød i ét for mit blik, da jeg hørte vindens susen, fuglenes sang og børnenes muntre latter, da brast jeg i gråd, og måtte skjule mig i en krog af haven. Fortvivlet gik jeg hjem – jeg glemmer aldrig den vandring.

Så snart kræfterne tillod det, skulle jeg på landet, og min gamle, elskværdige onkel, etatsråd Jørgen Beck, som for et par år siden havde købt herresædet Taarnborg ved Korsør, havde sendt mig en indbydelse til at tilbringe resten af sommeren der.

Herresædet Taarnborg er et af de skønneste i Danmark. Den hvide bygning i italiensk renæssance lyste mig i møde, og da jeg trådte indenfor var alt hygge og fred. Den store have højnede sig med skyggefulde gange vekslende i bakker og dale.

Til højre lå Korsør Noer gnistrende som en blank stålplade i solskinnet, og gennem den lange allé nåede man til den yndige Egø, med sine gamle ege og vedbendbegroede skovbund.

Det var ret et hjem for en digter, og den lange allé blev snart døbt "Poetens Gang", fordi jeg hver morgen vandrede ud for at tænke over mit arbejde under de skyggefulde træer.

Nu gjaldt det om at tage alvorligt fat; men her havde ingen stunder til at skrive for mig, og kun med stort besvær lykkedes det mig at få fat i en gammel fyr fra Korsør, som skulle møde hos mig hveranden aften.

Jeg ser endnu denne gamle, underlige snegl komme hinkende, meget alvorlig, meget værdig og med en mine, som skulle han tage sæde i toldkammeret, hvor han på en vis måde hørte hjemme, da han i sin ungdom havde været toldbetjent et eller andet sted.

Han skiftede uafladelig penne, rømmede sig bestandig og frembragte da nogle underlige, hæse lyde, som i høj grad konfunderede mig; men der var jo intet at gøre herved, jeg måtte blot se at komme fremad.

Liggende på en sofa, hørte jeg efter pennens kradsen på papiret; men undertiden hørte lyden op, og når jeg da spurgte om han skrev, svarede han med gravstemme:

"Ja, Gud bevares, hvorfor skulle jeg ellers sidde her?" og så hostede og rømmede han sig på ny.

En dag faldt det mig pludselig ind, at han muligvis kunne rende rundt i Korsør og fortælle romanens indhold, og meget urolig herover spurgte jeg ham den næste aften, om han forstod hvad det var, han skrev.

"Gud bevares," svarede han hostende, "jeg forstår det alt sammen."

"Hvad drejer det sig da om?" spurgte jeg noget uroligt.

"Det er en afhandling om forstvæsenet i Italien – den er meget interessant, især dér, hvor de rider sammen gennem skoven."

Tak! tænkte jeg, og fra den aften var al min uro forsvundet.

På Taarnborg vandt jeg et godt stykke fremad; men næppe begyndte efterårets barske storme at rase, før jeg atter blev syg, og nu lå jeg på ny i den samme jammerfulde tilstand, som jeg havde ligget hele den dejlige sommer.

Det var en sørgelig lang og trist vinter. Jeg hørte kun gadesælgernes råb, og om aftenen lirekassernes toner; thi dengang vandrede liremændene omkring og spillede uden for husene i håb om, at man kunne bruge dem til en dans.

Mit arbejde sneglede nu langsomt af sted; thi smerterne blev ofte så utålelige, at de ganske berøvede mig tænkeevnen, og mit syn efterhånden så svagt, at jeg nær var styrtet ud ad et åbent vindue, som jeg troede var døren til dagligstuen.

Jeg tror ikke, at man i "Fra Piazza del Popolo" skal finde ret mange mærker af de lidelser, hvorunder den er skrevet, og når jeg nu tænker tilbage på den længst forsvundne tid, forekommer det hele mig som en drøm, fuld af fantastiske syner.

Vinteren svandt. Stæren og lærkerne, det friske forår drog atter ind over Danmark, og i maj 1866 skrev jeg under indtrykket af al den forårsfriskhed, der omgav mig, prologen til mit første arbejde, og da jeg fuldførte slutningslinjerne:

"Af mindets blomster har jeg kranse bundet
til helhed sammen ved intrigens bånd.
Nu gælder det, om jeg har loven fundet,
om de skal gribes af en nænsom hånd –
om de skal visne, slængte hen i gruset,
hvad eller være rejsekrans på huset."

kom der den samme angst over mig, som griber selv den bedste skuespiller, når han første gang skal træde frem i en ny rolle, og der var et øjeblik, hvor jeg tog mit manuskript i hånden med den tanke, at tilintetgøre det for bestandigt.

Det var ikke let at finde råd hos nogen; thi jeg var slet ikke kendt med nogen af vore digtere, undtagen Christian Winther og Hauch, men ingen af disse ville jeg besvære med mit arbejde.

Da faldt det mig pludselig ind, at der var en mand, som sad inde med den fornødne dygtighed og om hvem jeg vidste, at hans dom ville være ærlig og sand. Det var min gamle lærer, professor J. C. Schiødte, og en smuk forårsdag vandrede jeg atter ud til det gamle hjem på Svanemosegård, hvor jeg ikke havde været i lange tider.

Schiødte sad som sædvanlig arbejdende ved mikroskopet med piben i munden. Forundret vendte han sig om, og da han så den store pakke jeg havde under armen, spurgte han:

"Nå, hvad bringer De mig dér, er det noget til mit tidsskrift?"

"Nej!" svarede jeg ganske beklemt, "med videnskaben har det intet at gøre."

"Hvad er det da?" spurgte han og rejste sig.

"En roman," svarede jeg i en tone som en skoledreng, der venter at stille til afstraffelse. "Jeg ville gerne have, at De skulle sige mig Deres mening derom."

"Og den har De skrevet medens De har ligget syg?" spurgte han. "Det er jo et kolossalt manuskript, det kan jeg ikke komme igennem på mindre end en uge."

"Jeg ønsker gerne at høre Deres dom; thi hvis romanen ikke tilfredsstiller Dem, vil jeg ikke lade den trykke."

"Min dom," svarede Schiødte alvorligt, "skal De få, men husk på, at jeg er en streng dommer, og at jeg absolut vil fraråde Dem noget, der muligvis kunne skade Deres fremtid. Sig mig, hvorledes falder det Dem ind at komme til mig med en roman?"

"Da jeg var i Rom," svarede jeg, "lånte jeg forskellige bøger fra den skandinaviske forenings bibliotek; i flere af disse havde De skrevet noter med blyant i marginen, og disse noter var i al deres korthed så træffende, at jeg blev ganske forundret derover; thi jeg vidste jo ikke, at De tillige var æstetiker."

"Ja, det var dengang," svarede Schiødte, "men nu?"

"Nu har De ikke glemt, hvad De skrev dengang, det er jeg ganske vis på. Jeg bøjer mig for Deres dom og følger det råd, De vil give mig."

Hvor lange var ikke de dage, der nu sneglede sig af sted, og da jeg på den ottende atter vandrede ud langs med den gamle Ladegårdså, var det som jeg gik til en henrettelse; thi hvis Schiødte ikke syntes om mit arbejde, var jeg fast besluttet på at kassere det.

Beklemt trådte jeg ind i hans gamle, velkendte studereværelse. Han sad atter ved mikroskopet, vendte blot

hovedet og sagde:

"Nå, er De dér?" og så mikroskoperede han videre.

Mit mod sank ned langt under frysepunktet. Beklemt blev jeg stående ved døren; men pludselig skød han mikroskopet til side, rejste sig op, og sagde med den ham ejendommelige bestemthed:

"Deres arbejde er godt, De skal lade det trykke."

"Synes De virkelig om det?" spurgte jeg glad.

"Ja," svarede han. "Jeg er aldeles forbavset over, at De under Deres sygdom har kunnet komponere så stort et arbejde. Jeg vil sige Dem en ting: jeg har læst mange romaner i min ungdom; men i reglen var der altid et eller andet sted, hvor jeg enten måtte række tunge eller sige 'Fy for Satan'; men ingen af delene har jeg gjort, da jeg læste Deres arbejde."

Jublende glad gik jeg hjem i den lyse forårsaften. Nu skulle loddet kastes, det koste hvad det ville.

Allerede den næste dag gik jeg til min forlægger; men her var modtagelsen ikke så gunstig. Med et næsten forskrækket blik vejede han det vældige manuskript i hånden og sagde langsomt:

"Det bliver meget mere end tyve ark; det kan jeg ikke bruge. Her i Danmark er der ingen, der køber bøger så store som en bibel."

"Vil De have at jeg skal søge en anden forlægger?" spurgte jeg.

"Allerhelst," svarede han. "jeg tør ikke tage den risiko; men jeg kan på forhånd sige Dem, at De vil gå forgæves; der er såmænd ingen, der giver sig i kast med sådan en pakke, især af en forfatter som ingen kender. Hvad er det for noget, dette 'Piazza del Popolo'?"

"Det er en af de skønneste pladser i Rom, og da romanen består af noveller, som bliver fortalt der, har jeg valgt dette navn."

"Det duer aldeles ikke. Der er ingen her i København, som kender 'Piazza del Popolo'. De kan lige så gerne tage manuskriptet hjem med Dem igen."

"Vil De da ikke læse det igennem først?" spurgte jeg.

"Nej, dertil har jeg virkelig ingen tid; men De kan gerne lade det ligge, måske kan jeg finde en eller anden, som har lyst til at kigge i det."

Med disse glade udsigter vandrede jeg hjem, og nu skete noget, som jeg først har fået at vide mange år efter.

Boghandler Philipsen var gift med en dame, som havde levende æstetisk interesse, og da han talte til hende om det store manuskript, fik hun lyst til at læse det. Da hun var færdig med det, rådede hun på det bestemteste sin mand til at udgive bogen, da hun var overbevist om, at den ville gøre lykke.

Jeg er hende meget taknemmelig derfor og sender hende i tankerne en tak, fordi hun frelste mit første arbejde.

Da jeg næste gang talte med min forlægger, blev betingelserne aftalt; men honoraret var ikke så stort som bogen. Dette brød jeg mig imidlertid mindre om, da det for mig blot gjaldt om at få mit arbejde frem. Af de andre betingelser husker jeg to, som var lige mærkelige. Den ene var, at bogen skulle trykkes med gotiske typer, og den anden, at den skulle ledsages af et litografi, for at de gode københavnere dog kunne se, hvorledes Piazza del Popolo så ud. Med hensyn til formatet blev der intet aftalt, og derfor kom der også flere linjer på siden end en forfatter ellers er tilfreds med.

Hvor bankede ikke mit hjerte da jeg modtog de første ark korrektur, og med hvor stort besvær pløjede jeg dem igennem. Men dette uvante arbejde kunne mine svage øjne ikke udholde i længden, og snart kom de usalige inflammationer igen med en sådan styrke, at jeg frygtede for helt at miste synet.

Min fortvivlelse var grænseløs, og da jeg talte med min læge om min tilstand, rådede han mig til snarest mulig at forlade Danmark og søge ophold i Italien, hvor det mildere klima muligvis ville bringe en forandring i den reumatiske tilstand, hvorunder jeg stadig led. Rejsen skulle gå for sig så snart der indtrådte nogen bedring; men da det nu var mig umuligt at rejse alene, besluttede jeg at tage min søster og broder med til det varme Syden.

Rejsen blev bestemt til henad efteråret, og nu kom en af de tungeste tilskikkelser i mit liv. Hvor smerteligt det var, måtte jeg dog erkende, at min vej som naturforsker var fuldstændig ødelagt og at jeg måtte skille mig af med alt, hvad der havde været mig så kært og dyrebart.

Min store samling af danske insekter, som jeg i mange og lange år møjsommeligt havde bragt til veje, og på hvis præparation jeg havde anvendt uendelig tid, skænkede jeg til Universitetets zoologiske museum. Jonas Collin købte mit mikroskop, og hele mit videnskabelige bibliotek blev sat til offentlig auktion.

Aldrig glemmer jeg den smerte, hvormed jeg så disse bøger, som jeg med stor opofrelse havde købt for mit surt erhvervede timehonorar, vandre over i griske antikvarers hænder, der bød lige så mange mark, som jeg havde givet dalere, og med endnu større smerte så jeg hvor lidt den videnskabelige litteratur blev

agtet her i Danmark; thi alle mine bøger vandrede til Tyskland, hvor de senere er blevet betalt med høje priser.

For min doktordisputats blev der budt fire skilling for eksemplaret, og senere solgte Friedländer den i Berlin for tre reichsmark.

I begyndelsen af oktober hævede vi vor husstand, og min broder og søster tog foreløbig ophold hos vor onkel på Valbygaard for at afvente det tidspunkt, da jeg uden fare kunne begynde rejsen.

Imidlertid fortsattes trykningen af min roman; men nu viste der sig pludselig en uventet hindring, som nær ganske havde betaget mig modet.

Schiødte havde allerede bemærket, at han fandt romanens slutning noget uklar, og pludselig meldte et bud fra trykkeriet, at man måtte standse, da der åbenbart måtte være store huller i manuskriptet.

Det var mig ikke muligt at forklare dette; men pludselig gik det op for mig, at det måtte være toldbetjenten i Korsør, som var skyld i det hele. Nu forstod jeg hvorfor pennen ikke kradsede på papiret. Når lyden hørte op, var han blideligt indslumret, og jeg havde roligt ligget og dikteret videre, og herved var afhandlingen om "forstvæsenet i Italien" blevet aldeles uforståelig.

Jeg var på ny blevet syg i oktober måned, og nu måtte jeg påtage mig det ingenlunde lette arbejde at bringe orden i hele det virvar, som den gamle karl havde forårsaget; men også dette lykkedes, og i november måned kom romanen ud.

På denne tid var min sygdom blevet så alvorlig, at jeg måtte indlægges på Edmund Gruts klinik i Bredgade, omtrent

fuldkommen blind, og i en sindstilstand, som grænsede til fortvivlelse.

Mit eneste håb var, at mit arbejde ville gøre lykke og at jeg selv som blind kunne vedblive at digte, og således finde en ny vej gennem livet.

I den pinligste spænding lå jeg atter i dette rugende, sorte mørke, stadig tænkende på, hvorledes min fremtid ville blive, og da jeg fik at vide, at min bog var udkommet, steg min uro til det højeste, og jeg længtes så inderligt efter et menneske, som kunne komme og fortælle mig, hvorledes den var blevet modtaget.

Så hørte jeg en aften tunge, langsomme trin. Døren gik op og ind trådte min gamle, elskværdige onkel, etatsråd Jørgen Beck til Taarnborg. Han var næppe kommet inden for døren, før han med gravstemme udbrød:

"Hvad er det du har gjort, Vilhelm? Du har jo bragt skam over din familie. Jeg hører i byen, at du har skrevet en roman om unge mennesker, som går på horehus, og det har du ikke undset dig ved at lade trykke?"

"Har du læst bogen?" spurgte jeg.

"Nej, jeg har nok af at høre den omtale. Der er ingen danske digtere til, som har gjort noget sådant som du; det siger alle mennesker."

"Kender du 'Adam Homo'?" spurgte jeg.

"Nej, jeg læser aldrig vers; men hvorfor spørger du om det?"

"Å jo! Hvis du havde læst dette arbejde af Paludan-Müller, som er en af vore ypperste digtere, vil du se, at han går langt videre i de sager end jeg. Han lader ikke alene Adam Homo forføre Lotte, men han lever sammen med to offentlige

fruentimmer, og deres samliv er nøjagtigt beskrevet. Derpå bryder han med sin forlovede, gifter sig med en baronesse, og lader sig ikke røre da han hører, at Lotte er kommet på Ladegården. Hvad siger du om den roman?"

"Jeg kender den ikke; men det du har skrevet skal være ganske forskrækkeligt."

Den næste dag fik jeg en ny salve. En god ven fortalte mig, at min afdøde onkel, professor Bergsøes hustru havde følt sig så indigneret ved læsningen af bogen, at hun havde taget en ildtang og kastet den i kakkelovnen. Dette lo jeg af; thi hvis blot alle mine læsere havde gjort det samme, så havde bogen fået flere end de tolv oplag, den nu har.

Men det allerværste stod endnu tilbage. En mørk vinteraften, da jeg sad halvt bedøvet af morfin i min lænestol, hørte jeg sagte trin, og da jeg forskrækket fo'r op, kendte jeg min forlæggers stemme.

"Hvorledes går det?" spurgte jeg åndeløs.

"Ak Gud, det går aldeles ikke. Alle de eksemplarer, jeg har sendt ud i byen, har jeg fået tilbage, og for resten er der omtrent ingenting solgt. Den bog vil blive min ruin, og jeg har fået at vide, at *Fædrelandets* kritiker har sagt, at den skulle han nok få ødelagt. Når folk først ser det på tryk, er der såmænd ikke en eneste, der køber et eksemplar mere. Alle folk siger, at det er en uanstændig bog, og jeg er vis på, at den vil ruinere mig – bare jeg aldrig havde taget den."

"Å, det hele kan vel blive godt endnu," svarede jeg. "Jeg vil foreslå Dem nye betingelser: Hvis bogen ikke er udsolgt i løbet af tre år, betaler jeg Dem mit honorar tilbage; men hvis det modsatte bliver tilfældet, betaler De mig det dobbelte honorar."

"Nej, derpå kan jeg aldeles ikke gå ind, det er slet ikke boghandlermæssigt. Nej, jeg kommer for at bede Dem skrive til Hauch og Christian Winther, så kan de måske få en af dem til at anbefale bogen. De siger jo, at De kender dem begge to."

"Nej, derpå kan jeg ikke indlade mig. Bogen må selv bane sig vej, det skal ikke ske på andres anbefaling."

"Ja, så bliver den liggende," svarede han med et dybt suk. "Den er såmænd så ilde omtalt, at der ikke er en sjæl, der køber den."

Det var dog ikke alle, som delte denne mening. Der var folk, som ikke så så bornert på tingene, og blandt dem var min afdøde onkel, etatsråd Suhr.

Jeg havde for flere år tilbage haft en samtale med ham om Ewalds "Johannes Falk", og ved den lejlighed ytret, at en sådan roman kunne jeg også skrive.

"Så skulle du virkelig prøve derpå," svarede han ironisk, og nu, da jeg til hans store forbavselse virkelig havde skrevet en roman, var han en af de første, som købte den. Om aftenen tog han den ned på kontoret og sagde, at han ville komme op til sædvanlig sengetid. Denne kom, men min kære onkel blev borte, til stor forskrækkelse for min tante, som allerede var gået til ro og forgæves ventede på hans komme.

Hun faldt i søvn og vågnede først noget efter midnat; men da hendes ægtefælle endnu ikke var kommet, ringede hun og lod gå bud ned på kontoret i stor angst for, at der skulle være tilstødt ham en ulykke.

Her sad min gamle, elskværdige onkel ved sin pult, med hånden under kinden og bogen foran sig, og da det blev meldt ham, at fruen var urolig, svarede han blot:

"Der er ingenting i vejen, jeg må have denne fortælling ud, før kan jeg ikke komme."

Tredje kapitel

Bladenes kritik. – Philip Weilbach. – Christian Molbech. – Hjemmet hos doktor Bergh. – Besøg af professor Sibbern. – Bladkritikken i 1867. – Fædrelandets kritiker og hans anmeldelse. – Forårets komme. – Afsked fra det Berghske hjem. – Festmiddag hos etatsråd Collin. – Rejse til Marseille. – Storm på Middelhavet. – Ankomst til Rom. – Morgenvandring. – Besøg i Foreningen. – Henrik Ibsen. – De danske i Rom. – Maleren Laub. – En uheldig hypnotisør. – Monies og maleren Hansen. – Mine søskendes ankomst. – Colosseets illumination. – Påskefesten. – Kuppelbelysningen og La Girandola.

Havde familiekritikken således ikke været mig gunstig, så ventede der mig dog noget langt værre, da bladene begyndte at tage fat, og til min store forbavselse fik jeg at vide, at min tidligere skolekammerat Philip Weilbach havde anmeldt den i Berlingeren på en temmelig nedsættende måde, idet han som en hovedanke mod bogen anførte, at den var skrevet i et højst ulige sprog.

Når man erindrer, at det er forskellige personer, der fortæller, og at hver af disse fortællinger er skrevet varierende netop efter denne persons individualitet, måtte man vel snarest betragte denne ulighed i stilen som en dyd og ikke som en fejl; men Philip Weilbach var ganske vist ingen stor kritiker.

Jeg nægter ikke, at det ærgrede mig, at en gammel ven og kammerat således tog fat på mig; men jeg fik en ganske uventet oprejsning, og det på en måde, som ikke er sædvanlig i vor journalistik.

En mand, hvis navn jeg desværre ikke erindrer, blev så indigneret over Weilbachs kritik, at han henvendte sig til Berlingskes redaktion med en ny anmeldelse, hvori han påviste de kritiske fejlgreb, som Weilbach havde begået, og til min store forbavselse tog bladet mod denne anmeldelse og desavouerede derved fuldstændig, hvad der tidligere var kommet frem.

Den anden og lige så uventede støtte fandt jeg i digteren Christian Molbech, som dengang var medarbejder ved Dagbladet. Skønt hans kritik ikke var absolut rosende, fremhævede den dog i det hele taget værkets betydning, og da denne anmeldelse kom kort før jul, gav den noget vind i sejlene, til stor glæde for min forlægger.

På dette tidspunkt blev jeg udskrevet fra Gruts klinik, og en af de sidste aftener jeg endnu sad i det store, mørke værelse, hørte jeg oven over mig hjertelige lattersalver, og lidt efter kom Grut ned for at gøre sit sædvanlige aftenbesøg.

"Sig mig," spurgte han, "er det virkelig Dem, der har skrevet den roman, vi lige har siddet og læst deroppe?" Da jeg bekræftede det, sagde han:

"Nu har jeg aldrig kendt mage! Jeg har sjældent haft en patient med så fordømte betændelser, som De; men aldrig har jeg haft en patient, der kunne skrive romaner, medens han var syg – det er mig aldeles uforståeligt. Hvad er det, De har stående dér?"

"Det er nogle østers, som min søster har sendt mig."

"Og dem drikker De vand til? Føj for pokker! Vent lidt, så skal De få noget rhinskvin."

"Men det må jeg jo ikke drikke!"

"Nej! det må De pinedød heller ikke; men når De kan skrive sådan en roman, når De er syg, kan De også drikke rhinskvin, når de begynder at blive rask." Dermed fo'r han ud af stuen for at hente vinen.

Betændelsen var nu taget så meget af, at jeg kunne tænke på at forlade klinikken; men da jeg i ordets egentlige forstand var husvild, tilbød min gamle ven og læge, professor Rudolf Bergh mig et asyl hos sig, og nogle dage efter flyttede jeg ind i hans hyggelige hjem i Snaregade.

Det var ret et hjem for en øjenpatient. Her var en stille fred, og i fru Bergh fandt jeg en elskværdig værtinde, der plejede mig, som kunne hun være min moder. Hun var en søster til kammersanger Niels Juel Simonsen, og da hun selv havde en højst sympatetisk stemme, gled aftenen hen under musik og sang, og medens tonerne lød, sad jeg med lukkede øjne og lyttede til denne skønne stemme, der virkede forunderlig dulmende på mine tungsindige tanker.

Der var stilhed og fred i dette hus, en forunderlig lun hygge, og Bergh var den elskværdigste vært man kunne tænke sig. Han havde ikke megen tid til æstetisk læsning; men når aftenen kom, ledte han mig op til mit lille, hyggelige kvistkammer, og medens jeg klædte mig af, sad han på en stol, fordybet i Piazza del Popolo.

En aften ringede det på døren, og til min store forbavselse meldte pigen, at der var en gammel herre derude, som ønskede at tale med mig; men endnu mere forbavset blev jeg, da jeg så,

at det var professor Sibbern, som jeg erindrede så godt fra hans filosofiske forelæsninger.

Dr. med. Rudolf Bergh.

"Det er en meget mærkelig bog, som De har skrevet," begyndte han, "og jeg kommer til Dem på psykologiens vegne, for at få at vide hvordan De har båret Dem ad med det. For ser De, når man er blind og altså berøvet synet på den ydre verden, så kommer der ganske nye evner frem i ens indre, og jeg vil

gerne vide, hvad De har tænkt og følt, medens De skrev på dette arbejde?"

"Jeg erindrer det næppe mere selv," svarede jeg. "Jeg har været så syg, at alt står for mig som i en tåge."

"Nå!" svarede han; "men så er der en anden ting, De må sætte mig ind i. De personer, som De har skildret så nøjagtigt, kan ikke være noget blot tænkt, det må være noget virkeligt, og nu vil jeg gerne vide, hvordan De har båret Dem ad med sådan i tankerne at kunne få dem til at føre netop det sprog, som passer for deres individualitet. Der er noget realistisk i hele Deres fremstillingsmåde, som jeg ikke har truffet i andre romaner. Jeg har fået det indtryk, at det, De har skrevet, er ikke så meget tænkt, som det er levet."

Fru Elisabeth Bergh

"Deri har De fuldstændig ret," svarede jeg. "Da jeg lå syg var det, som om hele mit liv på ny drog forbi mig. Personerne blev ligesom levende, og så skildrede jeg dem så godt jeg formåede."

"Ja! det er et meget mærkeligt arbejde," fortsatte han, og så blev han ved at spørge, indtil jeg, svag og afkræftet som jeg var, begyndte at blive ør; men da han gik, følte jeg mig fyldt af en inderlig glæde; thi når denne elskværdige, humane forfatter

havde følt sig så tiltalt af mit arbejde, var denne ene mands dom mig mere værd, end hvad der ellers måtte fremkomme.

En dag kaldte Bergh mig ind i sit arbejdsværelse, og sagde med en noget betænkelig mine:

"Jeg har en ubehagelig efterretning at bringe Dem, men De må ikke tabe modet. Det er blevet mig meddelt fra flere sider, at Fædrelandets kritiker har skrevet en kritik med den hensigt, fuldstændig at knuse Deres arbejde. Da jeg hørte det, gik jeg op til Ploug, og da jeg her fik sagen bekræftet, bad jeg ham om at standse denne anmeldelse, idet jeg forestillede ham, at De endnu var så svag, at en sådan kritik muligvis kunne have en skadelig indflydelse på Deres helbred. Jeg formåede imidlertid intet; thi Ploug erklærede, at hans kritiker havde frie hænder på sit område. Det eneste han kunne gøre, var at forhale anmeldelsen så længe som muligt, men standse den kunne han ikke. Jeg siger dette for at forberede Dem på, hvad der vil komme."

København havde dengang et ganske anderledes udseende end nu. Ikke alene var byen langt mindre, men hele det åndelige liv var indsnævret ligesom byen selv, og det var derfor let forståeligt, at journalistikken dengang spillede en ganske anderledes rolle end nu, hvor den er fordelt på mangfoldige hænder.

København havde dengang egentlig kun fire blade af betydning: Fædrelandet, som repræsenterede åndsaristokratiet, Berlingske Tidende, som sørgede for "den taxt, som hver en bager og slagter følge bør"; Dagbladet, der dengang mærkeligt nok blev betragtet som radikalt, og endelig Flyveposten, der bredte sig i de lavere lag med sine

opsigtvækkende føljetoner og grufulde historier, som den om sjoveren, der åd en rotte levende på Toldboden.

For en begyndende forfatter havde derfor Fædrelandets kritik den allerstørste betydning, og til denne post havde Ploug valgt en mand, der bar det ikke ukendte navn "Petersen", hvorfor han aldrig fremtrådte litterært uden at sætte Clemens foran, der formede glorien over det mere plebejiske efternavn.

Hr. Petersens mest fremtrædende egenskab var den, at ville gøre sig bemærket. Han var derfor optrådt først som skuespiller og havde debuteret i "Enten elskes eller dø"; men da han ikke kunne blive det første, valgte han det sidste og forlod teatret, hvor han forgæves havde forsøgt at indføre en realistisk spillemåde, som dengang ikke faldt i publikums smag.

Så ville han være litterær, studerede æstetik, tog magisterkonferensen og blev ansat som lærer ved en af vore borgerskoler. Denne stilling behagede ham imidlertid ikke, og da han ved Universitetet havde gjort bekendtskab med professor Rasmus Nielsen, udgav han i forening med denne, Rudolf Schmidt og Bjørnson, tidsskriftet "For Idé og Virkelighed", hvor han repræsenterede ideen, medens den nøgterne virkelighed overlodes til andre.

Tillige blev han fast anmelder ved Fædrelandet, og fra nu af var han en svøbe såvel for det kongelige teaters skuespillere som for forfatterne; thi hans valgsprog: "Intet at beundre og intet at rose", gjorde det af ikke alene med unge, fremadstræbende talenter, men faldt også hårdt tilbage på selv anerkendte digtere.

Jeg erindrer således, at Henrik Hertz havde skrevet et mindre stykke på vers, hvilket gav hr. Petersen anledning til at klage

over, at skuespillerne fremstødte rytmerne som var det galoperende heste.

Hertz oplyste da, at dette havde sin naturlige grund i, at versene var anapester; men hertil svarede hr. Petersen overlegent disse berømte ord:

"Nå! så hr. Hertz tror virkelig, at han forstår sig på vers"; en dom, der klang meget pudsigt, når man erindrer, at denne digter er og bliver en af vore fineste versifikatorer.

Men ved siden af disse nedsættende og vragende domme førte hr. Petersen i det hele taget et sprog, der i og for sig var dårligt, men tillige så opstyltet og fuldt af forskruede vendinger og billeder, at udtrykket "skrive sort" stammer fra hin tid.

Om en bekendt skuespillerinde ytrede han således:

"Den fine hån lo i hendes skuldre, medfølelsen dryppede ud af hendes fingerspidser", og om helten i en roman, der forfører en ung pige og senere avancerer til general og sejrvinder, udtalte han som den yderste, afvisende dom disse mærkelige ord: "Thi den, der med velberåd hu har forført en ung pige, bliver overhovedet aldrig general og vinder overhovedet aldrig feltslag." Jeg tror deraf at turde slutte, at hr. Petersen aldrig har stået i noget bekendtskabsforhold til Napoleon.

Men denne overlegne, filosofiske tone, den afrøfling af alt, hvad der kom frem, skabte ham ganske vist uvenner både ved Det Kongelige Teater og blandt digterne; men det skaffede ham tillige en stor skare af beundrere i det store, uforstående publikum; thi der findes hos dette en mærkelig egenskab, den, at tro på "kejserens nye klæder".

I stedet for ganske simpelt at sige "dette er vrøvl", troede man, at det var dybsindigheden selv, og brød sit hoved med at

lede efter meningen i alle disse hokuspokusfraser, der klang som klokker, men var lige så hule som disse.

Når man læste disse anmeldelser, hvoraf jeg i sin tid gjorde en del uddrag, havde man indtrykket af, at hr. Petersen stod på et af Universitetets katedre med Rasmus Nielsens filosofiske glorie om sit hoved, medens Rudolf Schmidt og Philip Weilbach som englene på Rafaels sixtinske Madonna var hans lydige ekko, og i det fjerne så man så den unge Bjørnson, der var hr. Petersens ven og vedblev at være det i mange og lange år.

Men det mest modbydelige ved hele denne litterære virksomhed, der strakte sig over flere år, var dog det, at hr. Petersen stadig førte den højeste moral og den reneste etik som våbenmærke i sit skjold, så at man fik det bestemte indtryk, at for ham var den sædelige renhed, det evige skønne, de højeste idealer.

Som et eksempel på hans anmeldervirksomhed, vil jeg derfor anføre hans kritik over "Fra Piazza del Popolo". Skulle mine læsere finde, at den er for åndrig, for uforståelig eller for udtværet, så kan de ganske roligt springe den over – de taber såmænd intet derved.

Jeg sætter den kun her som gravsten over en anmelder, som dengang spillede den mest fremtrædende rolle, medens han nu er lige så glemt af den yngre slægt, som kendt af den, der nu for største delen ligger i graven.

Den lyder således:

Lørdagen 19. januar 1867.

"*Fra Piazza del Popolo*", Livsbilleder samlede i Rom af Vilhelm Bergsøe.

Errare humanum est, men når fejltagelsen bliver syv hundrede sider stor, begynder den rigtignok at blive noget umenneskelig, og hr. Bergsøes store roman er trods alt det gode, der endogså med en vis slags ret kan siges om den, og trods al den opmærksomhed, som et så stort arbejde af en fra sine videnskabelige studier fordelagtigt bekendt ung mand ganske naturligt må vække, dog ikke meget mere end en række af fejltagelser – blad for blad når man tæller ud i bogens længde; lag for lag, når man tæller ind i værkets dybde; hvert et greb i stoffets masse, hver en vending i formens udarbejdelse, næsten overalt er fejltagelsen med, og det har sin grund deri, at det eneste, der kan værne mod fejltagelserne, det eneste, der kan skabe virkelig kunst, det eneste, for hvis skyld en æstetisk litteratur er til, poesien nemlig, den synes forfatteren at mangle; i det mindste findes den kun glimtvis i hans bog. Denne mellemting derimod mellem kunst og ligefrem meddelelse, mellem illusion og kendsgerning, mellem poesiens glæde og besynderlighedernes pirring, denne mellemting, som man kalder "føljeton", synes at være hans talent, i ethvert tilfælde består hans bog af syv føljetoner, af hvilke nogle er vakre. Men mærkeligt er det, at de fejltagelser, som forfatteren til en vis grad ikke har kunnet undgå, fordi han har manglet det rette styringsmiddel, alle er så gammeldags. Ikke en eneste af dem er hans egen opfindelse; men om dem alle gælder det, at de er kendte og erkendte for længe siden. Naturligvis hindrer dette ikke, at bogen jo kan have fundet læsere, thi i den danske

læsekreds, som overalt, findes der mange, hvis smagsstandpunkt netop er disse fejltagelsers standpunkt, og deres rædsel for det forældede vil føle sig beroliget ved den fernis af 'livlig stil', der er strøget over det hele. Men for folk med virkelig følelse af poesiens frigørende glæde, med virkelig sans for kunstens rensende magt vil det holde hårdt at få bogen læst tilende, thi den trætter, stundom endogså på en ubehagelig måde.

Det er en bog, hvis indhold ville have haft pris, da Eugène Sue begyndte, hvis form ville have været i mode, da 'Gil Blas' blev skrevet, og hvis eneste egentlige sammenhæng med nutiden er deres stil.

Det indtryk, som bogen væsentlig gør, er spænding, men i spændingen kvæles netop poesien. Vel tør man ikke sige om enhver bog, der spænder, at den er slet, men selve spændingen i bogen er altid et fejlgreb af forfatteren, altid et tegn på, at et eller andet i bogen er mislykket. Den store, klare, fuldendte kunst spænder aldrig; selv når den river betragteren hen i begejstring, selv når den vælter hele det tankesæt, på hvilket han har levet, og åbner nye syner, nye forståelser til alle sider, giver den ham dog med det samme den højeste ro og den fuldeste sikkerhed. Vel findes der mennesker, som netop søger efter spænding både i det virkelige liv og i kunsten, der anser den for livets sande poesi, for kunstens levende sjæl og svælger i den som frådsere i mad. Men dette beror på, at der hos vedkommende mennesker selv er noget, som er mislykket, at de finere sanser er blevet slappede

ved fejlagtig brug, så at de nu må mættes ved blod for at holdes i live, eller er sløvede ved mangel på udvikling, så at de må pines grovt for at sættes i virksomhed. Spænding tilhører halvdannelsen; for det naturlige og for det gennemdannede menneske er den snarere en pest. Thi hvad er vel spænding? I sit inderste væsen er den slet ikke andet end fuldkommen uvished om noget, som mennesket ifølge sin natur må kræve at have vished om. Når en situation i det virkelige liv er sådan, at mennesket som befinder sig i den, egentlig er overflødigt, at hans vilje og hans arbejde bliver til nul, fordi rene tilfældigheder gør hele udslaget, at den begejstring, hvormed han ellers ville hengive sig til anstrengelsen, rykkes bort fra den tro, den tillid, det håb, der er begejstringens rødder, og stemningen netop på grund af de ydre omstændigheders overgribende magt i situationen forflygtiges ud i de tomme ønskers uhyre masse, hvor den vipper viljeløs mellem alle tilfældets muligheder, så indtræder spænding. Men sådanne situationer er kun tålelige, når man selv har lavet dem for at lege med dem. Bliver de til alvor, er de for det naturlige og gennemdannede menneske utålelige; thi de er mennesket uværdige, og aldrig træder sjælen ud af dem, selv ikke når de er holdt i de letteste former, uden med et ar på sit ansigt. At spille kort, er morsomt, når det er leg, men bliver det hazardens alvor og spilles der med spænding, er spillet afskyeligt. Netop fordi spændingen består i, at man opgiver selv at have en begejstret vilje, vokset op fra en sikker tro, og ganske kaster sig ud i

tilfældets uvished, blot holdende sig oppe ved fantastiske ønsker, netop derfor er den altid forkastelig og kan kun tiltrække menneskene, for så vidt der er noget uudviklet eller forulykket ved dem. Ganske det samme gælder om spænding i nydelsen af et kunstværk.

Hvorledes forekommer den nu her? Ganske på samme måde som i det virkelige liv. Ligesom virkeligheden bliver spændende derved, at det naturlige og sande forhold, hvori mennesket skal stå til den, viljesforholdet, ophæves, og mennesket i stedet for at møde frem med en af håbet begejstret, i troen urokkelig sikret vilje, står og glor på virkeligheden, brændt af sine ønsker, således bliver en roman spændende derved, at det naturlige og sande forhold, hvori læseren skal stå til den, betragtningsforholdet, ophæves, og læseren, i stedet for at hvile i en selv under den højeste henrevethed altid fuldkommen rolig betragtning, har travlt på egen hånd, pirret af nysgerrighed. Som ønsket er spændingens udtryk i virkeligheden, således er nysgerrigheden dets udtryk i kunstnydelsen; man har ikke ro på sig til at dvæle i skildringen, men jages med tungen ud af halsen side op og side ned for at få enden at vide, og skønt et sådant forhold til en bog altid efterlader læseren tom og slappet, finder dog den halvdannede heri en stor nydelse og kalder den bog, der hjælper ham dertil, en udmærket bog. Dette forhold er ikke vanskeligt at bringe i stand. Hele kunsten består nemlig i at anvende mere stof end form, så kommer spændingen straks. Man vil let kunne iagttage, at hvor spændingen indtræder i et udmærket

værk, har det sin grund i, at stoffet overvælder forfatteren, at han mangler evne til eller begår fejlgreb, der hindrer ham fra at bringe det til fuldt gennemarbejdet, idéklar form, og man vil upåtvivlelig ofte have lagt mærke til, at netop en slet fortælling oftest spænder en, fordi det ubearbejdede stof sætter ens fantasi i formende virksomhed. At læse en spændende bog er egentlig slet ikke andet end at fantasere selv, og forskellen mellem denne og den almindelige fantaseren ligger kun deri, at her er fantasteriets facit opgivet. Det spændende i hr. Bergsøes roman fremkommer nu ganske rigtigt også derved, at den indeholder en uhyre masse stof, der kun på nogle enkelte steder når frem til en virkelig klar form. Som oftest er det blot udstillet og frister kun læseren ud i en både for den naturlige og den gennemdannede læser ubehagelig gætning.

Bogen begynder med, at der sidder en mand på Piazza del Popolo og fortæller sine omgangsvenner en historie om en mand, der sidder hjemme i sin sofa i en mellembygning på Nørregade og fortæller sin søn en historie om en mand, der sidder på en restauration i Palais-Royal og fortæller sin ven en historie om en clairvoyant – hermed er grundtrækket i romanens form angivet. Således bliver den nemlig ved; snart fortæller en, snart en anden. Alle disse fortællinger eller 'livsbilleder', eller hvad man nu vil kalde dem, er så slyngede ind i hinanden, og kombinerede sammen til et stort hele ved hjælp af alskens besynderlige sammenstød og endnu besynderligere personer, forelskelser i to, tre på én gang,

mænd med så uhyre næser, at de bliver ulykkelige i verden på grund af deres næsers størrelse, uægte børn af den allersublimeste skandinaviske sort, idet moderen er norsk, faderen svensk, opdragelsen dansk, medens underholdet kommer fra England osv. Rammen om det hele dannes af skandinavernes samliv i Rom, navnlig deres møder på Piazza del Popolo. Men allerede denne form for en roman er i og for sig en fejltagelse. Det gælder naturligvis om at få læseren, og det, der skildres, skønt bestemt adskilte, dog så nær til hinanden som muligt, så at der slet ikke er andet imellem dem end selve skildringen, gennem hvilken læseren ser det skildrede tydeligt, klart og med al den rene betragtnings ro. At bruge en mellemmand og lægge skildringen i munden på en anden, er straks en hindring. Først holder læserens fantasi nemlig fortælleren fast, hører i det fortalte kun ham, som fortæller, søger i fortællingen hans karakter og oplysning om ham. Lidt efter lidt glider han så ind i selve fortællingen, men pludselig ved fortællingens slutning eller ved replikker midt i den forstyrres han igen ved at mindes om, at der er en anden situation end den, der skildres, nemlig at skildringen er noget, der fortælles, og at det måske egentlig er denne store halvtomme udenomssituation, der skal fastholdes. Mellemmanden er altid som et slør, der hænger ned over skildringen, og på flere steder i bogen hænger der ikke et, men to, ja tre slør. Hvor den faste fortælling brydes, og slaget fra den mægtige klokke i St. Pietro klinger rungende og dirrende henover forsamlingen, bliver man i første øjeblik ganske

forskrækket. Man tror at det er en trykfejl, at der må et mere beskedent klokkeslag f.eks. fra Frue Kirke i København, og den afbrydelse på et højst spændende sted, hvor lægen på det spørgsmål: "Er der håb?" svarer: "Jeg ved ikke, thi ..." kan være ret pikant, men efterhånden som man bliver fortrolig med anvendelsen af den kinesiske æskeform på romanen, bliver disse afbrydelser alt andet end pikante. Forfatteren har desuden ikke haft fantasikraft til at holde læseren fast i grundsituationen: Forsamlingen på Piazza del Popolo. – Hver gang man kommer der, er man forvirret og adspredt, thi man har i mellemtiden, siden man var der sidst, flakket om på så mange steder, i så mange tider og mellem så mange forskellige personer, at man er halvt fortumlet. Det nytter ikke, at forfatteren fortæller, at himlen er høj, at stjernerne tindrer, og at vandet plasker i fontænerne; man ser og hører intet uden det bælgmørke rum foran, hvor man febrilsk haster ind for at få tråden fast igen. Måske er stoffet i denne roman ikke mere indviklet end i mangen anden, i hvilken man aldeles ikke forulempes af det, men ved den forunderlige meddelelsesmåde forsvinder al simpelhed, lethed og ligefremhed, og indviklingen når en sådan grad, at man fast ikke kan finde vej derigennem. Bestandig er der nemlig brudt op i små stykker, af hvilke de, der passer til hinanden, ofte er fjernede flere hundrede sider fra hinanden, og, skønt vistnok ingen maske er tabt i det kunstige væv, spørger man dog, når man lægger bogen bort, lidt forknyt: Hvem er nu egentlig fader til hvem? Men denne nysgerrighed er

dog, selv om den var spændt til det yderste, et temmelig tarveligt udbytte af en bog.

Det kan undertiden være ret fordelagtigt, skønt det aldrig i og for sig kan blive hverken godt eller rigtigt og aldrig burde være nødvendigt, når en romanforfatter således opgiver den ligefremme udvikling af stoffet i dets simple tidsfølge, men når det gøres så voldsomt, som hr. Bergsøe har gjort det, så må det nødvendigvis ende med, at der frembringes en falsk, en uæstetisk virkning. Betragtningen med dens glæde går tabt, og kun spændingen med dens pirring bliver tilbage. Måske er det nu den første fejltagelse i anlægget, der drager den næste fejltagelse med sig. Denne er vel mindre fremtrædende, men langt dybere gående, og hvis den ikke er kommet over forfatteren som en ulykkelig konsekvens, er den en antydning af, at han mangler de evner, hvorpå det egentlig kommer an. Han tager bestandig fejl af, hvad der i et stof skal gøres til genstand for en fuldstændig udtømmende skildring, og hvad der derimod blot behøver en skarp, bestemt, men ganske nøgtern meddelelse, og hvad der endelig alene tør antydes for fantasien. Man kunne nok tænke sig, at det var hin brudte form i anlægget, der havde tvunget forfatteren til overalt at lægge fejle accenter på stoffets enkelte dele; men løjerligt ser det unægtelig ud, når en forfatter gennemgående springer det over, der netop har værd, og fremsætter som rene postulater for fantasien, hvad der efter ideens fordring kræver det nøjagtigste bevis, samtidig med at han næsten grådig kaster sig over

alt, der bliver mere og mere modbydeligt, jo udførligere det udmales, eller indlader sig på en pikant leg med det, der netop har sin betydning i sin nøgterne ligefremhed og bliver flovt, så snart det skal til at spille det pikante.

Kun et par steder i bogen findes der virkelig poetisk skildring, det vil sige i levende psykologiske billeder, stillede i en sådan belysning, at den etiske anskuelses dom over personerne er tydelig. I fortællingen om Malm er der meget, som er godt; hans replik til "den gamle", at det er ham, der egentlig er skyld i hele hans ulykke, fordi han rettede på hans statue, er et dybt syn og et udtømmende udtryk for det sete. Også Laura er sandt og træffende tegnet, om just ikke altid således, at man holder af at dvæle ved hende. Men hvor forfatteren ellers forlader den simple beskrivelse af udvortes kendsgerninger, der synes at flyde meget let for ham, og gør forsøg på at skildre, vælger han oftest genstande, der enten mangler den psykologiske eller den etiske interesse, hvorfor også det æstetiske indtryk af skildringen forfejles, medens han derimod uden videre springer over de ting, der ifølge deres natur kunne og ifølge ideens fordring skulle skildres.

At Malm således opgiver sin kunst, og flygter ind i det religiøse, er vist nok både smukt og sandt følt af forfatteren; men denne opgivelse af et vist livsindhold og tilegnelse af et andet, netop denne overgang er i billedet af Malms liv skildringens egentlige genstand. Slipper skildringen derimod, ligesom det afgørende begynder at vise sig, for da igen uden videre at optage tråden, efter at

afgørelsen er indtrådt, så laves der kun en tarvelig teatereffekt, der her ovenikøbet ikke er frembragt med fuldkommen ren smag. Fra Ambrosios fremtræden i slutningen af bogen er behæftet med sentimentalitet. Ligeså utydelig er Sigrid, hendes brud med Malm og hendes forlovelse med svenskeren er blot meddelt som døde kendsgerninger, og dog var det netop her, at skildringen kunne blive levende. Men værst er dog signor Naso og romanens helt, Henry Vernon tegnede; thi den første er kun en karikatur, og den sidste er en ren umulighed. Signor Naso er fremstillet gennem en række så voldsomme grimasser, at man snarest skulle anse ham for en gal mand, og det, der skulle gøre disse grelle fagter til udtryk for en forpint, måske også noget forvirret, men ingenlunde afsindig sjæl, mangler ganske i skildringen; han gør derfor kun det samme halvt pudsige, halvt ubehagelige indtryk, som en "gliedermann".

Imidlertid er der dog, som man siger, konsekvens i galskaben, hvilket derimod ingenlunde er tilfældet med hovedpersonen. Den Henry Vernon, der bor lige overfor Marmorkirken, holder hest, byder ægte cigarer, Jamaica-rom osv., passer vel sammen med den Henrik Verner, hvis sorte benklæder er rimpet sammen med blækfarvet garn, og som går på Langebro og stiller sin sult med kommenskringler og kommisbrød. Men denne skikkelse lader sig aldeles ikke bringe i overensstemmelse med den Henrik Verner, der præsenteres for os på bogens første blade og siden jævnligt dukker op imellem fortællingerne. Hvis forfatteren her havde indladt sig på

at skildre det, der altid skal og egentlig alene kan skildres, nemlig overgangene, ville han fra den givne forudsætning, Verner på Langebro, være kommet til en ganske anden slutning end den, han kræver, vi skulle tro på, Verner på Campagnen. Når man har været nær ved at forspilde sit liv og nær ved at dø af sult, så sætter man aldrig mere sit liv på spil for et væddemåls skyld, selv om man mener, at livsfare dog næppe er virkelig tilstede, og selv om man hidses stærkt, thi har man været så dybt nede på bunden af livet, så er dette ungdommens kække, ubesindige overmod, som sligt forudsætter, flået og flænget fra sjælen indtil den sidste trevl, og man dukker op med en erfaringens modenhed overfor ethvert forhold, som ikke lader sig forene med denne lykkelige uvidenhed, der ofte er skønheden ved den unge mands mod. Fra et fald, selv på det dybeste, kan man redde sig. Men man kan aldrig mere vende tilbage til det standpunkt, man engang har forladt, eller som man er sunket under. Fra fortvivlelsen og smudset må man svinge sig op på et trin, der ligger højere end det trin, hvorfra man faldt; kan man ikke gøre denne kraftanstrengelse, kommer man slet ingen vej.

Derfor kan faldet for et menneske blive gennemgangen til det højere, fordi han umuligt kan frelse sig tilbage i den åndsform, hvorfra han faldt ud, men kun i en, som ligger højere. Dette ville forfatteren let have mærket, hvis han virkelig havde givet sig til at skildre overgangen i Henrik Verners liv, men, idet han blot sætter det frem som en fuldbragt kendsgerning,

kommer han til at gøre et brud på sin egen karaktertegning.

Denne stadige overspringelse af det, der egentlig burde have været skildret, kunne imidlertid, som ovenfor bemærket, være foranlediget ved det særegne, uheldige anlæg, der kunne tænkes at have tvunget forfatteren til at være så omhyggelig for det massive i stoffet, at han derover glemte ånden i det, men mistænkelig ser den rigtignok ud, når man lægger mærke til, hvad det da er, forfatteren lader skildringen fordybe sig i. Det er åbenbart, at han har forkærlighed for alt det i livet, der er forvirret, uhyggeligt og ulykkeligt. Hans fantasi føler sig stærkest tiltrukken af slige scener; men det er sikkert, at, idet han kun ved at befri sig selv og sin læser fra det pinagtige, der er følgen af dem, ved at ty ind i det mystiske, snart det sentimental- snart det gruopvækkende-mystiske, så når han ikke indenfor poesiens porte. Thi ligesom det i det virkelige liv er en dårlig måde at affærdige det ulykkelige på, når man sætter det i forbindelse med mystiske magter, der omgiver én på alle sider, i stedet for at tage det kort, klart og bestemt, som det er, således er det også i kunsten en dårlig måde at blive det hæslige kvit på ved at underlægge det en mystisk symbolik. Der findes meget i bogen af denne slags, men vi skulle kun fremdrage et eneste eksempel fra slutningen og fremdrager det kun, fordi fejltagelsen her er meget let kendelig, og fordi det i det mindste i dette enkelte tilfælde er rimeligt, at der virkelig er en ren fejltagelse, der foreligger, og ikke et

udtryk for en mindre heldig beskaffenhed ved forfatterens fantasi. En ung mand lukkes inde i en marmorsarkofag og skal til at kvæles. Denne sarkofag står på en åben plads, hvor solens brændende stråler om dagen gør den halvt glødende, medens den igen om natten bliver isnende kold. Forfatteren begynder nu at beskrive den unge mands lidelser, efterhånden som kvælningsprocessen går for sig, og med en overordentlig vidtløftighed fortsætter han og viser, hvad indflydelse temperaturen har på den lidendes hele tilstand. Beskrivelsen er fortræffelig, endogså glimrende; men den har ikke det mindste spor af æstetisk interesse. Hvorfor? Fordi det etiske mangler. Denne situation, hvori det psykologiske er udmærket beskrevet, har ikke, og får ikke noget at gøre med vedkommende unge mands etiske forhold, og skildringen af den er derfor ikke forskellig fra beskrivelsen af et hvilket som helst fysiologisk eksperiment. Det er absolut upoetisk, til den virkelige, poetiske skildring hører, at det psykologiske billede viser sig i belysning af den etiske anskuelse; når ét af dem mangler, mangler det æstetiske.

Cl. Petersen.

Da dr. Bergh havde læst denne kritik for mig, nægter jeg ikke, at det var ligesom jeg fik en spand koldt vand over hovedet, og da jeg i min heftighed fo'r op mod anmelderen, svarede Bergh:

"De behøver såmænd ikke at blive bange. Når man skriver så lang en anmeldelse og tillige en, der er så nedsættende, vil publikums opmærksomhed netop blive vakt, og for fremtiden

behøver De ikke at frygte; thi når De vender tilbage fra Italien, er Clemens Petersen borte."

Da jeg forbavset spurgte hvad han mente dermed, svarede han blot: "Det vil tiden vise."

For min forlægger var denne kritik måske mere ubehagelig end for mig; thi fra nu af standsede salget omtrent ganske, og det varede hele tre år inden oplaget, som kun var atten hundrede eksemplarer, var udsolgt; men så kom reaktionen.

"Fra Piazza del Popolo", der fra først af så ubarmhjertigt var stillet i skammekrogen, blev lidt efter lidt anerkendt, og skønt det nu er fyrretyve år siden, at jeg under store lidelser skrev mit første arbejde, har det endnu så megen livskraft, at oplag følger på oplag. Heraf ser man, hvor meget en ondsindet kritik har at betyde.

Imidlertid sneg vinteren sig hen, tung, mørk og trist. Der var jo ikke tale om at jeg kunne rejse så længe isen dækkede vandene, og vi havde den vinter, som Hostrup synger: "en usædvanlig frost".

Nede i den lille, mørke gård havde folkene rejst en snejomfru, og hver dag sad jeg ved vinduet og stirrede ned på hendes gigantiske skikkelse i håb om, at solens stråler lidt efter lidt ville få den til at smelte. Så faldt en dag jomfruens stenkulsorte øjne til jorden, hovedet lagde sig på siden, og den næste dag var der kun en uformelig masse tilbage.

Nu bliver det forår, jublede det i mig; nu skal du på ny strække vingerne og flyve til det varme Syden – åh, hvor jublende glad var jeg dog ikke.

Da kom pludselig det triste budskab fra Valbygaard, at min søster var blevet farligt syg, og at lægen ikke kunne sige, når

hun kunne komme til at rejse.

Dette var et tordenslag for mig, thi rejse alene kunne jeg jo ikke; men min gode ven Jonas Collin, der havde fulgt Andersen til Spanien, tilbød at følge mig, såfremt jeg ville bestride udgifterne derved. Uagtet mine pekuniære forhold ikke var glimrende, var jeg dog så ivrig efter at komme sydpå, at jeg modtog forslaget, da der meldte sig en ny rejsefælle, og det på en ganske snurrig måde.

Jonas Collin

En dag kom Frederik Ussing op til mig med et for ham usædvanligt, alvorligt ansigt, og da jeg spurgte ham om grunden, svarede han:

"Du kommer til at duellere med mig, vi må slås på pistoler ovre på Hveen, som der står i din roman."

Jeg så på ham og svarede: "Er du rigtig klog, Frederik?"

"Du har såret mig på en måde, som jeg ikke kan tilgive dig, og ad lovens vej kan jeg ikke ramme dig. Der bliver derfor ikke andet end en duel tilbage."

Nu forstod jeg hvad han mente. Det var Brandt, der lå mellem os, og led og ked af livet som jeg var, svarede jeg derfor: "Jeg vil gerne gå ind på dit forslag, thi du kan være ganske rolig for dit liv, da jeg ikke kan se at ramme dig; men jeg vil gøre dig opmærksom på, at hvis du skyder mig, så opnår du derved ikke andet end fængsel eller landflygtighed, og bliver hele duellen kun en af de sædvanlige knaldeffekter, så vil du blive endnu mere omtalt end du er i forvejen. For resten må du erindre, at du selv har givet mig lov til at skildre dig således som jeg har gjort."

Han stod et øjeblik stille, tænkte sig om og sagde så pludselig:

"Har du noget imod at gå ned ad Strøget med mig under armen, lige fra Amagertorv til Langelinje og hjem igen?"

"Nej ikke det allermindste," svarede jeg, og kort efter vandrede vi arm i arm ned ad Østergade, hvor folk forbavset vendte sig efter os, medens Frederik Ussing på sin sædvanlige ugenerte, flotte måde førte konversationen. Da vi atter nærmede os Snaregade, havde han dog ikke fået nok af denne vandring, men foreslog mig, at vi sammen skulle gøre en fornøjelsesrejse til Harzen på hans bekostning.

Dette forslag afslog jeg, og nogle dage efter var jeg gæst hos den Collinske familie, hvor Andersen holdt festtalen, forærede

mig sine nye eventyr og ønskede mig og den unge Collin en lykkelig rejse. Få dage efter var alt parat – hvor var jeg jublende glad!

Jeg ser endnu min gamle ven dr. Berghs betænkelige ansigt, da jeg steg ind i kupeen, hører endnu hans hjertelige "Lykke på rejsen", og der var i sandhed al grund til at ønske mig dette; thi jeg var så forpint og forkrøblet af gigt, så svag af syn og i det hele så svækket, dels af morfin og dels af de voldsomme kure, som Grut havde anvendt, at jeg nu næppe forstår, at jeg overhovedet kunne rejse, selv om jeg havde en ledsager.

Efter et kort ophold på Valbygaard, hvor jeg desværre fandt min søster endnu stærkt lidende, traf jeg Collin i Korsør, og da jeg havde min tidligere overfart over Brenner i frisk minde, besluttede jeg at tage en anden rute, selv om jeg skulle pløje Middelhavet endnu en gang.

Rejsen gik først til Paris, hvor vi blev et par dage, og nu skulle vi med iltoget til Marseille; men uheldet var ikke træt af at forfølge mig, og så løjerligt det klinger, blev det på denne tur mig, som måtte sørge for min ledsager.

Collin må i Paris enten have fået et eller andet giftigt stof eller drukket Seinevand; thi næppe begyndte nattoget at rulle af sted, før han klagede over heftige smerter i underlivet, og disse tiltog efterhånden som vi kørte videre i en sådan grad, at jeg troede han havde fået kolera.

Det var en forfærdelig nat. Kulden var streng, og Collin frøs til slutning således, at jeg måtte trække min overfrakke af og lægge over alt det øvrige rejsetøj, hvormed jeg havde dækket ham.

Der var så godt som ingen mellemstationer, og de bekvemmeligheder man nu finder på en jernbane, manglede dengang ganske. Situationen, som fra først af havde forekommet mig lidt komisk, blev lidt efter lidt så betænkelig, at jeg ikke vidste hvad jeg skulle gøre. Hans hænder var iskolde, hans ansigt blegt, og han lå i en halvt bevidstløs tilstand med lukkede øjne.

Således nåede vi Lyon; men her var opholdet så kort, at jeg ingen hjælp kunne skaffe ham, og så susede vi i nattens mulm og mørke videre, snart gennem trange tunneler, snart over vide sletter, til vi endelig nåede Marseille.

Her fik jeg fat i hotellets læge, som mente, at Collin måtte have spist giftige svampe under vor ophold i Paris; men efter et par dages forløb var han dog så vidt restitueret, at han kunne hengive sig til sit yndlingsstudium, og medens jeg sad ene og kedede mig på hotellet, flakkede han om i Marseilles omegn for at komme hjem rigt belæsset med snegle og skaldyr.

Da han om aftenen sad og præparerede disse kom jeg til at tale om hans rejse med Andersen i Spanien, og jeg gjorde da lidt løjer med digterens impromptu, idet jeg citerede det bekendte vers om kastanjesælgersken i Sevilla:

"Hun sad på trappen og solgte kastanjer,
hun var så dejlig med de bare ben,
hun så med livsens øjne på en,
var ej man en ismand,
straks blev man en spanier."

Da jeg gjorde mig lystig over dette impromptu og sagde, at Andersen burde giftet sig med isjomfruen, blev Collin vred og

svarede, at jeg ikke skulle laste Andersen som improvisator, thi jeg kunne ikke gøre det bedre.

Nu blev jeg fornærmet, rev et blad ud af min tegnebog og skrev:

"Jeg er nede i Marseille,
er det ej et eventyr?
Hør! Den franske hornreveille
klinger hver gang dagen gryr.

Jonas piller en merveille
skallen af de stakkels dyr.
Jeg er nede i Marseille,
rejse – det er eventyr."

Collin læste verset igennem og gav mig det tilbage med den kritiske bemærkning, at "en merveille" ikke var fransk.

"Ganske vist," svarede jeg. "fransk er det ikke, men det er det fransk, som Andersen taler," og deri måtte Jonas give mig ret.

Den næste morgen skulle afrejsen gå for sig, og snart standsede vor "fiacre" ved den gamle havn, hvor der var sådan en tummel, sådan en løben og sådan et spektakel, at jeg følte mig ganske ør i hovedet.

Havet kunne jeg slet ikke se, skib lå ved skib, hundreder af master rejste sig som en skov i vejret, og da jeg spurgte efter damperen "Posilippo", var der i begyndelsen ingen, som vidste hvor den lå. Endelig fik vi fat i en bådfører, og nu gik det fremad under de vældige, jernbeklædte skrog, der lå række ved række, så at der kun var smalle mellemrum, omtrent som gaderne i en af Syditaliens byer.

Til sidst nåede vi damperen, som lå meget langt ude, og skønt det var blevet mig forsikret, at den var et af "La Messageries" bedste skibe, kunne jeg ikke frigøre mig for det indtryk, at det vistnok var en gammel kasse; thi skroget så noget forpjusket ud, malingen var afskrabet hist og her, og den lignede ikke de andre moderne skibe, jeg havde set forlade havnen.

Da vi endelig kom om bord, bestyrkedes min mistanke end yderligere, og et lille kig på maskinen viste mig, at den ikke var fra i fjor. Imidlertid lod skibet til at have passagerer nok, thi dækket myldrede med folk af de mest forskellige nationaliteter; tyrker med turban og silkekaftan, grækere med fez og hvide skørter, armeniere med lange næser, og adskillige stive og alvorlige englændere med ternede benklæder og høje silkehatte.

Der var en skrigen og råben, vrælen og kommanderen; men lige vidt syntes man at komme, og der gik et helt kvarter over tiden, inden damppiben lød for første gang. Så kom der en stor barkasse med religiøs ladning; det var ikke mindre en seks fede, bajerske munke, som skulle bringe peterspenge til paven, og som entrede op ad falderebstrappen med et besvær, som viste, at de var skabt til alt andet end sømænd.

De gjorde et højst komisk indtryk mellem den øvrige, livlige besætning. De stavrede rundt med ængstelige miner, stirrede ud over rælingen og syntes aldrig at have set et hav før; thi de gjorde forskellige bemærkninger, som tydede på, at de bedre kendte Isarens blinkende bølger end Middelhavets blånende vande.

Endelig kom vi da af sted i det skønneste vejr og næsten fuldstændig stille; men da vi havde forladt havnen og var

kommet et stykke til søs, så jeg til min forundring, at skovlene bevægede sig langsomt, så at vandet ikke skummede, men steg op som perler i et glas champagne, da dette vedblev, spurgte jeg en af matroserne hvorfor vi ikke satte fuld kraft nu, da vi var i rum sø, men fik til min forbavselse det svar, at vi længe havde gået med fuld kraft, men at maskinen var noget gammel.

Efter en halv times sejlads passerede vi øen If, og da jeg oppe på dens klipper så det mørke Chateau d'If, hvor hundreder af statsfanger havde hensmægtet deres liv, hæve sine murtinder i vejret, kom jeg til at tænke på hvilken kritik Alexander Dumas ville have fået af hr. Petersen, hvis han havde været dansk og hans verdensroman "Greven af Monte Christo" var udkommet på Philipsens Forlag. Er nogen roman fuld af eventyrlige begivenheder, som sætter læseren i den yderste spænding, så er det vistnok "Monte Christo".

Lidt efter lidt tabte vi den franske kyst af sigte, men efterhånden som vi kom længere ud, begyndte vejret at forandre sig. Mørke skyer tårnede sig i horisonten, lag i lag med solbeskinnede skybræmmer, som var det bjerge i det fjerne. Folk kiggede ud efter disse luftige bjergtoppe, der rejste sig højere og højere, og snart krusedes vandet af heftige vindstød, der lidt efter lidt tiltog i styrke.

Den gamle "Posilippo" begyndte at danse en sagte vals med bølgerne, men lidt efter lidt gik det over til en polka, som bragte de fleste af passagererne til at søge ned i kahytterne. Collin og jeg blev endnu på dækket til middagsklokken ringede; men da vi kom ned i den store salon, frembød den et mærkeligt skue.

Det lange spisebord var dækket på en ganske ejendommelig måde, idet brædder på højkant var skruet på langs af bordet, og

på tværs af disse var der anbragt snore, for at forhindre flasker, terriner og andet rørligt gods fra at gå i skødet på gæsterne.

Lidt efter lidt kom passagererne ravende ind med udtryk i deres ansigter, som viste, at de vist ikke havde synderlig appetit; men de ville dog ikke lade den gode dinér gå fra sig. Især frembød de seks tykke munke et højst komisk skue, thi under meget lidt gudfrygtig tale hagede de sig fast, snart til en sofa, snart til en stol, og når denne ved skibets duven gik over ende, tumlede de om med forskrækkede miner, indtil hver af dem havde fået sin plads og sin spølkum suppe anbragt foran sig.

Men nu tog Poseidon først rigtigt fat. Skibet krængede over, snart til den ene, snart til den anden side, så at munkene, efter at have fået et par skåle suppe uden på maven, lidt efter lidt forsvandt, og det samme var tilfældet med de øvrige passagerer, så at til slutning kun Collin og jeg var tilbage, medens kaptajnen og første styrmand spiste med en appetit, som om de sad i en elegant restaurant på landjorden.

Endelig blev det også Collin og mig for galt, og da vi kom kravlende op på dækket, fandt vi det bart som et stuegulv; men nogle ubehagelige styrtesøer vaskede det efterhånden rent som en dansesal, og nu havde vi valget imellem at tage styrtebad eller søge vore køjer, og da solen sank i horisonten, valgte vi det sidste.

Af alle ubehagelige opholdssteder er sådan et lille, snævert lukaf, hvor man kun har en kasse til seng og en stenpølse til hovedgærde mulig det værste.

Vi måtte imidlertid finde os i vor skæbne, og snart efter lå vi hver i sin kiste; Jonas forneden, jeg foroven med den behagelige

udsigt, at hvis stormen skulle vedvare, kunne jeg muligvis finde et ubehageligt opholdssted nede på gulvet.

Jeg opdagede imidlertid snart, at man, for at undgå denne eventualitet, havde anbragt en jernhage lidt foran mit hovedgærde, og ved at stikke armen ind i denne, kunne jeg dog altid holde mig så meget fast, at jeg ikke kom til at ligge nede hos Collin.

At sove var naturligvis ikke muligt. Ved skæret af den døsige lampe så vi hvorledes skydedøren snart åbnede, snart lukkede sig, alt efter skibets slingren; thi snart satte det i vejret som en stejlende hest, snart gik det nedefter, som ville det sondere havets bund. Den bedste gynge i Dyrehaven kunne ikke have gjort det bedre.

Alt som natten faldt på, tog stormen til. Det var en ægte afrikansk scirocco, der drev bølgerne mod skibet med sådan styrke, at jeg stundom havde en følelse af, at det stod stille, girende og sitrende i alle sine fuger.

Stormen hylede i takkelagen, brådsøerne skyllede hen over dækket, og foruden disse ubehagelige toner, var der en knirken og knagen, smælden og knalden af døre, som sprang op og atter fløj i; en råben og skrigen af passagererne, så at jeg næppe kunne høre hvad Jonas af og til spurgte mig om.

Når styrtesøerne brød sig mod skibets jernsider klang det i hele skroget, som blev det bearbejdet med jernkøller, og når de nåede op over rælingen, hørte vi dem plaske hen ad dækket for derpå at skylle deres indhold ud gennem spygatterne.

Værre og værre blev det, jo mere natten drev på, og nu begyndte munkene at holde en messe med så forfærdelige brøl, at man skulle tro vi havde en hel ladning stude om bord.

Pludselig lød et tordnende brag lige over vore hoveder, og i samme nu forvandledes kahytstrappen til et lille vandfald, hvis bølger skyllede ind i salonen og fik munkene til at istemme et "Miserere" i højst forskellige tonearter ; thi hver gang vandet ved skibets duven skyllede ind i deres køjer, lød der et angsthyl, og da der lidt efter kom et nyt vandfald, begyndte jeg selv at blive noget betænkelig; thi at skibet var gammelt og maskinen forslidt, havde stået mig klart, lige fra jeg kom om bord.

Da hørte vi pludselig signal af damppiben, fulgt af nogle enkelte høje kommandoråb, og i samme nu lagde skibet sig så stærkt på siden, at kahytsdøren, som efter sin natur burde være lodret, nu syntes at ligge lige under mig. I dette øjeblik holdt skibets bevægelse pludseligt op; vi krængede mere og mere over i læ, styrtesøerne brasede mod skibets sider ti gange værre end før, og pludselig hørte jeg Jonas udbryde:

"Tror du, vi går til bunds?"

"Jeg ved det ikke," svarede jeg, idet jeg af al magt hagede mig fast til krogen, "men vi er vist meget nær ved det."

Da rejste skibet sig atter, kahytsdøren indtog sin normale plads, brådsøerne hørte op, og på skibets bevægelse kunne jeg mærke, at vi havde fået vinden agter ind, og nu forstod jeg manøvren. Vi havde vendt for vinden, og det var i det øjeblik, at skibet havde taget så stærk en overhaling.

Beroliget ved denne tanke svøbte jeg tæppet tæt om mig, og da munkenes hyl fra "Misérere" var gået over til en vuggesang, faldt jeg udmattet i søvn og vågnede først, da jeg hørte ankeret falde.

"Nu er vi i Civita Vecchia!" udbrød Collin nede i sin kiste.

"Pokker heller," svarede jeg, "vi er snarere oppe under Genua."

"Jeg tror du drømmer," sagde Collin, "hvad pokker skulle vi der?" Men da vi kom op på dækket viste det sig, at jeg havde ret. Vi havde vendt nede under Korsika og havde altså tilbragt en fornøjelig nat med at sejle frem og tilbage.

Nu så vi først med hvilken vælde bølgerne havde bearbejdet skibet. Det halve af lønningen til luvart var borte, kabyssen var gået samme vej, alle ruderne i rygesalonen på dækket var knuste, kahytsdøren borte, og rundt om flød det med alskens vragstumper, så at dækket så ud, som om skibet havde været i batalje.

De stive englændere kom op med deres knuste silkehatte, de fede munke syntes at være blevet noget magrere, de unge ladies havde tabt deres elegante gang, armenierne havde fået endnu længere næser, og da de fleste syntes at have fået nok af denne ene nats sejlads, gik den ene båd fra borde efter den anden for at bringe passagererne bort fra Middelhavets vrede.

Oprigtig talt havde jeg stor lyst til at følge deres eksempel; men da mit kreditiv ikke lød på Genua, og jeg kun havde en mindre sum hos mig, måtte vi blive hvor vi var, og således lå vi og duvede til henad eftermiddagen, gyngende op og ned på en måde, der næsten var endnu værre end under stormen.

Denne havde tabt en del af sin kraft, og henad aften besluttede kaptajnen at løbe ud, og nu sneglede den gamle "Posilippo" så godt den kunne af sted for at nå Civita Vecchia.

Atter havde vi en ubehagelig nat, atter faldt ankeret, og nu måtte vi da være i Civita Vecchia. Men ak! hvilken skuffelse var det ikke, da vi på ny betrådte dækket. Foran os lå den by, jeg så godt kendte fra min første rejse, det var Livorno, og her gik de

sidste af passagererne i land, så at Jonas og jeg omtrent havde skibet for os selv, da vi henad eftermiddagen sejlede videre.

Den tredje nat var nogenlunde rolig, og da ankeret faldt, lå vi i pavens eneste søstad, hvor jeg atter hilste på hans eneste krigsskib, hvis tolv apostelkanoner viste tænder i solglansen.

Collin var ellevild og ville absolut straks begynde at "snegle" så snart vi betrådte landjorden. Heri blev han dog forhindret af told- og pasvæsenet; men efter at vi havde gennemgået den sædvanlige skærsild, ilede han ud på Campagnen, medens jeg slog mig til ro i et osteri, for ved et godt glas vin at glemme de udstandne besværligheder.

Atter så jeg den mørkeblå, italienske himmel, atter mærkede jeg den krydrede duft af blomsterne fra Campagnen, atter så jeg de grå, langhornede okser og de vældige bøfler drage forbi, og langt ude lyste Middelhavet mørkeblåt og stille, som var himlen dalet ned på jorden.

Den trivelige vært og hans unge kone kom ud til mig med nogle prægtige, sortøjede børn, og nu var der en spørgen fra min og en svaren fra deres side, som aldrig ville få ende; men jeg mærkede godt, at tiderne havde forandret sig, thi værten forsikrede mig, at den gode Pio Nono var i en sådan fare, at selv Sankt Peter ikke kunne frelse ham, og når de nævnede "Garibaldi", kiggede de om til siderne og hviskede "Garibaldi" så sagte, at jeg næppe kunne høre det.

Henad eftermiddagen kom Collin tilbage fra sin sneglefart, og efter at vi havde indtaget et så lukullisk måltid, som osteriet formåede at skaffe, vandrede vi til stationen, hvor vi hørte togets skingrende piben hilse os velkommen.

Lidt efter sad vi i kupeen, og medens solen sank i horisonten, susede vi hen over den øde Campagne, hvis okser og bøfler forbavset stirrede efter os. Frem gik det, hen over Latiums gamle jordbund, hvis smuldrende ruiner rødmede i solglansen, og snart efter så vi Peters-kirkens mægtige kuppel hæve sig i vejret, lueforgyldt af den synkende sol.

Nærmere og nærmere kom vi den hellige stad, snart efter buldrede toget hen over Tiberens jernbro, vi fo'r gennem Roms hellige mure, forbi Cestius-pyramiden, så atter Caracallas brustne termer, indtil vi endelig holdt stille ved Diocletians bade, hvor banegården dengang lå.

Her blev vi på ny undersøgt som meget mistænkelige personer; men da vore papirer fandtes i orden, fik vi lov til at bestige en fiacre, og lidt efter optog "Albergo di Minerva" os i sit skød; som videnskabsmænd kunne vi naturligvis ikke vælge noget andet hotel.

Allerede tidlig den næste morgen var Collin på vej til Kolosseet for at "snegle", medens jeg gjorde min første morgenvandring, glad over at skulle forny alle de gamle minder fra min tidligere rejse.

Hvor havde jeg ikke glædet mig til denne morgentur i Rom, og hvor skuffet blev jeg ikke; thi næsten alt, hvad jeg havde glædet mig til var borte, og rundt omkring hang der ligesom et slør, som tiltog i tykkelse, jo længere jeg stirrede ud i det fjerne.

Da jeg stod på Monte Pincio og fra belvederen så ud over staden, flød dens tage, dens tårne, dens kupler sammen til en forvirret masse, og havde jeg ikke fra min tidligere rejse været så godt inde i forholdene, havde jeg næppe kendt den hellige stad igen.

Bedrøvet vandrede jeg tilbage, og da jeg kom i Via Sistina, besluttede jeg at se op til min gamle værtinde signora Rubiconda; men da jeg kom til hendes dør, hørte jeg ikke hendes glade "Velkommen signore"; hun var død – og hendes unge, friske datter gået i kloster.

Jeg gik ned ad "Spanske Trappe" gennem Corso for at finde Bystrøm; men den café, hvor han plejede at søge var borte, og hvor han selv var blevet af, vidste ingen.

Nedtrykt i sind og tanke søgte jeg op i Foreningen, hvor jeg havde tilbragt så mange glade og lykkelige timer på min første rejse – atter en skuffelse.

Synderlig luksuriøs havde vor gamle forening aldrig været, dertil var statstilskuddet for knapt; men de fire år, der var gået, havde tæret så stærkt på den gamle kumpan, at jeg næppe kendte ham igen. Trapperne var smudsige, betrækket på sofaen i laser, gardinerne falmede, og i stedet for de vante landsmænd, så jeg kun en mig ubekendt, sorthåret mand sidde så fordybet i aviser, at han slet ikke ænsede mit komme.

Jeg gik ind i biblioteket for at finde Bravos sekretær, men han var borte, og da den tavse mand ikke engang skænkede mig et blik, idet jeg gik forbi ham, vendte jeg hjem med den triste følelse, at var Rom ikke forandret, så var jeg blevet det så meget desto mere. Jeg tror, at hvis jeg ikke havde lovet min broder og søster denne udenlandsrejse, var jeg atter draget tilbage til Danmark for at begrave mig i ensomhed og fortvivlelse.

Oppe i Via della Purificazione havde jeg fundet en beskeden bolig skrås over for det berømte kapucinerkloster, og her slog vi os ned for at tilbringe nogle uger, inden vi rejste til Ischia for at finde en sommerlejlighed.

Da jeg en sollys formiddag gik ned ad Capo del Case, opdagede jeg, at den mørkhårede mand fra foreningen kom mig i møde. Da han ikke havde hilst mig deroppe, hilste jeg heller ikke på ham; men han styrede lige imod mig og sagde på norsk:

"Ja jeg hilste ikke på Dem deroppe, for jeg vidste jo ikke hvem De var; men nu da jeg hører, at De er Vilhelm Bergsøe, hilser jeg dem dobbelt."

Jeg stirrede forbavset på den fremmede. Det var en middelhøj, firskåren mand med sort hår, store mørke whiskers og med et par skarpe, gennemtrængende øjne. Han bar en kort sømandsjakke, et broget, romersk halstørklæde, og gjorde i det hele taget på mig indtryk af at være sømand; men hvem han var, anede jeg ikke.

"Ja, jeg får vel sige hvem jeg er," blev han ved, "thi jeg kan se, at De ikke kender mig. Mit navn er Henrik Ibsen."

Aldrig i mit liv havde jeg tænkt mig, at det var Henrik Ibsen, og da jeg vedblev at stirre på ham, sagde han muntert:

"Ja, jeg er den, jeg er, og det er De vel også? Jeg har læst Deres nye roman og ser, at den er skrevet efter virkeligheden; det er vi tvunget til nu om stunder – de smægtende romanheltes tid er forbi."

"Så har De vel læst Fædrelandets kritik?" spurgte jeg. "Den var ikke synderlig velvillig; jeg frygter for, at den vil ødelægge mit arbejde."

"Nej aldrig," udbrød Ibsen med usædvanligt liv. "Når man skriver så lang og tilmed så voldsom en kritik, vækker den netop opmærksomhed, og så kommer oppositionen. En kritik kan standse en god bog en tid, men formår ikke at ødelægge

den. Jeg spår, at De engang i tiden vil sande mine ord; men hvad har De egentlig gjort hr. Petersen, siden hans overfald var så voldsomt? De må have fornærmet ham på en eller anden måde."

"Jeg kender ham ikke, og har aldrig set ham; men det er blevet mig fortalt, at han tror sig skildret i kritikeren Svingberg, og det er sandsynligt nok, thi i sin kritik lader han den gamle kunstner ødelægge Malm, medens det i virkeligheden er Svingberg, som bringer ham på afveje. I denne figur har jeg imidlertid slet ikke tegnet Fædrelandets kritiker og kunne det heller ikke, da jeg hverken har set ham eller nogen sinde talt med ham. Den megen talen om kunstens forhold til kristendommen, har jeg taget fra Høedts pjece, og Høedt går nu omkring og er lige så forbitret på mig som den anden. I øvrigt har denne bog desværre skaffet mig mange fjender, thi flere end én tror sig skildret deri. Adskillige tyksakker i København mener at have stået model til Boldt, og har følt sig særligt fornærmede derover. Jeg mødte en af dem i Frederiksberg Have, og da han så mig, satte han hatten på snur, svang sin stok truende i luften og styrede fløjtende lige løs på mig; men pludselig vendte han om og gik bort med en hånlatter. Jeg nægter ikke, at jeg følte mig højst imponeret, men det gik dog over henad aften."

Ibsen lo og spurgte: "Hvilket osteri plejer De at søge?"

"Jeg er endnu så svag, at jeg holder mig hjemme i hotellet om aftenen og drikker te sammen med Collin."

"Nej føj for al landsens!" udbrød Ibsen, "det går aldrig an, så bliver De jo en ren misantrop. Kom i aften ned i Buffalo, så skal De mare smage en vin, som Bissen har skaffet fra Albano. Når De får en fogliette eller to af den, så er der ingen Petersen mere.

Jeg kender ham heller ikke; men da han blæser trompet for Bjørnstjerne, så er det jo naturligt, at han blæser os andre et stykke. Men den tid kommer vel, da vi kan blæse ham et igen." Med disse ord hilste Henrik Ibsen og gik.

Jeg så efter ham og havde en følelse af, at vi to nok ville blive gode venner.

Fra den dag søgte jeg stadig om aftenen til Buffalo, og snart var jeg inde i det gamle kendte kunstnerliv, skønt det ganske stred imod den diæt, min læge havde foreskrevet mig.

Jeg traf atter mine gamle venner: Bissen, Holbech, Runeberg, Ravnkilde, og af nye gæster: Forfatteren Thomas Lange, Bache, Christian og Peter Heering, som jeg kendte fra Borgerdydskolen på Christianshavn, arkitekt Møller, malerne Lorange og Hansen, cand. Aagaard, Larpent og Martin Schneekloth samt den svenske billedhugger Börjeson, medens de øvrige kunstnere fra 1863 var draget bort.

Skandinaver i Rom 1867. Bagerst: P. Heering. Møller, Larpent. Bergsøe. Aagaard. C. Heering. Arkitekt. Forrest: Hansen, Lorange, Th. Lange. Martin Schneekloth. Maler. Genremaler.

Da jeg en aften ved solnedgang vandrede over Monte Pincio, så jeg en ung mand sidde på en af marmorbænkene indsvøbt i et rejsetæppe. Han havde et blidt, sørgmodigt ansigt, underligt klare øjne og hilste mig med et så vemodigt smil, at jeg uvilkårligt standsede og spurgte hvem han var.

"Jeg hedder Laub," sagde han med svag stemme. "Vil De ikke sidde lidt hos mig? Jeg føler mig så alene."

"Jeg har ikke set Dem her i Rom," sagde jeg, "hvor er Deres atelier?"

Han så bedrøvet på mig og svarede: "Jeg er ikke kommet til Rom for at male, men for at komme mig af –" en heftig, tør

hoste afbrød hans tale, en hektisk rødme farvede hans kinder, og sagte hviskede han: "for at dø."

Aldrig glemmer jeg det blik, hvormed han ledsagede disse ord. Under os lå Rom i glansen af den synkende sol, rundt om duftede blomsterne, over os viftede palmerne med deres kroner, fuglene sang i myrtehækkene, glade, pyntede mennesker vandrede forbi, regimentsmusikken lød i det fjerne, alt var liv, og så sad denne unge kunstner her for at dø.

Maleren Ernst Laub. Tegnet af ham selv.

Jeg følte den inderligste medlidenhed med ham, og fra nu af mødtes vi hver aften ved solnedgang på Monte Pincio – han for at dø, og jeg muligvis for at blive blind.

Få år efter gik hans ord i opfyldelse; men jeg glemmer aldrig denne noble skikkelse, denne vemodige, stille resignation, der var udbredt over ham.

Foruden ham og maleren Lorange var der en tredje ung dansk, som var kommet ned til Rom af samme grund som Laub, men som dog syntes at befinde sig ganske vel og i det hele taget tumlede sig ret livligt mellem os andre, skønt den ubarmhjertige sygdom også gjorde en ende på hans liv.

Det var en teologisk kandidat Martin Schneekloth – et elskværdigt, hjertegodt menneske, som kun havde to, for resten let tilgivelige fejl, nemlig troen på, at han var en stor filosof, og en endnu større digter.

En dag da vi gjorde vor aftenvandring, filosoferede han meget stærkt over menneskets fri vilje, og da jeg hertil bemærkede, at menneskets frihed i så henseende var temmelig indskrænket, blev han i højeste grad indigneret, og ville absolut bevise mig, at ingen kunne gribe ind i et menneskes frie viljesytring.

Nu fortalte jeg ham min erfaring om hypnotisme, og skildrede hvorledes en dreven hypnotisør formåede at tage al vilje bort fra et menneske, således at han blev en marionet i hans hånd og under hans tale.

Schneekloth bestred på det heftigste min påstand og erklærede, at noget sligt var fuldstændig umuligt, og dette bevirkede atter, at jeg meget udførligt forklarede ham fremgangsmåden ved hypnotisering og tillige sagde ham, at sagen var meget let, når blot man selv havde den fornødne viljekraft.

Få dage efter hørte jeg til min store forbavselse, at Schneekloth var blevet sagt op af sin værtinde fordi han havde drevet trolddom med to unge modeller oppe på sit værelse, og

da jeg spurgte ham hvorledes det hang sammen, fortalte han følgende:

"Jeg måtte jo absolut have vished om hypnotismens eksistens, og nu kan jeg forsikre Dem om, at den frie vilje dog står sin prøve i kampen mod den. Jeg sagde til to kvindelige modeller, at de skulle komme op til mig om aftenen, for at jeg kunne tegne dem, og da jeg var alene med dem, låsede jeg døren af."

"Av! Det skulle De ikke have gjort," sagde jeg leende.

"Jeg var jo nødt dertil, for De sagde jo, at ingen måtte forstyrre den hypnotiseredes tilstand, og så gav jeg hver af dem en bajoch i hånden, men den puttede de i lommen, og ville straks have en til – men hver gang de fik en, ville de have en til, og til sidst havde jeg slet ingen kobbermønter mere. Så fik jeg dem til at sætte sig hver på sin stol, og så fikserede jeg dem med mine øjne med al den viljestyrke jeg var i stand til; men så gav de sig til at grine noget så ganske forfærdeligt, og spurgte om jeg var gal.

Nu vidste jeg ikke rigtig, hvad jeg skulle gøre; men da jeg troede, at et aftensmåltid måske ville bibringe dem større modtagelighed, fik jeg vin, kage og frugt frem, og så spiste og drak de, til de blev ganske overstadige, og til sidst spurgte Michèle, om hun skulle klæde sig af."

"Gud bevares," sagde jeg, "og hvad så?"

"Så begyndte hun at tage tøjet af; men i det samme bankede min værtinde på døren og sagde jeg skulle lukke op, for hun ville ikke have det spektakel i sit hus – og da hun kom ind og så, at Michèle stod uden livstykke og uden skørt, sagde hun mig op. Nu må jeg ud for at se mig om efter et andet logi."

"Gud fri og bevare os!" sagde jeg. "De har jo også båret Dem aldeles forkert ad; hvorledes tror De at kunne hypnotisere nogen, når De ikke formår at illudere dem. De kan jo ikke engang få dem til at sidde roligt i det første stadium."

"Nej," svarede han med overbevisning, "for de har deres frie vilje, og den bruger de."

Blandt andre mærkelige figurer, som dengang færdedes i Rom, mindes jeg især maleren Hansen, en høj, sorthåret mand, hvis glatkæmmede hår gav ham en fjern lighed med en Kristus.

Hans skæbne havde været trist, thi det fortaltes, at han var blevet bedraget for en lille formue, som han møjsommeligt havde sammensparet ved salg af sine malerier. Således som han nu gik omkring iblandt os, var han til stor moro ved sit aparte væsen og sine endnu mere aparte meninger.

For det første havde han gjort en opfindelse, som han ville indsende til det franske videnskabsakademi, og som bestod deri, at han kunne male sort i sort, når han blandede alle de syv rene farver sammen. Dernæst havde han konstrueret en kakkelovn, som afgav en uhyre varme med meget ringe brændsel; men det mærkeligste var, at han havde dannet sig en livsanskuelse, der var så barok, at den grænsede til sindssyge.

Efter hans mening var alle mennesker forklædte dyr og hørte enten til bukkenes eller til fårenes race. Kendetegnet var, at enhver var større buk jo mere mørkhåret han var, og følgelig var jøderne de allerværste bukke, som man skulle tage sig meget i agt for. De lyshårede var derimod får, og til disse burde man betro sig i alle vigtige livssager.

"De kan tænke Dem," sagde han en dag til mig, "hvor nær jeg var ved at miste livet. Før jeg rejste fra København ville jeg gå til

alters; men da så præsten kom, havde han et langt, sort bukkeskæg, og stirrede på mig med sådanne onde bukkeøjne, at jeg var vis på, at han ville forgive mig. Men De kan tro, at jeg narrede ham; thi jeg spyttede både oblaten og vinen ud i mit lommetørklæde, og jeg går aldrig til alters mere."

Det var denne maler, som havde skaffet mig et beskedent logi i Via della Purificazione, og jeg ville gerne have endnu et par værelser til min søster og broder; men hertil var der desværre ingen udsigt, da alt var optaget og Hansen ikke ville flytte; men så kom tilfældet mig til hjælp på en besynderlig måde.

En dag traf jeg nemlig maleren Monies, som rejste på det Anckerske legat, og da man dengang skulle blive et helt år borte for de ni hundrede rigsdaler, som legatet ydede, måtte han naturligvis spare på alle måder, og da Monies derfor spurgte mig, om jeg kunne skaffe ham et billigt logi, anbefalede jeg ham at tale med min værtinde derom. Så glemte jeg hele sagen, indtil jeg en aften ude i osteriet traf sammen med Hansen og Monies.

Den sidste trak mig til side og sagde hviskende: "Hvad er det dog for et forfærdeligt menneske De har bragt mig sammen med? Hans værelse støder lige op til mit, men han er jo gal, hører jeg."

"Ak nej," sagde jeg, "han er kun lidt underlig, og det har intet at betyde."

"Jo," sagde Monies, "han er fuldstændig gal. De kan tænke Dem, at lige som jeg var flyttet ind, fik jeg at vide, at han var gal, og om aftenen hørte jeg ham gå og rumstere inde i sit værelse. Jeg hørte ham slibe en kniv, og så blev jeg yderst forskrækket, for der er jo kun en dør mellem os. Jeg

barrikaderede døren med en stor dragkiste, satte min kuffert ovenpå og anbragte vandkanden oven på den, således at den måtte falde ned, så snart han gjorde et forsøg på at åbne døren. Så gik jeg til sengs; men nu begyndte han først at blive rigtig gal. Jeg hørte ham fare rundt i værelset, flytte alle møblerne, så de tumlede mod døren, og til sidst sleb han kniven igen, så jeg lukkede ikke et øje den hele nat, og om morgenen flyttede jeg."

Da vi om aftenen gik hjem fra osteriet, kom Hansen hen til mig og hviskede:

"Hvad er det dog, De har gjort? Det er Deres skyld alt sammen! Jeg er nær ved at blive gal."

"hvad er der da i vejen?" spurgte jeg.

"De har jo skaffet mig den allerværste buk på halsen, denne Monies, som er kommet hertil. Da værtinden fortalte mig, at han havde fået sit værelse lige ved siden af mit, forstod jeg straks, at det var for at skære halsen over på mig. Så tog jeg min store dragkiste og stillede den foran døren, satte to stole ovenpå og alt vandtøjet, for at jeg kunne blive vækket, hvis jeg skulle sove. Så sleb jeg min kniv og lagde den på en stol ved siden af sengen. Jeg lukkede ikke et øje den hele nat; thi jeg kunne høre, at han af og til fo'r ud af sengen, og lyttede om jeg sov; men jeg var på min post med kniven. Nu er jeg flyttet – jeg har narret ham ordentligt."

Herved blev to værelser ledige, hvori senere min søster og broder flyttede ind.

Endelig kom en dag det længe ventede telegram, at mine søskende lykkeligt havde nået Marseille, for derfra med damperen at tage til Civita Vecchia. Sammen med min fætter Jørgen Meincke, som var en stor kunstelsker, dampede vi derfor

af sted til Civita Vecchia, hvor vi tilbragte natten i det gamle osteri.

Jørgen Meincke

Tidligt om morgenen, klokken seks, kom den gamle "Posilippo" dampende ind i havnen. Stor var glæden for alle parter, så stor, at min broder glemte sine rejsepenge i kahytten, hvorfra jeg dog var så heldig at redde dem. Nu havde jeg henad

aften den glæde at kunne føre dem over den aftenrøde Campagne til den hellige stad.

Min søster, der havde været så syg, var meget udmattet af rejsen og måtte derfor blive hjemme; men min broder ville jeg berede en overraskelse af en sådan art, at han skulle mindes den hele sit liv.

Som barn havde han været den gladeste, kvikkeste dreng man kunne tænke sig. Han elskede havet, og min fader havde derfor bestemt, at han skulle være søofficer; men så kom en ulykkelig tildragelse, som ødelagde hele hans liv. En dag blev han pludselig angrebet af hjernebetændelse, blev bragt på Frederiks Hospital, og her antog sygdommen en så voldsom karakter, at han til slutning blev angrebet af koldbrand, som røvede ham den ene fod og tillige fuldstændig ødelagde hans hørelse. Ganske vist lærte han den såkaldte talemetode, så at han på læbernes bevægelse kunne aflæse ordene hos andre; men den dobbelte ulykke stængte ham ude fra den øvrige verden, og han blev derfor hele sit liv et elskværdigt, godhjertet barn, som kun så det lyse og lykkelige hos mennesker og ikke hørte al den ondskab, der så ofte plager os andre.

Han viste tidligt talent til tegning og øvede sig først på fabrikken hos maleren Juhl, gik senere en tegneskole igennem hos Helsted, og nu da han nåede Rom, havde jeg tænkt, at han muligvis kunne uddanne sig til kunstner, selv om han ikke nåede op i første rangklasse.

Henrykt og forbavset stirrede han ud af waggonens vindue, og da han øjnede Peterskirken, rejste han sig op og sagde med sin dybe, alvorlige stemme: "Det er St. Peter! – jeg kender den fra billederne derhjemme."

Jo mere vi nærmede os den hellige stad, jo større blev hans henrykkelse; men da vi i mørke kørte gennem de snævre gader, forbi paladser stængede med jerngitre, og kun mødte enkelte, kappeklædte romere, begyndte han at se noget betænkelig ud, og spurgte mig hviskende, om det var røvere.

Da vi så havde nået vor logi, bestilte jeg en vogn, og uden at give nogen oplysning om, hvor vi skulle hen, førte jeg ham ned til den. Han så noget betænkelig ud, men jeg sagde blot, at vi ville gøre en lille aftenpromenade, og så gik det atter af sted gennem de mørke, snævre gader, vi lige var kommet igennem.

Turen var lang; thi den gik forbi "Maria Maggiore" ned ad krumme, snævre sidegader, og så atter opad, til vi nåede den vej, som til højre for Kapitolium fører nedad mod Forum Romanum.

Her spilede han øjnene vidt op; thi højt på den mørkeblå himmel strålede den klare måne og kastede skarpe skygger hen over Palatinerbjergets forfaldne ruin. Foran os lå Titusbuen, til venstre kastede rækker af røde begfakler deres flakkende skær over ruinerne, Constantins basilika og Concordiatemplet; men længst borte ragede Colosseets tårnhøje mure i vejret, tegnende sig skarpt mod den månelyse himmel.

Vejen ned mod Titusbuen var besat med pavelige dragoner, hvis blinkende kyrasser tog sig prægtigt ud i fakkelskæret.

Forgyldte kardinalvogne med pudrede tjenere i skinnende livreer kørte i række foran os, og disse prægtige ekvipager fik lov til at køre helt ned til Colosseet, medens vor beskedne hyrekaret blev standset af dragonerne med den bemærkning, at vi måtte gå til fods, da vi ikke var "nobili".

Så nåede vi Titusbuen, som var omdannet til noget, hvorpå den gode kejser Titus vistnok aldrig havde tænkt. Den var ved hjælp af et bræddestillads blevet billetkontor, og her måtte alle, som ikke var "nobili", betale entré, medens de rige kardinaler slap gratis ind.

Fra Titusbuen vandrede vi til fods til Colosseet, og da vi havde vist vore billetter, kom vi ind i et uhyre, kulmørkt rum, som var stuvende fuldt af romere med brune kapper og spidspuldede hatte, af rigtklædte englændere, armeniere, russere, kort sagt, alle nationer blandede mellem hverandre.

Min broder så halvt forbavset, halvt forfærdet på mig og spurgte, hvor jeg havde ført ham hen; men jeg rystede blot på hovedet, lejede et par stole, og så satte vi os ned, medens han stirrede til højre og til venstre med en mine, som viste, at han hverken vidste ud eller ind.

Så faldt orkesteret oppe fra kejserlogen ind med en fanfare, og tre raketter steg op mod den mørkeblå nattehimmel, udkastende først hvide, så blå og endelig røde stjerner, og i samme nu skete der et underværk, som imponerede selv mig.

Hele den uhyre ruin flammede op i et eneste, kridhvidt, blændende lys, så at hver enkelt i det uhyre menneskehav tegnede sig skarpt og klart. Vældige lysstråler brød ud fra alle arkader, alle buer, ruinen syntes forvandlet til et snepalads, så skønt og så blendende hvidt, at jeg måtte lukke mine svage øjne for synet.

Så hørte man en touche, og i samme øjeblik skete der atter noget højst sælsomt. De hvide farver blegnede, fik et blåligt skær, som tiltog i styrke, og kort efter stod hele ruinen i

himmelblå glans, klarere end den mest sollyse, italienske himmel.

Således lyste den nogle minutter, da hørte man igen en touche, og på ny skete der en forvandling. De blå toner aftog i glans, der blandede sig rødt imellem dem, det røde blev stærkere og stærkere og til slutning flammende rødt, og nu så det ud, som om Colosseet stod i ildsluer fra ende til anden, og uvilkårligt blottede romerne deres hoveder og istemmede et "Eviva Pio Nono", som rungede helt op mod den månebelyste himmel.

Aldrig har jeg set noget så imponerende, aldrig har jeg følt mig så betaget af denne mægtige ruins gigantiske størrelse, som da jeg så den glimre i disse tre vekslende farver; men det var på tide at komme bort, thi et vindstød slog pludselig ned over murene, en stærk, kvælende røg fyldte rummet, og jeg skyndte mig at få min broder bort fra menneskemassen, der styrtede ud til alle sider. Han sagde kun et eneste ord da vi gik hjem, og det var: "Vidunderligt!"

Den næste dag var første påskedag, og her havde jeg igen lejlighed til at vise ham et af de syner, som man aldrig glemmer.

Vi kørte ud til Peterskirken. Den uhyre plads var tæt besat med mennesker, og fra de to vældige fontaner, som udtømmer Luganersøens vande, glimtede strålerne i lyse regnbuefarver over mængdens hoveder. Den store loggia var behængt med højrøde, guldfrynsede tæpper, det pavelige artilleri havde taget stilling bag ved Vatikanet, og over hele pladsen lød en dæmpet mumlen af fromme sjæle, som læste deres bønner før velsignelsen skulle uddeles.

Den pavelige garde strålede i Michel Angelos brogede uniform, solen skinnede på deres blanke hjelme, og stive som støtter stod de på deres post med blinkende hellebarder.

Pludselig blev der en dyb stilhed. Fra loggiaens baggrund begyndte man at øjne de store påfuglevifter, som bæres bag ved den pavelige baldakin, kort efter kom denne til syne, og solskinnet faldt over den gamle Pio Nonos alvorlige ansigt og glimrede i ædelstenene på hans tredobbelte krone.

Nu faldt hele mængden på knæ, selv de stive englændere blottede deres hoveder, og med høj røst udtalte Pio Nono velsignelsen over de fromme og forbandelsen over kætterne. Kort efter fandt der et rasende slagsmål sted om stumperne fra de to buller, som hvirvledes ud fra den tårnhøje loggia. Så tordnede kanonerne, mængden spredte sig, og vi vandrede hjemad i den lyse forårssol forbi haver, der duftede af oranger og roser.

Men dermed var overraskelserne endnu ikke forbi; thi da solen sank og farvede forårsskyerne med højrøde og violette toner, førte jeg min broder op på Monte Pincio, og lidt efter viste sig atter et af disse vidunderlige syner, som kun Rom ejer.

I den tiltagende skumring begyndte Peterskirkens mægtige kuppel at glimte med små, svagtlysende stjerner, så at alle dens arkitektoniske linjer syntes besat med matlysende perler. Jo mere mørket tiltog, desto mere øgedes disse perlers glans, og til slutning stod hele den mægtige kuppel tegnet mod den sorteblå aftenhimmel med klare, lysende linjer.

Min broder stirrede henrykt på synet, og var ikke at formå til at vende hjem. Da skete pludselig henad midnat noget, som næsten fyldte ham med forfærdelse.

Klare ildsluer begyndte at slå ud hist og her; ilden tiltog i styrke, det så ud som om de klare perler havde tændt kirken, og til slutning flammede hele den uhyre kuppel op i et eneste rødligt, lysende bål.

Det var den såkaldte guldillumination, hvis mægtige stråler kan ses fra de fjerneste dele af Campagnen, og først længe efter midnat nåede vi vort hjem.

Så kom anden påskedag, som dannede det sidste led i den række fester, hvormed paven søgte at holde de fremmede tilbage i den hellige stad.

Så snart aftenen sænkede sine skygger, begyndte uhyre folkeskarer at bevæge sig hen imod Piazza del Popolo, og snart var hele pladsen, som kan rumme halvtredsindstyve tusinde mennesker, fyldt så tæt, at man stod skulder mod skulder.

Tavs og ubevægelig stod den enorme menneskemasse, alles øjne var rettede op mod Monte Pincio, hvis slanke palmer og sorte cypresser tegnede sig svagere og svagere alt som mørket faldt på.

Tavse skikkelser bevægede sig deroppe, men man kunne ikke se hvad de foretog sig, og oppe på bjergets øverste top var rejst en uhyre træbygning, hvis konturer man dog ikke ret formåede at skelne.

Da hørte man pludselig tre drønende kanonskud, og i samme øjeblik blev det mørke Monte Pincio forvandlet til et skinnende blomsterhav. Ud fra det mørke myrtekrat lynede snart røde, snart grønne, snart blå ildstråler. Palmernes kroner blev forgyldte som ild, og midt i denne feagtige belysning stod de hvide marmorstatuer som gengangere fra oldtidens grave.

Så døde farverne langsomt hen, men i samme nu begyndte der et bombardement, som strakte sig fra den ene ende af bjerget til den anden. Det pavelige artilleri fyrede med lysende ildkugler, som bragende steg mod den mørkeblå himmel og udsendte millioner af flammende gnister. Raketter, sværmere og ildkugler fløj i alle retninger. Der var en drønen og en bragen, en lynen og funklen, som var man midt i det vildeste slag.

Pludselig hørte det op. Et mørke, der var dobbelt sort efter den vældige belysning, rugede over pladsen. Krudtdampen bølgede hen over mængdens hoveder, og jeg troede nu, at det hele var forbi; men mængden vedblev at stå ubevægelig, og jeg måtte derfor blive på min plads. Da kom der en fyrværkerikunst, hvortil jeg aldrig har set mage.

Oppe fra bjerget skød fire kolossale ildfisk langsomt ned mod os, som ville de bore sig ind i mængden; men pludselig forandrede de retning, og steg til min forbavselse op mod toppen af obelisken, og i samme nu stod den gamle ægypter i en flammende stråleild fra top til tå, medens dens marmorløver udspyede blå, røde og violette stråler.

Det prægtige syn varede dog kun nogle få minutter; thi med en tordnende bragen sprang ildfiskene i luften, og stjernerne på obelisken slukkedes som ved et trylleslag. Atter hvilede det tætte, knugende mørke rundt omkring os; men nu var krudtdampen så stærk, at vi næppe kunne drage ånde. Lidt efter lidt fortog den sig, og vi begyndte igen svagt at kunne skimte den store bygning oppe på bjergets top; men hvad den egentlig havde at betyde, vidste jeg ikke.

Der hørtes en tordnende artillerisalve, og som ved et trylleslag forvandledes bygningen til et pragtfuldt, lysende tempel, fra hvis øverste top korset lyste i brogede farver. Det var symbolet på den sejrende kirke, som fremstilledes for vore undrende blikke, og medens den lyste i al sin pragt, blæstes en højtidelig koral oppe fra bjerget.

Så slukkedes de funklende stråler, atter hylledes vi ind i et tæt, ravnsort mørke, men mængden veg endnu ikke fra sin plads. "La Girandola", hviskedes rundt om, og pludselig viste der sig et syn næsten lige så imponerende, som det vi havde set i Colosseet. På templets tag så man nogle lyse gnister fare frem og tilbage, så lød et knitrende brag, og i samme nu steg tusinder af raketter på én gang til vejrs som et vældigt, glimrende ildneg, og med en susen, som var det en vulkan i udbrud.

Højere og højere steg de op mod den mørkeblå himmel, så vendte de sig til alle sider, og med et tordenlignende brag sendte de deres millioner af røde, grønne og blå stjerner ud over mængden, som uvilkårligt sank i knæ ved dette mægtige syn.

Så drønede atter de pavelige kanoner, festen var forbi, og i tavshed spredte mængden sig ad de tre store hovedgader, som fører ind i rom. Men havde jeg undret mig over fyrværkeriet, så måtte jeg endnu mere beundre den ro og den orden, hvormed dette menneskehav spredtes til alle sider. Her var ingen politibetjente med stave, ingen dragoner med blanke sabler, og alligevel var der ikke mindste spor af trykken eller trængsel, således som vi kender det hos os.

Romerne elsker deres stad, og ved alle offentlige lejligheder optræder de med en ro og en værdighed, som virker imponerende på de fremmede. Selv lommetyvene stjæler ganske stiltiende; de siger ikke et ord når ens ur forsvinder.

Fjerde kapitel

Forår i Rom. – Ankomst til Ischia. – Min fører Francesco. – De fromme søstre. – Flugt fra klosteret. – "La piccola Sentinella". – Henrik Ibsen i Villa Pisani. – Ibsens arbejdsmetode. – Aftenvandringer. – Kløften med de klirrende våben. – Punto Imperatore. – Villa Bellevue. – Abruzzerhunden. – Min første digtsamling. – Hvorledes Ibsen og jeg besteg Epomeo.

Når påskefesten er forbi, holder naturen den sidste fest – foråret drager ind over Rom.

Mandeltræerne blomstrer, de bladløse judastræer klæder sig med højrøde farver, blomsterhandlernes butikker bugner med kamelier, roser og alle Campagnens duftende blomster; men al denne vårpragt formår dog ikke at holde de fremmede tilbage i den evige stad. Dagene længes, solen stiger højere, varmen begynder at blive trykkende, og som ved et trylleslag flygter hele den fremmede befolkning enten til Albanerbjergenes skovbevoksede højder, eller til Sorrent, Capri og Ischia, hvor havbrisen mildner den stigende varme.

Derfra går turisterne atter nordpå, enten for at bestige bjerghøjderne i Schweiz eller fange laksørreder i Norge; men de rejsende, som virkelig elsker Italien, bliver sommeren over; thi kan heden end blive følelig, når sciroccoen blæser sin ånde ud fra Afrika, så er den italienske sommer dog så vidunderlig

pragtfuld, at man må være en dåre for at ombytte den med hotellivet i Schweiz eller fjeldlivet i Norge.

Jeg havde allerede tidligere tillige med Collin gjort en sviptur til Ischia for at finde et passende opholdssted for sommeren, og da Henrik Ibsen fortalte mig, at han også ville tage ophold dér, var min beslutning fattet, og den 1. maj dampede vi af sted til det muntre Neapel, hvis larmende folkeliv danner en så grel modsætning til den stilhed, der hviler over Rom.

Da jeg den næste dag aflagde et besøg hos konsulen, fik jeg imidlertid den ubehagelige efterretning, at der i Neapels fattige kvarterer havde vist sig tilfælde af asiatisk kolera, og vi måtte således opgive at studere Neapel, indtil epidemien var forbi.

Allerede den næste dag søgte vi ned til havnen for at bestige en mærkelig, lille damper, som nærmest lignede en kaffekande. Det var en forunderlig lille, hvæsende skabning, forrøget, smudsig og tæt befolket af ischiater, som nu vendte hjem efter at have solgt deres fisk og frugt på markedet i Neapel.

Så længe vi var i golfen gik det nogenlunde godt; men da vi kom uden for Procida, begyndte vi at mærke Middelhavets bølger, som satte den gamle kaffekande i en sådan bevægelse, at jeg blev ganske betænkelig.

Heldigvis varede det hele dog ikke ret længe, thi kort efter var vi i læ af Ischia, hvis mægtige kraterkegle tegnede sig skarpt mod den solklare aftenhimmel, og med bankende hjerte stirrede jeg ind over den skønne ø, hvor Hauch havde søgt lindring for den forfærdelige sygdom, der berøvede ham foden, og hvor mindet om H. P. Holst og Chr. Molbech endnu lever blandt beboerne.

Det var en vidunderlig skøn aften – vinden førte duften af oranger og akacier ud mod os, medens bådene begyndte at omsværme os, og snart efter kastede vi anker ved marinaen, hvor landstigningen skulle foregå.

Næppe havde ankeret nået bunden, før befolkningen faldt over os som en sværm fluer, og det med en råben, skrigen, brølen og gestikuleren, som bragte selv mig ud af fatning; men endelig lykkedes det at få fat i en båd, og få minutter efter steg vi i land.

Her gentog den samme scene sig på ny, og om muligt efter en endnu større målestok. Hele marinaen var fuld af æseldrivere, førere, æsler, og folk, som ville anbefale de fremmede logi eller bære deres tøj, og da hver af disse kun tog en ganske enkelt del af bagagen, så jeg mig omringet af en ti-tolv unge knægte, som hver havde et stykke af vort rejsegods i hånden. Da fik jeg øje på en høj, smuk mand, som holdt sig noget i baggrunden tillige med sine æsler, og da denne tilbageholdende beskedenhed tiltalte mig, fo'r jeg hen imod ham og bad ham skaffe mig alle de unge knægte fra halsen. Til min forbavselse skete dette i en håndevending og på en måde, som jeg ikke havde ventet. Et par vældige lussinger faldt til højre og venstre, nogle velrettede fodspark fik andre til at tumle rundt på sandet, og i et nu havde han samlet vore kufferter, og kort efter var vor lille karavane i orden.

Vejen fra marinaen går stejlt opad, så at æslerne gik fod for fod, og nu fortalte manden mig, at han hed Francesco, at han boede i Casamicciola, og at han ville være glad ved at være min fører. Dette tilbud tog jeg imod, og fra den dag blev Francesco og jeg uadskillelige. Ham skylder jeg, at jeg ikke alene fik øen at

se, selv på de mest afsides punkter, men tillige, at jeg af ham hørte en mængde ischiatanske sagn, som jeg senere har benyttet i mine italienske noveller.

Kort før min afrejse fra København havde digteren Chr. Molbech givet mig adressen på et par fromme søstre, i hvis hjem han havde haft et behageligt ophold, og da jeg spurgte Francesco om han kendte disse ærværdige damer, smilede han over hele ansigtet, men kneb samtidig det ene øje tæt til, en manøvre, jeg dengang ikke forstod, men som jeg senere fik klarhed over. Da han ikke ytrede et ord om de fromme damer, sagde jeg til ham, at jeg ville tage ophold dér.

Det varede heller ikke ret længe, førend vi holdt ved en klosteragtig bygning, der lå på et højt punkt med udsigt ud mod havet. Da vi trådte ind, blev vi modtaget af en af de fromme, thi de to andre var ude i barmhjertighedens tjeneste; men denne ene viste sig så englemild, så elskværdig og så fuld af fromme talemåder, at jeg begyndte at blive bange for, at vi mulig kunne vende hjem som katolikker. Medens hun talte, førte hun os rundt i lejligheden, og den var i sandhed vidunderlig smuk. Der var lyse, rummelige værelser, en prægtig loggia med udsigt ud mod havet, en duftende blomsterhave, kort sagt, det var klart, at vi her havde fundet et lille paradis, og nu gjaldt det om at blive enige om betingelserne.

I Italien er det nødvendigt, selv om man handler med fromme, at sikre sig ved en ligefrem kontrakt, hvorved der bestemmes hvorledes den daglige levemåde skal være, og med stor beredvillighed gik den fromme søster ind på alle de fordringer jeg fremsatte, og da jeg mærkede, at hun indvilligede i alt, gjorde jeg dem så store som muligt. Da vor bagage var

bragt op, tog jeg vor nye lejlighed i besiddelse, idet jeg glædede mig over endelig at være kommet i en sikker og rolig havn.

Ja! sikker og rolig var den; thi foruden de fromme var der kun en gammel pige, som var stokdøv og derfor ikke opfordrede til samtale. De fromme damer var i reglen ude i barmhjertighedens tjeneste, og hele husholdningen var overladt til den døve, som vimsede geskæftig omkring fra morgen til aften, uden at jeg dog syntes, at der kom noget synderligt resultat af hendes arbejde.

Allerede den næste morgen begyndte vi at føle virkningerne af den døves travlhed. Ude i loggiaen havde hun dækket et vældigt kaffebord, rigt pyntet med blomster og en mængde forskellige genstande, som vi ingen brug havde for; men selve frokosten, hvortil vi havde glædet os så meget, skuffede os over al forventning – den bestod i tørt brød, tynd kaffe, hårdkogte æg, ram gedeost, og da jeg bemærkede, at dette ikke var efter kontrakten, anvendte hun sin døvhed på en så virkningsfuld måde, at jeg måtte henvende mig til de fromme damer. Her fik jeg den beroligende forsikring, at dette kun var en begyndelse til det herreliv, vi senere skulle komme til at føre; thi endnu havde man ikke fået de mange rare sager, man ventede fra Neapel, og hermed slog jeg mig til ro indtil middagstid.

Atter blev det vældige bord dækket i loggiaen, igen kom de mange blomster og unyttige genstande til syne, og ind bares en stor skål, som den døve kaldte kødsuppe, men for mine øjne tog sig ud som fedtet vand, hvori der sejlede en tynd flåde af bønner og salatblade. Oven på denne kom et par småfisk nede fra marinaen, så en langbenet, stegt høne, som muligvis havde været i berøring med suppen, nogle sure appelsiner og en

Epomeovin, der viste stærk tendens til eddikedannelse, og endelig kronedes måltidet af noget, som den døve kaldte kaffe, men nærmest så ud, som havde hun tabt sin snusdåse i kogende vand.

Atter havde jeg en konference med de fromme, og igen fik jeg de højtideligste forsikringer om, at alt ville blive herligt, så snart sagerne var kommet fra Neapel, men det kunne muligvis tage nogle dage; thi deres agent var blevet syg, men med Guds hjælp ville han vel snart komme sig.

Det syntes dog ikke, at Vorherre havde hørt de frommes bønner; thi agentens sygdom trak i langdrag. Den langbenede høne blev til nogle magre kyllinger, og hvad der var det allerværste, min broder, som ikke kunne tåle den ufrivillige faste, blev syg, og som han skrev i sin dagbog "fordi jeg hver dag måtte spise begravelses- eller klostermad".

Nu tabte jeg tålmodigheden og erklærede, at hvis agenten ikke kom sig på tre dage, ville jeg flytte, og hertil havde jeg så meget mere lyst, som jeg tilfældigt havde truffet et hotel i nærheden, "La piccola Sentinella", som Panceri, der var godt kendt med italienske forhold, havde anbefalet mig.

Da agenten endnu ikke den tredje dag havde vist sig med de rare sager, vandrede jeg ud for at finde nogle dragere, som kunne flytte vor bagage; men til min store forbavselse viste det sig, at de alle var optaget, og da jeg endelig henvendte mig til Francesco, kneb han atter øjet sammen, trak på skuldrene og erklærede, at han meget nødig ville indlade sig på den affære.

Forgæves vandrede jeg torvet rundt, alle lastdragere, alle æseldrivere trak på skuldrene, og først nu gik det op for mig, at

de fromme søstres gudfrygtighed var så stor, at ingen vovede at berøve dem deres gæster.

Situationen, som jeg først havde fundet komisk, blev nu alvorlig; thi også fra "La piccola Sentinella" kom der bud, at jeg selv måtte besørge min bagage. Jeg husker endnu den tilstand af komisk fortvivlelse hvormed jeg stod på loggiaen og stirrede ud på den solbeskinnede landevej, idet jeg overvejede, om jeg ikke mulig kunne spænde mig selv for en enkelt kuffert, og således hale den ene efter den anden ned til mit nye opholdssted.

Da hørte jeg pludselig glade stemmer klinge nede fra vejen, og et øjeblik efter så jeg en flok danske, som under højrøstet samtale ville drage mit kloster forbi. Jeg kendte dem alle fra Rom. Det var brødrene Treschow fra Brahesborg, arkitekt Møller, Haagen Larpent og Christian Heering, som havde været min elev i Borgerdydskolen på Christianshavn.

I en håndevending var jeg nede på vejen, og næppe havde de hørt min forklaring, før de alle tilbød deres tjeneste, og til den fromme søsters store forfærdelse trængte de ind i huset, bortførte bagagen, og under nogle mindre fromme talemåder tog den barmhjertige søster afsked med os alle. Få øjeblikke efter holdt vi vort indtog i vort nye hjem.

Under de fejder med maurerne, for hvilke Ischia så hyppigt var udsat i middelalderen, byggedes der befæstede vagttårne rundt om på kysten, og disse små fæstninger fik navnet "sentinella", som betyder skildvagt.

Der var imidlertid ikke noget spor af middelalder tilbage i det smukke hotel, som nu skulle optage os. Det var bygget nede fra dalens dybde op til klippevæggens øverste rand, således, at

man fra fjerde etage gik lige ud i haven. En søjlegang vendte ud mod daldybet, og fra den brede baluster slyngede blomstrende slangekaktus, passionsblomster og vilde roser sig op ad de skinnende hvide søjler. Fra denne søjlegang havde man den vidunderligste udsigt over den blånende golf og det i aftensolen rødmende Procida. Her traf jeg en anden af mine gamle skolekammerater, grosserer Peter Heering, og stor var glæden hos alle parter over at vi havde narret de fromme søstre.

Nu kom der noget, som jeg ikke havde tænkt på, og som kastede en mørk skygge over al min glæde. Hotellet ejedes af en franskmand ved navn Dombré, der var gift med en englænderinde, og som følge heraf var "La piccola Sentinella" i reglen besøgt af englændere, hvis portemonnæ var bedre forsynet end min.

Det blev mig hurtigt klart, at jeg slet ikke havde råd til at blive boende her ret længe, men så kom tilfældet mig til hjælp. Skilt fra det egentlige hotel lå i et hjørne af haven en lille pavillon, som kun indeholdt to værelser og en loggia, hvorfra man havde den mest henrivende udsigt over dalen og havet. Den blev i reglen ikke benyttet af fremmede, og da jeg spurgte monsieur Dombré om jeg ikke kunne bo her, viste han sig yderst imødekommende, idet han kun forlangte tyve francs om dagen for kost, logi og det hele.

Henrykte tog vi vor lille bolig i besiddelse, holdt om aftenen et muntert rejsegilde, og fra nu af blev denne lille, hyggelige pavillon vort opholdssted for hele sommeren.

En morgen ganske tidligt hørte jeg raske trin ude på loggiaen, og en stemme råbe:

"Hej, Jakob Skomager! er du opståen? Luk op, Jakob!"

Det var Henrik Ibsen, og i et nu var jeg ude på loggiaen, hvor jeg hilste ham velkommen, og fra nu af gik der ingen dag uden at vi var sammen, snart på spadsereture i omegnen, snart i det lille hyggelige osteri på piazzaen i Casamicciola.

Bag ved "La piccola Sentinella" lå Villa Pisani, hvis ejer var syndikus [Note 1)], og her havde Henrik Ibsen taget ophold. Haverne fra de to villaer stødte tæt sammen, så at vi uden at genere hotellets øvrige beboere kunne møde hinanden.

Fra dette samliv med Henrik Ibsen har jeg bevaret en række erindringer; men når jeg nu meddeler en del af disse, må jeg bede læseren huske, at jeg skildrer den berømte digter således som han var i 1867, hvor han året i forvejen havde skrevet "Brand" og nu beredte sig til et nyt arbejde, og tydeligt husker jeg hans første ord til mig:

"Ja, nu skal jeg arbejde, jeg føler mig som en stejlende hingst, der skal springe –" Springet blev "Peer Gynt".

H. C. Andersen fortæller i sin dagbog, at han fik sine bedste inspirationer, når han sad i Det Kongelige Teater, hvor et eller andet stykke interesserede ham. Han gik da hjem, og snart havde han et nyt af sine mange eventyr færdigt; men på denne måde arbejdede Henrik Ibsen ikke. Han var ikke inspirationens men tænkningens digter, og mange måneder før han tog fat på et af sine store arbejder, havde han gravet sig ned i stoffet, formet det ud i alle dets enkeltheder, og først når denne lange periode var forbi, tog han fat på arbejdet; men så var han også så vidt, at han egentlig kun havde det rent formelle tilbage.

Ideen til "Peer Gynt" havde han fået allerede i Rom, og når man mødte ham på Monte Pincio, tavs og indesluttet, uvillig til at indlade sig i den sædvanlige muntre kunstnertone, var det

fordi hans hjerne arbejdede med ufødte figurer, som ikke måtte forstyrres i deres tilbliven. Skabelsens tid var langvarig, men så sprang det skabte også pludselig frem som Minerva af Jupiters pande.

Man kan derfor ikke undre sig over, at han arbejdede ganske kontormæssigt, om jeg må bruge dette udtryk, og at han havde sin dag inddelt efter en bestemt skala, så at han var som et urværk, der viser timerne i døgnet.

Tidligt om morgenen stod han op, gik en spadseretur, nød sin morgenkaffe, og når klokken var ti begyndte han at arbejde. På dette tidspunkt vandrede fru Ibsen og den lille Sigurd ud til et eller andet punkt på kysten; thi så længe Henrik Ibsen arbejdede, ville han være fuldstændig alene.

Klokken to var arbejdstiden forbi, så faldt siestaen, middagsmåltidet, og når eftermiddagen kom, gennemså han det skrevne og renskrev det med en næsten kalligrafisk håndskrift. Yderst bange var han for at nogen skulle komme til at se, endsige berøve ham hans manuskript, og dette blev derfor omhyggeligt gemt så snart renskriften var forbi. Når så aftenkølingen kom, hørte jeg atter den kendte stemme og atter råbte han:

"Hej, Jakob Skomager! Nu skal vi mare have os en dram."

Så begyndte vor aftenpromenade, som ikke alene foretoges bestandig på samme tid, men også bestandig ad samme vej, nemlig gennem byen Casamicciola og så ud ad den hede, støvede landevej, som fører til byen Forio.

På disse ture var Ibsen i begyndelsen, jeg vil ikke sige snaksom, thi det var han aldrig, men han kunne dog fortælle et eller andet, som i høj grad interesserede mig. Først når vi nåede

uden for den egentlige by, begyndte han at blive tavsere, og efterhånden som vi skred fremad, tiltog denne tavshed og gik til slutning over til en åndsfraværelse, som bevirkede, at også jeg tav. Således gik vi som to Memnonstøtter rolig af sted i den rødmende aftensol med lange skygger foran os. Når vi da havde nået et lille kapel, hvor lampen lyste over en stærkt udpyntet Madonna, stod han stille, så ud over havet mod Ponzaøerne og sagde så meget alvorligt: "Lad os vende!"

Nu gik det under lige så stor tavshed tilbage til byen igen.

Jeg kan altså ikke sige, at disse vandringer egentlig var morsomme, men der faldt dog af og til ytringer, som i høj grad karakteriserede ham, og som derfor har fæstet sig i min erindring.

En aften, da vi atter stod ved det lille kapel og Ibsens blik fo'r langt ud over havet, udbrød han pludselig:

"Nej, hvilken dejlig humlehave dér ligger!"

Da jeg forundret svarede: "Det er jo ikke humle men vin," sagde han:

"Ja, du har ret! Jeg må af og til ruske mig selv i ørene for at glemme, at jeg ikke er i Norge."

Jeg misforstod denne ytring og svarede:

"Men når din længsel efter Norge er så stærk, hvorfor drager du så ikke tilbage?"

Da rettede han sig i vejret, hans øjne funklede idet han svarede:

"Tilbage! Tror du jeg vil lade mig træde ihjel af gæs? – *Jeg* går ikke tilbage til Norge, før Norge kalder på mig."

Overhovedet var Ibsen meget selvbevidst og ytrede ofte, at han arbejdede ikke for tiden, men for evigheden, og da jeg

hertil svarede, at ingen digter kunne nå så vidt, at selv de største ånder blev glemt, når der var gået tusinder af år, fo'r han op imod mig og sagde næsten rasende:

"Bliv mig fra livet med din metafysik! Røver du mig evigheden, røver du mig alt."

Han havde i øvrigt dengang fuldt ud den tanke, at han ville ende som en meget stor digter. Han havde en besynderlig frygt for alt, hvad der kunne bringe død eller ulykke. Denne frygt var ikke begrundet i fejhed for at miste livet, men i angst for, at han ikke skulle nå det digtermål han havde sat sig.

Han førte derfor dag ud og dag ind det samme regelmæssige liv, tog ikke del i nogen af de talrige udflugter, og jeg har aldrig set ham til æsels, muligvis fordi han engang i Genzano havde haft et komisk uheld, idet hans æsel tillige med Dietrichsons løb løbsk og styrtede lige foran en stor procession, som skulle modtage paven.

Men var dagen således viet til tænkning og arbejde, så var aftenen viet til Bacchus, og når mørket sænkede sine skygger over haven, hørte jeg ham atter råbe:

"Hej, Jakob Skomager! Kom ud og skænk i på en frisk!"

Henrik Ibsen

Så vandrede vi ad de duftende akaciealleer, hvor ildfluerne glimtede som lysende stjerneskud, ned til det lille osteri på piazzaen, og nu først var Ibsen sig selv. Det var som kastede han tænkningens larvehud, så at den glade, muntre sommerfugl kunne tumle sig mellem de lysende ildfluer. Her fortalte han mig mange træk fra Norge, blandt andet fortællingen om den rige bonde, der vågnede af skindøden, og

da vandrede i fossen, blændet af den synkende sol. Over denne lille begivenhed skrev jeg novellen "De sidste på Solej".

Når da et par foglietter var tømte, grundede han lidt og udbrød så pludselig:

"Nu er det vel bedst, at vi går hjem," og når jeg indvilligede heri, sagde han på den mest pudsige måde:

"Ak, gid jeg turde drikke for en styver endnu, bare jeg turde drikke for en eneste styver til; men nej! Jeg får en ulykke deraf – nej, mare om de ben vil gå fra stolen. Hej, Jakob Skomager! Skænk i på en frisk, du borger mig nok for en styver eller to?"

Så fik vi den tredje fogliette, og under munter samtale vandrede vi atter tilbage til vore skønne villaer, der lyste i måneglansen.

I længden blev det mig dog kedeligt stadigt at færdes ad denne støvede landevej, og jeg foreslog ham derfor forskellige punkter, som jeg havde lært at kende fra mine udflugter med Francesco; men i reglen var han uvillig hertil, og i de få tilfælde hvor det lykkedes mig, må jeg indrømme, at vi stadig kom mere eller mindre galt af sted.

Nede i den dybe dal, som skiller Høje-Casamicciola fra byens lavere liggende dele, fandtes dengang alle de varme kilder, der har gjort Ischia berømt som badested; men foruden disse var der adskillige dybe kløfter, fremkomne ved voldsomme jordskælv, og som nu viste de mest forunderlige formationer, så at jeg aldrig kunne blive træt af at besøge dem.

En aften foreslog jeg Ibsen at vandre ned til det punkt, jeg har beskrevet som "Kløften med de klirrende våben" (Valle del tamburro), og til min store forbavselse indvilligede han i mit forslag.

Kløften er i begyndelsen meget bred, og en lille bjergstrøm flyder med koghedt vand rask igennem den. Luften er klar og ren, men efterhånden som man trænger dybere ind i kløften, bliver den varmere; hvide dampe står ud af kløftens sider, hede kilder sprudler frem hist og her, og på grund af denne varme fugtighed har kløften en vegetation, som virker aldeles betagende, især når den synkende aftensol forgylder alle disse forunderlige planteformer og deres dugperlede blade. Grønne, metalglinsende mosser, fine dirrende venushår skyder frem mellem mægtige bregner, og højt oppe tindrer en urskov af blomstrende roser og mægtige brombærbuske, der gennemvæves af vedbend og andre slyngplanter. Hist og her står en vældig agave og sender sin kandelaber højt op mod den klare aftenluft, og rundt omkring klinger og suser det af kilderne, som sender deres fine vandstråler ned mod det lille vandløb.

Men efterhånden som man trænger dybere ind, skifter kløften karakter, vegetationen bliver sparsommere, væggene trækker sig mere og mere sammen, lyset svinder, og nu ser man ikke længere de muntre ildfluer, men kun nogle store, forunderlige flagermus, der lydløst tumler sig over vore hoveder. Endelig bliver kløften så smal, at man må gå på de store sten, som ligger i det hede vand, og da vi havde nået dette punkt, udbrød Ibsen rædselsslagen:

"Hvor fører du mig hen, vil du have mig ind i bjerget? Jeg vil ikke videre! Det kan lukke sig over os."

Da jeg hertil bemærkede, at sligt var en umulighed, råbte han:

"Men der kunne falde en sten ned fra oven og knuse os. Jeg vil ud, jeg vil hjem!"

Uden at agte på mine tilråb, styrtede han af sted, og den aften så jeg ham ikke mere.

Blandt de mange forbjerge er især et, Punto Imperatore berømt, fordi man herfra har den videste udsigt over havet. En eftermiddag var det blæst op til en vældig scirocco-storm, som forhindrede os i at følge landevejen, og jeg foreslog ham derfor at vandre ud til det nævnte punkt, for at se havet i al dets vælde.

Vejen derud var temmelig lang, og først ved solnedgang lykkedes det os at bestige de stejle klipper, som vendte ud mod havet. Det sidste stykke vej måtte jeg næsten trække Ibsen med mig; thi han påstod bestandig, at klippen kunne vælte, og da jeg hertil indvendte, at vi i forhold til klippen ikke var mere end en flue til Rundetårn, gjorde han den meget besynderlige bemærkning, at selv en flue kunne vælte tårnet, når det stod på nippet til at falde.

Da jeg ikke formåede at få ham frem, gik jeg selv hen til klippens rand og så ud over det brusende hav, hvis skumhvide bølger styrtede op mod klippen med drønende brag, så at det salte havskum stod mig om ørene. Det var et betagende skue at se havet i dets kamp mod den stenhårde klippe; men jeg må indrømme, at her rystede den ganske forsvarligt, og af og til hørte jeg rullen af lavablokke, som forsvandt i dybet.

Stundom syntes jeg at høre Ibsens stemme; men på grund af havets brølen kunne jeg ikke opfatte, hvad han sagde. Da jeg endelig vendte mig om, så jeg ham ligge næsegrus, omklamrende en stenblok med begge hænder.

"Du slår mig ihjel!" råbte han rasende. "Hvorfor kom du ikke, da jeg kaldte? Aldrig mere følger jeg dig ad det, som du kalder dine naturforskerveje."

Der gik nu en meget lang tid, hvor vi stadig pløjede vejen til Forio; men så kom der noget, som vakte Ibsens interesse.

Blandt de mange villaer, som modtog badegæster fra Neapel og hele Italien, var den mest bekendte Villa Bellevue, dels på grund af sin skønne beliggenhed, men især fordi den havde huset Garibaldi, efter at han var blevet såret i slaget ved Asperomonte. De værelser, som Garibaldi havde beboet, stod endnu urørte, og til disse valfartede italienerne for at se det sted, der havde huset deres berømte frihedshelt.

Da jeg fortalte Ibsen dette, fik han lyst til at se villaen, og en aften vandrede vi da af sted op over højderne, gennem tæt krat af myrter og små lunde af oliven og oranger. Jeg havde ikke beregnet vejens længde, og da vi skulle tilbage, var solen allerede sunket under horisonten. Mørket falder hurtigt i Italien, og i orangeskovenes tætte skygger tog jeg fejl af vejen, så at jeg snart efter ikke ret vidste, hvor jeg var. Imidlertid var det klart, at når vi blot fulgte skråningen nedad, måtte vi komme til en eller anden vej, og dette viste sig også at være tilfældet; men på denne vej stod foran en villaport en stor abruzzerhund, som åbenbart var sluppet ud fra det indre af haven.

"Der står en hund," sagde Ibsen og standsede.

"Ja der gør så," svarede jeg, "men den bider vel næppe."

"Det kan du ikke svare for – jeg går ikke forbi! "

"Jamen så kan vi ikke komme hjem," indvendte jeg. "Vi må forbi den, men jeg skal gerne gå nærmest."

Ibsen havde ligesom Kielland en stor aversion for hunde, og ærlig talt var den krabat, der stod og så på os, ikke af de mindste.

"Lad os gå rask på den," sagde jeg, "så gør den ikke noget; men du må ikke lade som om du er bange."

"Jeg er ikke bange," sagde Ibsen vred, men gik dog over på den modsatte side.

Så gik vi rask mod hunden, som stod ganske rolig; men lige idet vi skulle passere den, gjorde Ibsen en bevægelse, som ville han smutte fra den, og i samme nu fo'r hunden på ham og snappede ham i hånden.

Et velrettet stokkeslag fra min side fik den til at forsvinde med et hyl; men Ibsen var ligbleg og stirrede på sin hånd.

Jeg undersøgte den og fandt kun en ganske ubetydelig rift; men nu udbrød Ibsen:

"Hunden er gal, den skal skydes, ellers bliver også jeg gal."

Alle mine trøstegrunde var til ingen nytte. Forgæves fortalte jeg ham, at hunden ikke havde fejlet det mindste. Forgæves forklarede jeg ham, at det var en tåbelig overtro når man mente, at vandskræk [Note 2)] kunne opstå hos et menneske, fordi en hund længe efter bidet fik vandskræk. Han var aldeles rasende, og det varede flere dage, inden han kom sig af denne forskrækkelse. –

Kort før min afrejse fra København havde jeg anmodet min forlægger om at udgive min første digtsamling "I Ny og Næ"; men han var blevet så forskrækket over Petersens venlige kritik af "Fra Piazza del Popolo", at han bestemt nægtede at forlægge den.

Fra ham vandrede jeg så lige til Hegel med mit lille manuskript, og næppe havde jeg stillet min anmodning til ham, før han med et særegent smil svarede:

"Her bryder vi os ikke om Fædrelandets kritik, jeg tager gerne mod Deres tilbud og beder Dem snarest tilstille mig manuskriptet."

Da så bogen kom ud, tror jeg dog, at Hegel mulig har mærket, hvad hr. Petersen dengang havde til hensigt; thi sjældent er nogen digtsamling blevet slået til den grad fra hinanden som dette mit første forsøg. Han sammenlignede disse smådigte med skidentøj, som ligger jasket sammen i et net i et lummert sovekammer, og et gravdigt over en ung kusine, som jeg havde holdt særdeles meget af, gjorde han særlig til genstand for sin spot; thi derved sårede han mig føleligst. Kort sagt, hans kritik havde jo åbenbart til hensigt at dræbe mig som forfatter.

Denne kritik havde jeg ikke omtalt, men da jeg en dag fortalte Ibsen noget om den, sagde han: "Lad mig få den. Jeg har dog nok lyst til at se, hvad den karl skriver."

"Ja, hvis du vil gå med op på Epomeo," sagde jeg spøgende, "så skal jeg læse den for dig dér."

Jeg havde mange gange foreslået Ibsen at bestige den gamle vulkan, hvorfra man har en henrivende udsigt, ikke alene over hele øen, men over Neapel, Castellamare og Sorrent, men havde naturligvis hver gang fået afslag. Jeg blev derfor ganske overrasket, da han indvilligede i mit forslag og bestemte, at vi den næste morgen ganske tidligt skulle begive os på vandring.

Ischia er egentlig kun en eneste stor vulkan, thi i midten hæver sig Epomeo eller St. Nicola, som øboerne kalder den, til

en højde af noget over halvtredje tusind fod.

På toppen af bjerget har en eremit sit enlige stade, og gennem små lunde og skove af myrter, oliven og kastanjer, slynger vejen sig i siksak opad mod vulkanens sønderrevne top.

Da varmen allerede var begyndt at blive trykkende, havde vi bestemt vor bjergbestigning til klokken fem om morgenen; men på denne tid var det ikke muligt at opdrive andet end en kop sort kaffe og noget tørt brød, så at vi næsten fastende begyndte vor vandring.

I begyndelsen gik alt ganske godt; men efterhånden som bjergvejens siksaklinjer blev stejlere, blev også heden mere trykkende. Solen begyndte ubarmhjertigt at brænde, og hvert øjeblik stod Ibsen stille for at tørre sveden af sit ansigt.

"Nu kan jeg ikke mere," sagde han pludselig. "Jeg har ikke fået noget at spise, og er både sulten og træt."

"Jeg kender en vigneejer lidt højere oppe," svarede jeg. "Hos ham kan vi nok få noget frokost mod betaling."

"Så lad os gå derop," sagde Ibsen, og så steg vi videre.

Endelig nåede vi den omtalte vigne, hvis ejer viste sig meget beredvillig til at imødekomme vort forlangende, og snart stod på et omvendt persekar en dampende æggekage; men desværre så stærkt krydret med hvidløg, at vi alene ved lugten ganske tabte appetitten.

Fra en grotte i bjerget hentede så vor vært et par foglietter Epomeovin, og næppe havde vi smagt på den, før vi måtte erkende, at det var en drue af den allerbedste sort.

"Din skål, Jakob!" Sagde Ibsen. "Lad os nu høre, hvad ridefogden siger; men først må vi have et par foglietter til – jeg har mare aldrig smagt sådan en vin som denne."

Atter kom vigneejeren ud af bjerggrotten med den perlerene drue, og nu begyndte jeg at læse; men hver gang jeg kom til et eller andet kraftsted, sagde Ibsen:

"Skål, Jakob!" og så tømte han sit glas.

Sjældent er en kritik bleven læst under så dejlige omgivelser, sjældent med så godt humør, at hr. Petersen vistnok havde ærgret sig ganske betydeligt, hvis han havde været vidne til denne landlige scene. Da jeg havde endt læsningen, sagde Ibsen:

"Jeg tror ikke, at han selv kan digte; men sige andre, hvorledes noget skal skrives, som han selv ikke magter, det forstår karlen mare altid. Lad mig få det blad, så skal jeg vise dig, hvordan man skal bruge det."

Jeg rakte ham bladet og foreslog at stige videre; men Ibsen ville mare have en fogliette til, og da den var tømt; begav vi os på vej.

Nu skete der noget, som var meget mærkværdigt. Den gamle vulkan begyndte at dingle, og hvordan vi bar os ad, var det os ikke muligt at gå lige op ad vejen. Det var som vandrede vi på et gyngende gulv.

"Hvad er det?" sagde Ibsen. "jeg tror det er jordskælv!"

"Nej, det er Epomeovinen. Det er vidst bedst vi går ned igen."

Hertil havde Ibsen intet at bemærke, og nu gik han hurtigt foran mig med små, stive dansemestertrin, så at han kort efter var kommet en snes alen fra mig.

"Her er en genvej!" råbte han og drejede af til højre.

"Nej, nej, her er ikke nogen anden vej, end den vi går på."

"Jo, her er en bjergsti. Vi sparer en hel omdrejning ved at gå ned ad den."

Jeg skyndte mig efter ham; men næppe havde jeg nået stedet, før jeg så, at den formodede bjergsti var et af de mange skred som findes på Epomeo, der væsentlig består af løse pimpsten og lavablokke.

"Holdt, holdt!" råbte jeg. "du styrter, hvis du går videre; det er ingen sti, det er et skred."

"Nej, det er en sti," svarede Ibsen hårdnakket, og nu havde jeg ikke andet at gøre end at styrte efter ham for at standse ham i farten. Kort efter havde jeg fat i hans frakkekrave.

"Slip mig du!" råbte han vredt. "Du kan gå ad landevejen, men jeg går denne."

Med disse ord strittede han imod, og da jeg ville trække ham tilbage, begyndte hele underlaget at skride, først ganske langsomt, så stærkere, og snart stod vi indhyllede i en sky af støv og sand, medens lavablokke og pimpsten ramlede ned efter os.

Nu først så han faren og ville vende om; men det var for sent. Vi fo'r af sted med stedse voksende fart, og hvis situationen ikke havde været så alvorlig, kunne vi have sunget med Bjørnstjerne:

> "Går det ikke strygende,
> går det ikke fygende,
> to mand oppe på et par ski;"

men jeg må tilstå, at jeg var i det øjeblik oplagt til alt andet end til at citere vers.

Til slutning var det, som fo'r vi af sted i en tåge. Intet var at se forude, intet til siderne; men pludselig tørnede vi mod en hård genstand, og i næste øjeblik styrtede vi hovedkulds ned på bjergvejen, medens pimpsten, grus og sand vedblev at hagle over os.

Jeg fik Ibsen rejst, og nu så jeg, at vi var tørnet mod det øverste af den mur, som i en højde af en halv snes fod begrænser vejens sider. Vore klæder var bedækkede med støv, vi havde fået nogle hudafskrabninger hist og her, men ellers fejlede vi intet. Ibsen stod et øjeblik stille, trak vejret dybt, og sagde, idet han så op:

"Det var fa'en til fart!" og så gik han i dyb tavshed videre. Vi følte begge, at det havde drejet sig om livet.

Da vi nåede piazzaen, børstede Ibsen sig meget omhyggeligt af, drejede "Fædrelandet" op til et kræmmerhus, og idet han sagde:

"Nu blæser vi kritikken et stykke," gik han truttende over pladsen til stor forbavselse for gæsterne foran cafeen.

Lidt forbi denne var der en meget tarvelig cigarbutik, og her købte Ibsen et par af de forskrækkelige cigarer, som landboerne ryger, og da han havde gjort dette, tog han sin notesbog op og indførte nøjagtigt, hvad de havde kostet.

"Skriver du sådan noget op?" spurgte jeg forbavset.

"Ja," svarede han, "jeg er nødt til at føre meget nøje regnskab med mine udgifter, nu da jeg er gift. Som ung gjorde jeg det ikke."

Nu først gik det op for mig, at Ibsens kår havde været trange og vistnok var det endnu. Ingen af os anede dengang, at han skulle ende som millionær.

Dette var min sidste naturforskerudflugt med Henrik Ibsen; fra den dag frygtede vi Gud og fulgte landevejen til Forio.

Femte kapitel

Turisternes rejsemåde. – Øen Ischia, Monte Epomeo og dens udbrud. – De hede kilder og deres virkninger. – Monte Tabor. – Punto di Zale. – Nattens ånder. – Badene ved Casamicciola. – Øens Hippokrates og bonden Patricio. – Naturhistoriske udflugter. – Min ven Agnello.

De fleste, som berejser Italien, gør det på en højst besynderlig måde. De tager en jernbanebillet, køber en rejsehåndbog, farer af sted og stopper op i den første by, som rejsebogen omtaler.

Her går de rundt efter de stjerner, som angiver de mærkværdige steder, og så damper de videre til den næste by for at gøre eksperimentet om igen. Kommer de til Neapel, styrter de ind i Museum Nationale, kravler lidt op på Vesuv, render noget rundt i Pompeji, og tager så med damper til Capri, hvor de stikker hovedet ind i den blå grotte, efter først at have set Tibers villa; og så damper de atter hjem med den behagelige bevidsthed, at nu kender de Italien.

Hvad Ischia angår, har rejsebogen kun to stjerner. Udsigten fra Epomeo og besøget i byen Ischia, som har en biskop, en katedralkirke og en dæmning, som fører over til en i havet stående klippe, på hvis top der findes et kastel, hvori bourbonerne gemte deres politiske venner. Når disse ting er beset, damper de tilbage til Neapel, uden at have mindste anelse om al den herlighed, øen ellers rummer; thi er der noget

sted i Italien, som tryller og fængsler, så er det Ischia, når den bliver taget på den rette måde.

Allerede i oldtiden var øen berømt eller rettere berygtet på grund af vældige, vulkanske udbrud. Den var tæt bevokset med skov, ubebygget af mennesker og kun beboet af smidige aber, hvorfor grækerne kaldte den "Pithecusa" (Abeøen). Efterhånden som de vulkanske udbrud aftog i styrke og hyppighed, kom der nybyggere til øen, romere, grækere, senere arabere og saracenere, hvoraf det græske element dog havde overtaget; thi endnu den dag i dag ser man den skønne græske type hos mænd og kvinder på øen.

De mange vulkanske udbrud dannede efterhånden den forvitrede lavaskorpe, som giver øen den store frugtbarhed, og da Epomeo i året 1302 havde udgydt sin sidste lavastrøm, som tværs over landevejen til Ischia styrtede sig i havet, var øen et sandt paradis; thi solvarmen fra oven og den vulkanske hede fra neden gav dens blomster og frugter en ynde og en fylde, som intet andet sted i Italien.

Øen er et lille paradis; men desværre, den savner heller ikke slangen, som af og til styrter befolkningen i nød og elendighed. Efter den antikke tro, lænkedes giganten "Typhoeus" dybt under det mægtige krater, og når han vender sig skælver jorden, husene styrter og menneskene flygter rædselsslagne til alle sider.

Forunderlige menneskeslægt, som trygt år efter år kan bo og bygge på dette glødende bål, uagtet de ved, at den dag vil komme, da deres arne styrter i ruiner og deres børn begraves af jorden. Når rædslen er forbi, bygger man sine hjemsteder op på ny, synger glade, sorgløse sange, spiller mandolin, danser

tarantella, jubler og ler, indtil det atter drøner med tordenbrag fra Epomeo, og alt styrter i ruin.

Omtrent hvert tyvende år kommer disse forfærdelige katastrofer igen. I det nittende århundrede har Ischia haft fem jordskælv, og det sidste, som fandt sted den 28. juli 1883, ødelagde Casamicciola så fuldstændig, at italienerne nu kalder den skønne forsvundne by for den store grav (il gran' tombo).

Man havde tidligere troet, at disse jordskælv skyldtes det udslukte krater, som forgæves forsøgte på at udsende nye lavastrømme; men dette er ikke tilfældet.

Ved nøjagtige undersøgelser, som blev anstillet efter 1883, fik man grundigt kendskab til disse vældige jordrystelser, der indtræder pludselig uden noget varsel. Den faste lavamasse hviler nemlig på løse pimpstenslag, som atter er gennemskåret af kalkholdige lerlag, der ved påvirkning af de talrige hede kilder berøves kalken og derved forvandles til en slimet vælling, der ser ud som var det pibeler, udrørt i vand. Efterhånden som disse lerlag opløses og bortføres af vandet, opstår der hulrum i pimpstenslagene, som bevirker en nedstyrtning af de øvre lag, der forskyder sig ud imod havet.

Det hele sker med en sådan hurtighed, at italienerne har kaldt dem elektriske jordskælv, og de er ikke ledsagede af de sædvanlige forløbertegn, som findes ved jordskælv i almindelighed. Ja, de er i den grad lokale, at selv det store jordskælv i 1883 ikke i mindste måde påvirkede seismograferne ved observatoriet på Vesuv.

Disse ulykkelige formationer vil altid true Ischia med fare, og det er derfor ganske naturligt, at man forbød at genopbygge

Casamicciola; men det blev så vidt jeg ved ikke overholdt i sin fulde udstrækning.

Når jeg travede hen over øen på mit æsel, klang af og til jordbunden ganske hult under dets fødder, og Francesco forklarede da, at vi red over en grotte i jorden. På andre steder steg den vulkanske hede så højt op, at vi kogte vore æg i strandsandet, og langs kysten ser man i havbunden store metalgrønne pletter, som har en slående lighed med malakit. På disse steder ser man aldrig en fisk eller noget andet havdyr; thi den grønne farve antyder, at her munder en kogende kilde ud, og man må derfor være yderst forsigtig med at bade fra kysten. Mere end én uerfaren rejsende har tilsat livet derved.

Foruden det mægtige krater, der danner øens centrum, findes tolv mindre, nogle temmelig store, andre rene dværge, ikke større end en almindelig høj hos os.

Da jeg en dag red forbi et af disse kratere, som bærer navnet Monte Tabor, så jeg en lang stang ligge deroppe, og spurgte Francesco, hvad den brugtes til. Francesco standsede æslet, bad mig stige af, og snart stod vi på højens top, hvor der fandtes en lille, tragtformet sænkning. Francesco greb stangen, borede den ned i tragten, vrikkede med den til begge sider, og pludselig hørte jeg et hult drøn under mine fødder, en hvid dampsøjle steg i vejret, sand og grus sprøjtede til alle sider. Så let var det at bringe denne vulkan til udbrud.

Det interessanteste kraterpunkt på øen er Punto di Zale, forbjerget på øens sydøstlige side; thi her synes oldtidens giganter at have drevet deres spil. Ved et voldsomt udbrud er hele krateret sprængt i luften, og de uhyre klippeblokke, som er styrtet ned, ligger nu som stenkæmper stablet oven på

hverandre i de særeste former og figurer. Slår man på dem, klinger de som var de af glas, og i solskin tindrer og lyser de med talrige isprængte krystaller af hornblende og andre mineralier.

Til dette punkt valfartede jeg ofte, hyppigst om aftenen i måneskin; thi i dens usikre lys antog disse klippeblokke de særeste skikkelser, og jeg forstår fuldt vel folketroen om de mange ånder, som her driver deres spil; thi når man hører havets dybe brummen, bjerguglernes hæse skrig og gekkoens kvækkende lokketoner, kan man godt indbilde sig, at det er ånder der færdes i mørket. Selv Francesco blev ved slige lejligheder ganske tavs, og når han havde fortalt mig sagnene om de usalige bjergånder, der her klynkede og klagede i nattens mørke, korsede han sig og var gladest, når vi atter havde Punto di Zale i ryggen.

Når man så red hjem i den månelyse nat, øjnede man hist og her hvide skikkelser, der steg op af jorden og langsomt svævede hen ad vejen. Så skarpe var disse figurer, at jeg ofte troede at se natlige ånder komme mig i møde; men Francesco forklarede mig, at det var dampe, som steg op af de talrige fumaroler, som findes trindt om på øen, særlig dér, hvor de hede kilder har deres udspring. Af disse findes der femogtredive, som udgyder deres kogende vand, snart ud fra klippens sider, snart op af jordens skød; men Ischia ejer ikke en eneste kilde, som er kold, og drikkevandet samles derfor, når regntiden indtræder, i cisterner, som er anlagt under jorden, hvorimod det kogende vand benyttes i den daglige husholdning.

Af øens vulkanske beskaffenhed skulle man vente, at der fandtes svovlkilder, men dette er ikke tilfældet. Det vand som

strømmer ud, er kun havvand, som opsuges af krateret og derpå atter udsendes af jorden; men til alle tider har Ischia været berømt for sine bade, og Casamicciolas hele velstand skyldtes dengang den række af bade, som lå dybt i dalen og kaldtes "Il bagno".

Da jeg rejste fra Danmark, havde min gamle ven og læge, doktor Bergh, rådet mig til at benytte disse bade, som skulle være særlig helbredende for gigt, og en af de første dage henvendte jeg mig derfor til en af øens læger for at erfare, hvilken kur jeg skulle bruge.

Jeg glemmer aldrig den komiske scene, der udspandt sig imellem os; thi idet han påtog sig en højlærd, hippokratisk mine, fik jeg det bestemte indtryk, at han mere kendte til cafeen på piazzaen end til det lægevidenskabelige fakultet, og deri fik jeg også senere ret. Først holdt han en længere og meget bombastisk tale, hvori han priste øens yndige beliggenhed og badenes fortrinlige virkning, idet han opremsede alle de mulige og umulige sygdomme, som kilderne var i stand til at helbrede, og endelig gav han mig den forsikring, at jeg meget hurtigt ville komme mig, når jeg blot benyttede et af ham anvist bad, som lå nede i dalen.

Da denne samtale var endt uden mindste undersøgelse fra hans side, præsenterede han mig en regning på tyve francs og bad mig komme igen om otte dage.

Havde jeg fået et dårligt indtryk af den ischiatanske Hippokrates, så blev jeg endnu mere forbavset, da jeg den næste dag kom ned til det anviste bad. Fra et lille, tarveligt hus kom en halvnøgen ischiataner ud og bad mig vente i forsalen indtil badet var færdigt. Denne forsal bestod af et rum så stort,

at jeg akkurat kunne vende mig i det, og lidt efter kom han ud, idet han med en højtidelig mine erklærede, at nu var badet færdigt, hvorpå han med en håndbevægelse pegede mod det indre af huset.

Havde forsalen slået mig ved sin lidenhed, så gjorde badeværelset det endnu mere; thi jeg så ikke andet end et firkantet hul i gulvet, ved hvis ene ende der lå en sten, hvorpå man kunne hvile sit trætte hoved, og hele møblementet bestod af en stråstol, hvorpå der lå et ikke videre rent klæde. Vandet dampede lystigt i det lille firkantede hul, men jeg måtte være meget forsigtig med at benytte det; thi rørene var ikke lukket med haner, men kun med et par simple træpropper, så jeg havde den bedste udsigt til at blive skoldet, hvis en af disse skulle falde ud.

Efter en uges forløb, hvori jeg ikke sporede mindste virkning, vandrede jeg atter til min Hippokrat, som forklarede mig, at virkningen af disse bade aldrig indtrådte straks, men i reglen først, når man var vendt hjem efter kurens forløb. For denne oplysende forklaring betalte jeg atter tyve francs og fortsatte så badningen endnu en uge med det resultat, at mine øjne blev angrebet, hvorfor jeg igen besøgte øens berømte læge. Denne gang satte han et meget betænkeligt ansigt op; men efter at have betragtet mine øjne gennem et temmelig smudsigt brændeglas, erklærede han, at jeg efter badet skulle vaske dem med koldt vand, hvilket igen kostede mig tyve francs.

Nu tabte jeg tålmodigheden; thi det var soleklart, at mine stærkt angrebne øjne ikke kunne tåle vandets indflydelse. Jeg hørte derfor op med badene, uden senere at henvende mig til den berømte læge. Jeg huskede, hvorledes det var gået Hauch,

da han søgte lindring for sin sygdom på øen, og jeg besluttede at holde mig fjernt fra alle mulige Hippokrater, og se om ikke den friske søluft og den stærke varme ville bevirke en forandring i min tilstand. Denne var i sandhed højst ynkværdig. Mine hænder var så krumbøjede af gigt, at jeg kun med besvær kunne føre pennen, det venstre skulderled så stift, at jeg måtte bære armen i bind, og synet så svagt, at jeg, for at skærme det mod solen, måtte gå med sorte støvbriller, som ikke klædte mig synderligt.

En formiddag var jeg gået op i en lille kastanjelund, hvis svale skygge virkede yderst velgørende, og medens jeg lå her under et træ, kom en ischiatansk bonde ridende forbi på sit æsel. Han hilste mig med det sædvanlige: "Andate in pace" (gå med fred); men jeg lagde mærke til, at han fikserede mig så skarpt, idet han red forbi, at jeg fik mistanke om, at freden måske ikke var ganske ærligt ment.

Lidt efter standsede han, steg af æslet og kom hen imod mig. Jeg sprang op, thi nu var det mig klart, at krigen skulle begynde; men han gjorde en afværgende bevægelse med hånden, og idet han hilste ærbødigt, sagde han:

"Er de syg, Eccellenza?"

"Ja," svarede jeg. "Hvorfor spørger De om det?"

"Fordi jeg kan helbrede Dem om De vil," svarede han med sikker stemme. "Vil De give mig tyve lire, skal jeg helbrede Dem for den leddegigt, hvoraf jeg ser De lider."

"Jeg vil give Dem hundrede lire, hvis De holder Deres løfte," svarede jeg, thi jeg vidste ikke ret, om manden var fuld eller gal.

"Mit navn er Patricio, og hvis De har en fører, vil han sige Dem, hvor jeg bor; men skal jeg helbrede Dem, må De komme

om aftenen ved solens nedgang."

Med disse ord hilste han, gik tilbage til sit æsel, og idet han travede af sted, tænkte jeg på, at det var heldigt, at jeg var sluppet så let; thi jeg troede fuldt og fast, at manden måtte være gal.

Da jeg næste formiddag gjorde en ridetur med Francesco, spurgte jeg ham, om han kendte en bonde ved navn Patricio, og til min store forbavselse svarede han, at denne mand var velkendt over hele øen; thi han ejede en af de varme kilder og var så berømt for sine kure, at selv bønderne oppe fra den romerske Campagne kom til ham for at blive helbredet.

Om aftenen holdt Francesco atter foran hotellet med sit prægtige æsel, og nu var jeg virkelig blevet nysgerrig efter at se, hvorledes denne nye Hippokrates ville tage sagen; thi Francesco havde gentagne gange anmodet mig om at benytte Patricios hjælp, da han var overbevist om, at den ikke ville være forgæves.

Vi red først langs stranden og bøjede så ind ad nogle bratte fjeldstier, hvorfra vi atter steg ned i en snæver dal, rigt bevokset med blomstrende aloer og mægtige figenkaktus, hvis gule blomster strålede i den nedgående aftensol.

Inde under klippevæggen på den modsatte side så jeg et lille hus, og foran dette sad et par campagnuoler med benene gemt i nogle lerkrukker; men når jeg undtager dem, var alt øde.

Jeg steg af æslet og Francesco gik ind i huset, hvorfra han kort efter kom tilbage med Patricio, som bad mig tage plads på en simpel træbænk ved siden af en dyb kløft, hvis hede dampe dannede en let tåge, idet de drev af for vinden. Derpå tog han en vældig lerkrukke af form som de antikke amforaer, fæstnede et reb om dens hals og kastede den ned i kløften, hvor den

forsvandt med et dumpt plask. Lidt efter halede han den atter op, skyllede den af med et par spande vand, og satte den så ved siden af mig på et træstativ, idet han sagde, at jeg skulle blotte mig til bæltestedet.

Da jeg havde gjort dette, greb han pludselig min syge, venstre arm, og jog den med et ryk dybt ned i lerkrukken, som var fyldt med en hvid, leragtig vælling, så hed, at jeg skreg af smerte; thi jeg troede fuldt og fast, at han skoldede min arm.

"Curaggio – curaggio, Eccellenza," sagde han bestemt, og vedblev at holde min arm så fast, at det var mig umuligt at trække den tilbage. Jeg var i dette øjeblik aldeles rasende af smerte; men manden var stærk og holdt mig så ubarmhjertigt fast, at jeg ikke kunne røre mig. Efter nogen tid tog den voldsomme smerte af, og nu befalede han mig at holde armen nede i krukken, indtil han kom tilbage.

Efter et kvarters forløb kom han igen med en pakke og nogle bind, og nu håbede jeg, at min forløsningstid skulle slå; men det værste stod tilbage. Uden at sige et ord greb han fat i den syge arm og begyndte nu at knække og bøje den, så at jeg troede han ville vride den af led, og da dette var gjort, tog han fat på fingrene, som han behandlede på samme måde. Det var en sand hestekur; men der hjalp ingen modstand, og jeg fortrød i dette øjeblik bittert, at jeg havde givet mig i hans vold.

Da han havde endt denne operation, svøbte han armen ind i planteuld, som han snørede sammen med bindene, og da han var færdig hermed, bad han mig om at komme igen den næste aften. Jeg svarede ganske vist ja, men lovede ved mig selv, at jeg aldrig mere skulle sætte mine fødder på et så rædselsfuldt sted.

Da jeg den næste morgen vågnede, så jeg til min forbavselse, at hele forbindingen lå på gulvet; men endnu mere forundret blev jeg, da jeg mærkede, at hævelsen var stærkt svundet og at jeg begyndte at kunne bevæge skulderleddet og krumme fingrene noget. Der var indtrådt en øjensynlig bedring, og jeg besluttede derfor atter at besøge Patricio, i håb om at det denne gang ikke ville være så smerteligt.

Da jeg kom, undersøgte han armen meget omhyggeligt og gentog samme operation som sidst; men denne gang voldte den mig ikke så ulidelige smerter, og da jeg havde besøgt hans lille hospital ti aftener i træk, var til min store forbavselse armen så rask, at jeg kunne bruge den som før.

Den sidste aften erklærede han med et tilfreds smil, at nu kunne han ikke udrette mere, og jeg trak derfor min tegnebog op for at give ham de lovede hundrede lire; men til min store forbavselse afslog han på det bestemteste at modtage dem.

"Mit bad, Eccellenza," sagde han, "hører ikke til de berømte, hvor man betaler så høje priser. Jeg helbreder kun bønder og småfolk, og hvis man fik at vide, at jeg havde taget hundrede lire for en enkelt patient, ville det bringe mit badested i vanrygte. Giv mig de tyve, så er jeg meget tilfreds med betalingen."

Jeg tænkte på min Hippokrates oppe i Casamicciola, som tog tyve lire for hvert besøg, og stirrede på denne beskedne bonde, der stod så fordringsløst foran mig, og først efter mange overtalelser lykkedes det mig at få ham til at modtage halvdelen af beløbet; men kun på den betingelse, at jeg ikke ville sige det til nogen, og det har jeg heller ikke gjort før nu.

Da jeg nu i ordets egentlige forstand havde fået frie hænder, vågnede min gamle naturforskertrang, og jeg besluttede at undersøge øens insektverden, som måtte være meget rig, at dømme efter de talrige arter, som omsværmede blomsterne i dalen. Men næppe havde jeg gjort den første ekskursion, før jeg med sorg mærkede, at jeg måtte opgive alt igen; thi i det stærke sollys glitrede alt for mine øjne, og insekterne svandt, som jeg skrev til Schiødte, bort under mine hænder som skygger.

Under mit første besøg på øen havde jeg til vejviser haft en lille dreng, som hed Agnello, og da han en dag traf mig i dalen, tilbød han mig at samle de insekter, som jeg ønskede; men allerede den første dags høst viste mig, at han ikke var nogen stor entomolog.

Imidlertid besluttede jeg at benytte hans hjælp, og nu drog vi ud i fællesskab, således at jeg forklarede ham, hvor han skulle søge og hvilke arter han skulle tage, medens jeg samtidig advarede ham på det bestemteste mod enhver giftig art, særlig de store skolopendre, som ofte ligger skjult sammen med skorpioner under fugtige sten.

En dag var vi taget op til foden af Epomeo, netop det sted, hvor krateret var revnet og hvorfra en mægtig lavastrøm havde gydt sig tværs over øen, for til sidst at styrte sig i havet. På disse lavamarker groede enkelte spredte gyvel, og jeg bad derfor Agnello om at tage de insekter han måtte finde ved foden af disse buske, hvor talrige former havde søgt hen under de nedfaldne blade. I begyndelsen gik alt såre godt; men pludselig hørte jeg den lille fyr udstøde et højt skrig, og da jeg ilede hen til ham, stak han sine fingre i vejret, og på dem sad en hel rede af små skolopendre hagede så fast, at jeg havde besvær med at få

dem pillet ud. I det tætte løv havde han ikke set, at han havde grebet ned i en hel rede af dette giftige kryb, og medens jeg forsøgte at trøste ham, begyndte han at ryste, ansigtet blev ligblegt, så jeg måtte sætte ham op på mit æsel og selv agere æseldriver.

Det var et sørgeligt indtog vi holdt i Casamicciola; men heldigvis kom drengen sig efter kort tids forløb. Fra den dag måtte jeg opgive ethvert forsøg på at gøre indsamlinger, og besluttede nu at gennemstrejfe øen på alle mulige punkter, for ret at lære folkelivet og naturen at kende.

Sjette kapitel

Italienske helgener. – Legenden om den hellige Restituta. – Hendes fest i Lacco. – Mit første dramatiske arbejde. – Hauch som censor. – Sciroccostormen. – Dr. Pinkoff. – Ephemeridfeberen. – Jordskælv. – Ibsen rejser til Sorrent. – Omsejling af Ischia. – Et demokratisk badested.

Alle italienske byer har hver deres specielle helgen, med hvem beboerne kan rådføre sig i vanskelige tilfælde, men for Ischia gælder dette ikke; thi øen har kun en eneste stor helgeninde, for hvilken selv biskoppen i byen Ischia må knæle.

En dag, da jeg red med Francesco gennem fiskerlejet Lacco, så jeg et sort kors stå ude på det hvide strandsand, og om dette kors fortalte han mig følgende legende:

I længst henfarne dage levede der ovre i maurernes land en ung og dejlig prinsesse, som var hedning, hvad alle maurere jo er. Da hun en dag vandrede alene i en af de skove, der lå i nærheden af hendes faders palads, traf hun en ærværdig, gammel mand, som boede i en hytte, og som bad hende træde indenfor. Denne mand var sendt af paven for at prædike kristendom; men da han havde begyndt derpå, var han blevet truet med døden og tvunget til at leve ensomt i den mørke skov. Han begyndte at fortælle prinsessen om Kristus og alle hans undergerninger, og fra den dag besøgte den unge pige dagligt eremitten, indtil han endelig en dag døbte hende ved en kilde i

skoven. Alt var gået så hemmeligt til, at hendes fader ikke havde mærket det mindste; men da han en dag var på jagt, så han hende gøre korsets tegn ved den hellige hytte i skoven, og han sendte spejdere ud, som snart bragte budskab om, at den hellige eremit havde omvendt hans datter til kristendommen.

I sin vrede herover lod han eremitten dræbe, og da hans datter flygtede, forfulgte han hende lige til stranden, hvor hun, for at undgå hans vrede, styrtede sig i havet; men op af dette steg en mægtig sten, som bar den unge jomfru ud over havet, langt bort, indtil hun svandt for alles blikke.

Hvor længe hun således drev om, er der ingen der ved; men ganske vist er det, at stenen drev i land på kysten ved Lacco just dér, hvor korset står, og da hendes fod betrådte Ischias jord, sprudlede en kilde frem, varm som hendes tro og helbredende som hendes lære, og for hvert skridt hun tog, voksede hvide liljer frem på strandsandet. De vokser der den dag i dag, medens kilden sprudler derude bag ved kirken.

Da jeg trak lidt på smilebåndet ved at høre denne legende, sagde Francesco ivrigt:

"Eccellenza tror mig vist ikke, men alle beboerne her på øen tror på det; thi hvorledes skulle de hvide liljer, korset og stenen være kommet her på stranden, hvis de ikke alle tilhørte den hellige Restituta. Vi kan ride derned, så skal Eccellenza selv se, at jeg taler sandhed."

Kort efter stod vi ved korsets fod, og der lå ganske rigtigt en stor sten; men til min forbavselse viste det sig at være en møllesten, og en sådan kunne vel næppe være skudt op af havet; men Francesco sagde troskyldigt, at hullet i stenen var fordi at

hun kunne holde sig fast medens den sejlede, og jeg nænnede ikke at forstyrre hans naive tro.

Som man let vil se, stemmer denne legende overens med vor nordiske om St. Helena og hendes grav ved Tisvilde. Begge steder er helgeninden kommet sejlende over havet, fordi hun blev forfulgt for sin tro. Begge steder sprudler den hellige kilde frem af jorden; men medens vor nordiske St. Helena ligger begravet på åben mark, findes Restitutas grav i den lille kirke, som udgør Laccos stolthed, og hvor hendes navnedag hvert år fejres med al den pragt, som øens fattige beboere formår at yde deres helgeninde.

Den fjortende maj er der stort røre i den fattige fiskerby. Den tarvelige kirke er udvendigt behængt med brogede draperier, og i dens indre stråler lys og kerter omkring helgenindens grav og spejler sig i de talrige sølvvotiver, som fromme sjæle har ophængt til tak for deres helbredelse ved helgenindens underfulde kilde. Orglet toner, messen læses medens røgelseskarrene svinges; men oppe i vort kolde nord suser vinden hen over St. Helenas grav, og de votiver, de syge efterlader dér, består i et par krykker og nogle pjaltede klude, der svajer for vinden. Der er hverken kirke, alter, røgelse eller messe; men katolicismens dage er jo også forbi herhjemme.

Festen i Lacco har meget tilfælles med festen i Tisvilde. Den første dags aften er der valfart til graven og til den hellige kilde, den næste dag tilbedelse af St. Restituta, og om aftenen et muntert marked, som ender med sang, tarantella, raketter og gnistrende sværmere, medens kulørte lamper pryder kirken og de fattige huse.

Da denne fest hører til et af øens glanspunkter, red jeg om formiddagen derned med Francesco for at tage ceremonierne i øjesyn, og de var det i sandhed nok værd.

Under sang og orgelklang skred den brogede procession ud af kirkens åbne dør. Unge piger, klædte som engle, åbnede processionen. Derpå kom små børn, som med strålende øjne stirrede op mod en høj stang, der var anbragt ved pladsens ende, og heroppe viste der sig pludselig et mærkeligt syn.

Højt mod den mørkeblå luft flagrede et skarlagenrødt tæppe, og da dette faldt, viste der sig en virkelig engel med hvide vinger. I den ene hånd holdt han Restitutas hellige liljer, og et hvidt klæde i den anden. Under en brusende fanfare susede han ned gennem luften, standsede foran processionen, strøede de hvide liljer ud over den. Derpå løste han klædet, og tre hvide duer steg mod himlen under mængdens jublende bifald.

Der var noget stemningsfuldt og højst poetisk over det hele, men, som Holberg siger, "Nachspielet var dog det artigste"; thi da englen havde endt sit hverv, skulle han flyve tilbage; men stige mod himlen var ikke så let, som at svæve ned mod jorden.

Englen hang nemlig på et fra stangen nedløbende tov, og da han nu skulle tilbage, gik dette i ryk under en ganske almindelig opsang, omtrent som når man haler en båd i land. På mig virkede dette højst komisk; men de fromme ischiatanere lod sig ikke i mindste måde anfægte deraf, og da englen havde nået stangens top, gjorde han en teatralsk hilsen, og klatrede derpå ganske gemytligt med sine vinger ned ad den lodrette stang.

Nu troede jeg, at alt var forbi; men det bedste stod endnu tilbage. Atter hørtes en fanfare, og ud fra kirken kom en række

kordrenge slæbende med en mærkværdig figur, som skulle forestille "La Santa Restituta"; men hvis helgeninden har set sådan ud, da hun trådte i land på Ischia, må hun have jaget selv de kækkeste på flugt. Dukken blev båret frem foran processionen, velsignet af biskoppen, og nu steg den til min store forbavselse til vejrs med rivende hast. Det hele var en ballonfigur, som ikke var tilstrækkelig afbalanceret, og helgeninden gjorde derfor nogle højst forunderlige kolbøtter, medens hun med rivende fart forsvandt ud over havet.

Langt skønnere var derimod aftenfesten. Ude på det mørkeblå hav, der glimrede i solnedgangen, kom båd efter båd sejlende med ischiater i deres nationaldragter, og da mørket sænkede sig, tændtes bål på bål, snart oppe på de høje klippetoppe, snart nede ved stranden; alle de fattige huse var behængt med brogede lamper, og forbi disse sværmede de muntre ildfluer gnistrende og lysende som stjerneskud.

Af al denne herlighed fik Ibsen intet at se, thi han kom først den tyvende maj til Ischia, og var allerede da så tankeoptaget af sit forestående arbejde, at jeg næppe tror, at han var gået med til festen.

Efterhånden som dette arbejde skred frem, blev han, som jeg allerede har fortalt, mere og mere tavs, så at jeg tit måtte tænke på min gode ven Frederik Bøgh, som gjorde lange aftenvandringer med Michael Wiehe, hvis eneste replik da ofte var:

"Nu tror jeg det er bedst vi vender."

Medens jeg således en aften gik ved siden af den grublende digter, blev jeg meget overrasket ved, at han på en særegen indtrængende måde spurgte:

"Hvorfor skriver du ikke noget til teatret? Du må ikke ligge her og dovne sommeren bort."

Jeg havde aldrig tænkt på at skrive noget dramatisk arbejde og svarede derfor, at jeg helst ville holde mig til romanen, som jeg troede var mit egentlige fag.

"Det tror jeg ikke," sagde Ibsen. "Du har jo replikken i din magt, og på intrige mangler det dig heller ikke. Prøv på at skrive et stykke. Den dramatiske kunst er dog den højeste af alle, og de spiller jo god komedie der oppe i København."

Da tiden virkelig begyndte at falde mig lang, fordi heden ofte hindrede mine udflugter, besluttede jeg at følge Ibsens råd, og når han nu om aftenen mødte ude på min loggia, sagde han ikke som før:

"Hej, Jakob Skomager! Er du derinde?" men råbte: "Skriver I, karle? I skal mare få en ulykke, om I ikke skriver!"

Nu skrev vi alle. Ibsen på *Peer Gynt*, jeg på et lille én akts lystspil og Schneekloth på noget, som ingen menneskesjæl fik at vide; thi han var i så henseende endnu tavsere end Henrik Ibsen.

Glæden i Paradis skal imidlertid altid forstyrres, og midt i vor fredelige tilværelse på den skønne ø, kom det kedelige budskab, at koleraen tiltog i Neapel og at den begyndte at gribe om sig i de nærliggende småbyer.

At Ischia kunne blive draget ind med under epidemien, vidste jeg; thi Francesco havde på en høj klippe vist mig en enligt liggende kirkegård, hvor man for adskillige år siden havde begravet de døde, da epidemien hærgede øen. Af forskellige grunde var jeg nødt til at rejse flere gange til Neapel, hvilket jeg tog så meget mindre i betænkning, som aviserne

fortalte, at der kun døde halvtredsindstyve mennesker om dagen, hvad der jo ikke har nogen betydning for så stor en by; men jeg nægter ikke, at jeg blev noget overrasket, da jeg satte min fod i land. Der var ikke længere det liv og den tummel, som ellers karakteriserer Napoli. Adskillige huse var lukkede med skodder, og da jeg passerede over pladsen S. Carlo in Arena, så jeg foran en stor bygning en række grønne portechaiser, som jeg i min naivitet antog at være dem, som man ellers brugte til at bære skuespillerne til teatret S. Carlo.

Da jeg talte med Panceri, som lige stod i begreb med at rejse bort, forklarede han mig, at de grønne portechaiser nu brugtes til kolerapatienter, og at grunden til at de holdt uden for hospitalet var den, at dette var overfyldt med syge.

Jeg måtte desværre tilbringe natten på et hotel, og da jeg den næste dag fortalte min søster, hvad jeg havde set, blev hun så forskrækket, at hun tog det højtidelige løfte af mig, at jeg skulle skære pulsåren over på hende, hvis hun skulle dø på øen; thi det er skik at ligene begraves på selve dødsaftenen. Jeg lovede det, men blev heldigvis fri for at udføre denne sørgelige tjeneste.

Epidemien bevirkede imidlertid, at en mængde neapolitanere søgte tilflugt på Ischia, og vort hotel var derfor snart overfyldt, hvorimod de danske alle rejste bort for at undgå den truende fare.

En dag kom også Schneekloth ind til mig og fortalte, at nu måtte han absolut rejse til Schweiz, og da jeg spurgte om også han var bange for koleraen, svarede han patetisk:

"Nej, men det er nødvendigt for mit digterværk."

Denne grund forekom mig så mærkelig, at jeg udspurgte ham nøjere, og han meddelte mig da, at han skrev på et stort

verdenshistorisk drama, hvortil han havde fået ideen, da han den første gang i det sixtinske kapel så Michel Angelos *Dommedag*. Digtningen skulle indeholde en skildring af menneskeslægtens sidste dage her på jorden, dens undergang og endelige dom. Men under så idylliske omgivelser som Ischia kunne han ikke tænke på at skildre, hvorledes jorden gik fra hinanden, men måtte hen i vilde, ensomme bjergegne for at få det rette indtryk af det sønderrevne, som jorden under sådanne forhold absolut måtte frembyde.

Da jeg fortalte Ibsen denne historie, sagde han:

"Det stykke er endnu sværere end mit! Det vil tage sig udmærket ud på et morskabsteater." Og så lo han så hjerteligt, som jeg sjældent har hørt ham le.

I slutningen af juni fortalte jeg Ibsen, at jeg var færdig med mit arbejde, og han foreslog da, at jeg den næste morgen skulle læse det for ham på et eller andet sted, hvor vi kunne være i ro, og hertil valgte jeg den lille kastanjelund på bjerget, hvorfra man havde den herligste udsigt ud over den blånende golf.

Det var med en vis beklemthed, at jeg begyndte at læse; men mit mod steg efterhånden som jeg så, at Ibsen lyttede opmærksomt til, og da jeg endelig var færdig, spurgte jeg ham om han troede, at jeg skulle indsende det til Det Kongelige Teater.

"Ja, hvad skulle være til hinder derfor?" sagde han. "Stykket er virkelig morsomt, og du har fået et godt greb på figurerne; navnlig er kritikeren fortrinlig, jeg kendte ham straks igen. Det ville være en stor skam, om ikke det arbejde blev antaget."

"Du kender ikke vore forhold derhjemme; netop den figur, som du synes så godt om, vil være grunden til, at stykket bliver

forkastet."

"Så må der også være store kujoner i Danmark," svarede han. "Send blot stykket af sted; jeg tror ganske vist, at det bliver spillet."

Heri tog Ibsen imidlertid fejl; thi vi fik begge betydeligt over næbet – han af hr. Petersen, der flåede hans "Peer Gynt" fra hinanden, og jeg af Det Kongelige Teater, og grunden hertil var for mit vedkommende følgende:

Det lille stykke hed "En Aften på Ischia", og skildrede, hvorledes en jævn, københavnsk borgerfamilie kommer til øen for at besøge en derboende digter, til hvem jeg havde valgt Ibsen som model. Ingen forstod denne underlige, tavse mand, undtagen den unge datter, som imidlertid har en fætter, der er æstetisk kritiker og dødelig forelsket i sin kusine. Hertil havde jeg til model valgt hr. Petersen, og det var dette, som fældede stykket; thi fra Hauch, som dengang var teatrets censor, fik jeg et, i øvrigt meget venligt brev, hvori han motiverede grunden til, at stykket ikke kunne antages; men mellem linjerne kunne jeg tydeligt læse, at han ikke anså det for rådeligt at fremstille en person, som dengang spillede så stor en rolle i vor kritiske verden.

Stykket havde jeg sendt til etatsråd Collin med anmodning om at levere det til teatret, og fra ham modtog jeg ligeledes et brev, hvori han kort og godt skrev, at det var et stort fejlgreb af mig at vælge bekendte personer til model for teaterfigurer. Både Collin og Hauch syntes at have glemt, at den danske komedies fader, vor udødelige Holberg, havde gjort sig skyldig i dette fejlgreb i så godt som hvert af sine stykker; men tiderne havde jo også forandret sig. På Holbergs tid havde man ingen

Carl Ploug, ingen Clemens Petersen og fremfor alt intet "Fædreland" i dette ords journalistiske betydning; men denne lille begivenhed viser, til hvilken grad dette blad dengang dominerede vore æstetiske forhold.

Efterhånden som sommeren skred frem, voksede heden, og til slutning blev den ganske utålelig. I begyndelsen af juli kom der en sciroccostorm, hvis mage jeg aldrig har kendt. Den rev ikke alene taget af vor loggia, men fejede stole, borde og alt løsøre så langt bort, at der ikke blev fundet en stump af det mere. Da stormen havde lagt sig, var luften fyldt af et fint, gult støv, der hang som et tågeslør over hele øen, så at solen vandrede hen over himlen uden stråler, som var den en glødende orange. Dette fine støv trængte ind alle vegne, så at de papirer og bøger, jeg havde på Ischia, endnu den dag i dag knitrer, når jeg vender bladene. Varmen steg lidt efter lidt til to og tredive grader Reaumur [Note 3)] i skyggen, luften var så tør og tung, at vi måtte hente is fra Neapel, og dette strøede vi på stengulvet, hvor det dog frembragte nogen køling efterhånden som det tøede bort; men at vade i dette sjask var på den anden side ikke morsomt.

Denne forfærdelige sciroccohede varede i ti dage; men selv i disse vedblev Ibsen uafbrudt at arbejde, og når jeg da traf ham, var han så opløst af varme og anstrengelse, at jeg på det alvorligste rådede ham til at ophøre; thi jeg frygtede for, at han kunne få apopleksi.

"Nej, jeg *må* arbejde," svarede han, "thi nu er jeg snart på slutningen. Hej! Det skal blive en lystig komedie, skal du se, der er mare ingen løs snak eller urimelig tale i den."

Da vi en af de sidste sciroccodage vandrede ud ad den støvede landevej til Forio, standsede Ibsen pludselig og spurgte:

"Kan man på scenen fremstille en mand, som løber om med en støbeske?"

"Ja hvorfor ikke," svarede jeg.

"Jamen det må være en stor støbeske – en hvori man kan støbe mennesker om."

"Det vil tage sig noget komisk ud," bemærkede jeg.

"Ja, det tror jeg også; men det skal da heller ikke spilles, tænker jeg."

Jeg kendte ikke det mindste til Ibsens arbejde, spurgte ham heller aldrig derom, thi jeg vidste, at han ikke yndede slige spørgsmål; men senere er det blevet mig klart, at han ved disse ord tænkte på knappestøberen i "Peer Gynt", og jeg kan ikke værge mig for den anskuelse, at den stærke sciroccohede, støv, sand og alt det ørkenagtige, som Ischia dengang frembød, har ført hans tanke hen på ørkenen og Ægypten, hvor han jo også til sidst lader sin helt lande. Den aften troede jeg blot, at den stærke hede var lige ved at gøre ham forrykt.

Blandt de gæster, som var kommet fra Neapel, var der en mand, som i ganske særlig grad tiltrak sig min opmærksomhed. Han havde et vist orientalsk præg, talte omtrent alle europæiske sprog, havde rejst i de mest forskellige lande, spillede udmærket skak og var i det hele taget en højst elskværdig selskabsmand. Han hed Pinkoff og var af fødsel hollænder, men havde senere praktiseret som læge i St. Petersborg, dernæst i Tyskland, og endelig havde han bosat sig i Neapel, hvor han havde en meget udbredt praksis.

Han var tillige kemiker, og da man tillagde vandet i kilderne uensartet sammensætning, var han taget over på øen tillige med sin hustru, for at gøre analyser af vandet fra de forskellige kilder. Det var en sand fornøjelse at følge ham på disse udflugter, som tillige bragte mig i berøring med flere punkter på øen, som jeg hidtil ikke havde kendt.

Når vi om morgenen drog ud, havde han et lille rejseetui med flasker og reagensglas. Ved hver kilde tog vi prøver, som han så senere undersøgte hjemme; men resultatet var, at de forskellige kilder viste omtrent lige sammensætning, kun med en ringe forskel i de kemiske bestanddele.

Dr. med. Pinkoff

Om aftenen fortalte han mig om sine rejser, og til slutning spillede han gerne en whist sammen med min døvstumme broder, for hvem han havde fattet en særegen forkærlighed.

Således forløb juli måned på den behageligste måde af verden; men i begyndelsen af august vendte sciroccoen tilbage, og denne gang endnu værre end nogen sinde før. Temperaturen steg op til syv og tredive grader Reaumur [Note 4)]; luften var så

tung og trykkende, at man næppe kunne drage ånde, og om natten plagedes vi på det forfærdeligste af nogle små myggedjævle, der rimeligvis var førte med af sciroccoen, thi vi havde ikke mærket noget til dem før.

Fra nu af måtte vi omtrent sidde inde hele den lange dag, og kun henad aften, når havbrisen kom, var det muligt at drage ånde; men natten var aldeles utålelig, thi selv med et lagen over sig led man af den forfærdelige hede.

En morgen vågnede jeg med stærk hovedpine, som tiltog medens jeg klædte mig på, og som fulgtes af en forunderlig døsighed, som jeg til slutning ikke kunne beherske. Jeg lagde mig på sofaen, men da jeg atter ville rejse mig, var mine lemmer som bly, og kort efter vidste jeg ikke mere af mig selv.

Min broder og søster var gået i forvejen ned i hotellet for at spise frokost, og gjorde derfra en lang ridetur med Pinkoff og hans hustru. Da de vendte tilbage henad klokken fem om eftermiddagen, fandt de mig liggende på sofaen i en dødlignende tilstand, og henad aften indtrådte en feber af så voldsom natur, at min søster øjeblikkelig hentede doktor Pinkoff.

Hvad der nu foregik i de følgende tre dage har jeg ikke noget klart begreb om. Jeg husker kun, at jeg følte mig som dyppet i kogende vand, de vildeste febersyner afløste hinanden, og når jeg et enkelt øjeblik kom til bevidsthed, så jeg doktor Pinkoff stå bøjet over mig, medens min søster sad grædende ved min seng. Jeg syntes at det var så underligt at hun græd; men når jeg tænkte over det, faldt jeg atter hen i fantasier, hvoraf én plagede mig på en uhyggelig måde.

Jeg syntes, at jeg løb om i Neapels gader som stokkesælger, og at jeg absolut måtte have alle mine stokke solgt, da der ellers truede mig en ulykke; men hver gang jeg havde solgt den sidste stok, havde jeg et nyt bundt i favnen, og således løb jeg fortvivlet om uden at kunne finde ro eller hvile.

Da skete det pludselig – jeg syntes det var henimod aften – at jeg havde solgt den sidste stok uden at der kom noget nyt bundt igen. Jeg følte en befrielsens glæde gennemfare mig, det var som om noget tungt og trykkende gled bort fra mig. Jeg slog øjnene op og hørte Pinkoff sige: "Nu er krisen forbi." Jeg var så udmattet, at jeg heller ikke forstod dette, men lukkede øjnene og faldt i en hård søvn, der varede til helt op på den følgende dag.

Utvivlsomt skyldtes denne sygdom sciroccoen, thi den er velkendt på Ischia, hvor den kaldes ephemeridfeber, fordi den har et ganske kortvarigt forløb, i reglen tre dage, såfremt den ikke får dødeligt udfald. Jeg blev syg den tiende og krisen var overstået den tolvte, så at de tre dage passede meget godt for mit tilfælde. Jeg kan ikke beskrive den tilstand af udmattelse som fulgte ovenpå. Jeg var som lamslået og formåede de første par dage næppe, at slæbe mig over gulvet, og til al ulykke blev sciroccoen ved.

Den fjortende august var en ganske usædvanlig hed dag. Den tunge, gule støvtåge lå hen over øen. Cikaderne trommede i træerne, som om de var forrykte; men alle fugle tav, og der var en underlig trykken i luften, omtrent som den, der går forud for et heftigt uvejr.

Jeg var gået tidligt til sengs, men det var mig ikke muligt at sove. Uroligt kastede jeg mig fra den ene side til den anden,

indtil jeg hørte kirkeuret i Casamicciola slå tolv. Næppe var det sidste slag hendøet, før der lød et tordendrøn, som fyldte mig med forfærdelse. Det klang som revnede tusinder af metalplader oppe på Epomeo, så fulgte en lyd, som om et vældigt jernbanetog susede ned ad bjerget, og kort efter kom en buldrende torden, ikke fra himlen, men nede fra jorden, og i samme nu følte jeg hvorledes murene gav sig, så at min seng kastedes en halv alen ud fra den væg, til hvilken den stod lænet. Dørene ud til vor loggia sprang op, skønt de var lukkede med bolte der gik en tomme ned i stengulvet; så svingede de frem og tilbage mod hinanden, gibsdækket i loftet faldt ned på gulvet, og min broder, som fo'r op af søvne, råbte forfærdet:

"Vilhelm, hvorfor rusker du sådan i min seng?"

I det samme klang fra min søsters soveværelse:

"Vilhelm, hvad er dette?"

"Jordskælv," råbte jeg, og da hun spurgte om vi skulle forlade huset, svarede jeg mærkværdigt nok:

"Ja, når det næste stød kommer."

Heldigvis var hele katastrofen forbi med det samme; men der fulgte et efterspil, som var af en ganske forunderlig natur. Ude fra dalen hørte man en skrigen og råben, dels af beboerne, som var styrtet ud af deres huse og kaldte på hverandre, dels af de utallige søfugle, der søger natteophold på klipperne, og som nu sammen med ugler, vagtler, duer og talløse småfugle kredsede omkring under hæse skrig, medens samtidig en støvsky væltede ind ad de åbne døre, så jeg var nær ved at kvæles. Så udmattet jeg var, måtte jeg dog stå op for at få dørene lukkede; men disse havde forskudt sig, og den angst og spænding, hvori

jeg tilbragte resten af natten kan man bedre tænke sig end beskrive.

Da jeg den næste morgen slæbte mig ned gennem haven og kom til den store buegang, som vendte ud mod dalen, var pillerne revnede, kalk og stuk lå spredt hen ad gulvet; men da jeg talte med monsieur Dombré om at forlade hotellet, sagde han smilende:

"Det var ikke noget jordskælv, det var kun 'una scossa di terra' (jordstød), som vi så tit har her på øen – De behøver ikke at rejse for det."

To dage efter gik jeg med stort besvær min sidste vandring med Ibsen; men jeg var så udmattet, at jeg kun nåede til kirken i Casamicciola, og her havde tårnet slået en revne så bred, at man med lethed kunne føre sin hånd igennem den. Ibsen stak hånden i revnen, så først på den, og så på mig. Han sagde ikke et ord; men den næste dag forlod han øen og tog ophold i Sorrent. Dette eksempel blev fulgt af de fleste neapolitanere, som jo ikke hører til den modigste slægt; men Pinkoff og hans elskværdige hustru blev, thi han var endnu ikke færdig med sine undersøgelser.

"De har godt af at få noget søluft," sagde han en morgen til mig. "Min båd ligger færdig nede ved marinaen, og hvis de har lyst, så sejler vi øen rundt; thi Ischia er endnu mere malerisk set fra havet end fra land."

Nede ved marinaen lå en udmærket smuk 'lancia', bemandet med fire solbrændte roerkarle, og nu begyndte en sejlads, som var noget af det skønneste jeg har set i Italien. Sciroccoen var forbi, himlen var høj og klar, luften frisk og det indigoblå hav så

gennemsigtigt, at vi kunne se hver sten og hver søanemone på bunden.

Under taktfaste åreslag og lystig sang fra vore roerkarles side, gik farten først norden om øen, hvor vi pludselig opdagede en række bronzebrune skikkelser, som på det lystigste boltrede sig i vandet. Da vi kom nærmere, så vi, at det var koralfiskere, som flød omkring hver på sin bøje, stadig stirrende ned i vandet efter svampe og koraller. Når de fik øje på nogle af disse havdyr, dykkede de ned og blev så længe under vandet, at jeg frygtede for, at de skulle drukne; men Pinkoff lo og sagde, at disse karle ved øvelse havde træneret deres lunger således, at de godt kunne være en fem minutter under vandet. Pludselig dukkede en af dem op ved siden af vor båd og holdt i hånden en løjerlig skabning, som han rakte hen mod mig, idet han bad mig om at låne ham en kniv.

Jeg så nu, at det var en søpølse han havde fået fat i, og til min store forbavselse skrællede han den, som kunne det være en agurk, skar et stykke af og rakte mig, idet han forklarede, at det smagte ganske udmærket.

Jeg var så ubesindig at tage det i munden, men fik det lige så hurtigt ud igen; thi dyret smagte som en blanding af hvidløg og moskus. Til min store forbavselse spiste fyren hele pølsen, og med et "Tak, Eccellenza!" stak han på hovedet ned i vandet igen.

I Forio gik vi i land, spiste frokost, beså de varme bade, og så gik turen sønden om øen til Monte S. Angelo, et højt forbjerg, et af de skønneste punkter på øen.

Her findes et af øens berømte bade, ikke for rige og fornemme neapolitanere, men for øens brede lag – et demokratisk badested i ordets egentlige forstand.

Fra den flade kyst stiger terrænet jævnt opad mod en brat klippevæg, og fra denne skyder i en højde af en halv snes alen en mægtig kogende vandstråle ud, som danner et lille vandløb, der i mange bugtninger snor sig ned mod stranden.

Fra dette vandløb udgår talrige småkanaler, som hver ender i et lavt bassin, der er udhulet i sandet således, at vandet i kilden flyder fra det ene bassin til det andet, indtil det atter når ud i hovedstrømmen, så at stranden i ordets egentlige forstand ligner en æbleskivepande med mange aflange huller.

På strandbredden var der et usædvanligt liv og røre; thi badningen var i fuld gang, og det var et højst besynderligt syn, som frembød sig her – mænd, kvinder og børn lå i sandet i den mest paradisiske uskyldigheds-tilstand, idet hele deres beklædning bestod af en bred stråhat, som skyggede for ansigtet, og et klæde, der dækkede over hofterne.

Deres venner og pårørende sad i livlig passiar, dels med hinanden indbyrdes, dels med de badende, og overalt var der en snakken og sludren som på en torvedag i Neapel.

Oppe fra den høje klippe dampede vandstrålen i det klare sollys, men efterhånden som den nåede stranden, tabte den i temperatur, og man kunne således på den naturligste måde få badet til den varmegrad som var én passende.

Vor bådfører førte os hen til et lille osteri, hvor fru Pinkoff tillige med værtinden gav sig til at lave makaroni, medens Pinkoff tog prøver af vandet på forskellige steder, og snart efter sad vi bænkede på en hyggelig, vinløvsmykket veranda med den dampende makaroni foran os og med en Epomeovin, som var endnu bedre end den, jeg havde drukket med Ibsen på den berømte tur, da vi gled ned af bjerget.

Efter måltidet ville Pinkoff på ny undersøge badestedet; men til alt uheld havde vor bådfører fortalt, at han var læge, og næppe var han kommet ud mellem de badende, før han omringedes fra alle kanter med bønner om at yde hjælp.

Han var så ubesindig eller rettere godmodig at tale med et par af patienterne og give nogle råd; men dette havde til følge, at hele sværmen omringede ham, og da jeg søgte at få ham bort, gik det også ud over mig. En af bådførerne havde tituleret mig Dottore, og dette var tilstrækkelig til, at også jeg måtte give gode råd og anvisninger. Til slutning blev det imidlertid for galt, og vi måtte ligefrem flygte til vor båd, efterfulgt af hele sværmen, som endnu fra strandbredden skreg og råbte efter os, da vi sejlede bort.

Det var blevet henimod aften, og da vi nåede vestsiden af øen begyndte mørket at falde på. Vi kom forbi det maleriske Punto Imperatore, hvor jeg hin stormvejrsdag havde gjort Ibsen så forskrækket, og kort efter steg månen langsomt op som en sølvhvid båd over Epomeo, medens der inde under land endnu lå mørke slagskygger, og nu viste der sig et skuespil af den mest forunderlige art.

Vandet begyndte at glimte, og snart var det som om vi sejlede i flydende guld. Fra de fire årer dryppede funklende sølvperler hver gang de løftedes, og vort kølvand var forvandlet til en lysende ildstribe, som efterhånden tabte sig ude i mørket.

Inde under den bratte klippekyst slog bølgerne op i brede dønninger; men hver gang de tørnede mod klippevæggen bruste de op i lysende skum, som styrtede tilbage og atter sprøjtede op, så at det var som om lysende kaskader stod hen under klippen, og fra disse lød hule drøn, når bølgerne slog ind

i de talrige spalter og revner, der er så ejendommelige for denne del af kysten.

Først henad klokken ti nåede vi det lille fiskerleje Lacco, hvor båden hørte hjemme, og i den måneklare aften vandrede vi til fods tilbage til Casamicciola med indtrykket af, at denne rotur var et af vore skønneste minder vi kunne bringe med til vort fjerne hjem fra den underskønne ø.

Da Pinkoff havde gjort sine analyser over vandet fra Monte S. Angelo, var han færdig, og hans praksis kaldte ham atter tilbage til Neapel. Han tog en hjertelig afsked med mig, og da jeg spurgte ham hvor meget jeg var ham skyldig for den store hjælp han havde ydet mig, smilede han og sagde:

"Vi er kollegaer i videnskaben, og kollegaer kræver intet vederlag af hverandre."

Da Pinkoff og hans elskværdige hustru var rejst, begyndte tiden at falde mig overordentlig lang; thi jeg var for svag til at kunne gøre udflugter, og der var nu kun nogle kedelige tyskere tilbage på hotellet, særlig to tyske damer, som fra morgen til aften plagede mig om at skrive vers i deres stambog, skønt de ikke forstod et eneste ord dansk.

Syvende kapitel

Afrejse fra Ischia. – Ankomst til Neapel. – Vejen til Sorrent. – Hotel Cocomello. – Hvorledes Sorrent ser ud. – Rosa magra. – Aftenvandringer med Ibsen. – Pinjeskoven ved Massa. – Den døde villa. – Sciavones bande. – Aftenbesøg hos Ibsen. – Et overfald i rottegangene. – Klosteret Deserto. – Frygt for kolera. – Den amerikanske lady. – Sejlads til Capri. – Den blå grotte. – Tibers villa. – Grev Montgomery's død. – Et brev fra Ibsen.

Da Pinkoff ved afskeden havde rådet mig til at finde et køligt opholdssted, tog vi i slutningen af august til Sorrent, hvor jeg vidste at Ibsen ville tilbringe resten af sommeren.

Den lille forrøgede skude, som havde ført os til øen, lå sejlklar allerede klokken halv tre om morgenen; men skønt det var så tidligt, havde vi dog et ganske anseligt følge da vi gik om bord; thi vi havde efterhånden på øen erhvervet os et ikke ringe antal venner, ganske simple folk vistnok, men til gengæld mere hjertelige og oprigtige end de, der holdes for fine. Den skønne Rafaella, som havde sluttet venskab med min søster, den glade Thomaso der dansede så udmærket tarantella, den muntre familie fra bjerget, og den gamle Giovanni som vartede op ved bordet. Alle fulgte de os ned til havnen, trykkede vore hænder, kyssede os på kinden og ønskede os en lykkelig rejse, idet de tilføjede, at vi snart måtte komme igen. Da damppiben lød og den lille forrøgede skude satte sig i gang, var det med dyb

vemod, at jeg stirrede tilbage mod den skønne ø, hvor jeg havde tilbragt så mange herlige dage.

Farten til Neapel havde imidlertid sine svage sider; thi skønt morgenen var smuk og havet stille, led vi usigeligt af de passagerer der var om bord. Hele dækket var nemlig fuldt af fiskere og bønder, som skulle bringe deres varer til torvs i Neapel; men alle havde de til morgen nydt deres sædvanlige ret "hvidløg", og dertil dampede de på disse forskrækkelige cigarer, som italienerne kalder "Cavour", hvilket ikke er særligt smigrende for denne berømte statsmand.

Atmosfæren på dækket blev efterhånden således, at jeg måtte føre min søster ned i kahytten, og vi var inderlig glade da vi atter steg i land i det muntre Neapel.

Om morgenen klokken syv gik det så til Castellamare, hvor vi tingede med en vetturin om at befordre os til Sorrent, og med en svada, som kun neapolitanere formår at yde, erklærede han, at vi skulle få en vogn bedre end kongens, og da den endelig kørte frem, kan jeg ikke nægte, at den så imponerende ud. Seletøjet var beslået med skinnende messing, de tre heste havde store fjerbuske i panden, og bringkoblerne var besatte med blanke bjælder, som frembragte en øredøvende klingen. Nu kørte vi af sted i strakt galop, og under idelige råb til hestene strøg vi ud af Castellamare og slog ind på den brede vej, der fører til Sorrent, en vej, der er vidt berømt for sin skønhed.

Til venstre hæver sig det rygende Vesuv, som efterfølges af Monte S. Angelo, og efterhånden som man stiger opad, åbner der sig til højre de mest henrivende udsigter over den solbelyste golf, med Neapel mod øst, Procida, Capri og Ischia mod vest, indtil blikket taber sig fjernt i det uendelige hav.

Pinkoff havde anbefalet mig et hotel, som havde det besynderlige navn "Cocomello" (vandmelonen), og jeg nærede derfor ikke store forventninger med hensyn til dets rang.

Jeg blev derfor behageligt overrasket, da vor vetturin kørte op ad en af de mange snævre murveje og holdt foran en stor, vel vedligeholdt bygning, hvorfra værten i egen person kom os i møde og hilste os velkommen, en høflighed, som skyldtes et brev han havde modtaget fra Pinkoff. Da vi kom op i hans hotel, blev vi atter overraskede ved den orden og renlighed der herskede overalt, ved de store, luftige og rummelige værelser, men fremfor alt ved den prægtige loggia, der hørte til vor lejlighed, og hvorfra man havde den skønneste udsigt over havet. Her havde han indrettet alt på det smagfuldeste; thi som han sagde, luften i stuerne er for varm for Eccellenza, og nu fik jeg at vide, at det atter var Pinkoff, som havde instrueret ham i så henseende.

Hver middag spiste vi på denne herlige loggia ved vort eget bord, hvilket ikke var så underligt, da vi for øjeblikket var de eneste gæster i hotellet. Foran os lå den brede, solbelyste golf, til højre orangelunden i La Villa Morta, og over hele loggiaen spændte sig et dække af vinløv, hvorfra blå, modne druer hang ned, så at vi kun behøvede at række hånden i vejret, hvis vi ønskede dem til dessert.

For mange år tilbage blev der givet et stykke på Folketeatret, hvori fru Recke med stor rørelse sang følgende linjer:

"Aldrig, aldrig jeg forgætter
disse dale, disse sletter,
disse måneklare nætter –
aldrig glemmer jeg Sorrent!"

Sligt klinger overmåde smukt fra scenen, men hvis nogen bilder sig ind, at denne beskrivelse svarer til det virkelige Sorrent, tager han højlig fejl; thi her er ganske vist måneklare nætter, men dale og sletter hører hjemme i fantasien.

Byen Sorrent, det antikke Surrentum, ligger lavt nede ved havet, og hele byens omegn, som danner kyststrækningen mellem golfen og Monte S. Angelos bjergryg, består af villaer, vinhaver, orange- og morbærlunde, som alle er indhegnede med høje, hvidkalkede mure. Vejen mellem disse mure er i reglen ganske smal, og herved dannes der sande labyrinter, hvor det er meget vanskeligt at finde vej, når man ikke er særdeles vel lokaliseret.

De smalleste af disse er ligesom gyder, og kaldes "rottegange". Er man først kommet galt på vej i disse, havner man tit på et helt andet sted end man ønsker, og da disse veje tillige om aftenen ikke er ganske sikre, var det en selvfølge, at Ibsen undgik dem så meget som muligt, og kun ganske enkelte gange nåede op til Cocomello.

Nede i det egentlige Sorrent lå der et meget bekendt kunstneralbergo, kaldet "Rosa magra" efter dets værtinde, som ikke udmærkede sig ved de ældre italienerinders sædvanlige korpulence. Mange danske kunstnere havde boet her, og dette var rimeligvis grunden til, at Ibsen søgte hen til et sted, som under sædvanlige forhold vel kunne være ganske tåleligt, men som under en koleraepidemi var mere udsat end de højtliggende villaer.

Straks efter vor ankomst besøgte jeg Ibsen og forsøgte at overtale ham til at flytte op til os, idet jeg forestillede ham det farlige ved at vælge et opholdssted, hvor smitten let kunne føres

fra havnen, da talrige søfolk fra Neapel landede dér; men Ibsen lod sig ikke overtale, han hørte i det hele taget til de naturer, som ikke veg bort fra, hvad de engang havde bestemt.

Henimod solnedgang besøgte jeg ham igen, og nu foreslog han mig de samme aftenvandringer, som vi havde gjort på Ischia. Jeg måtte næsten le, da jeg så hvor han styrede hen. Det var en bred, støvet landevej, som førte til en pinjeskov i nærheden af landsbyen Massa. Den havde i det hele taget den største lighed med vejen til Forio og tillige den ubestridelige fordel, at man her ikke var udsat for noget overfald, da færdslen mellem Sorrent og Massa var meget betydelig.

Tæt ved Cocomello lå en stor villa, som beboerne kaldte "La Villa Morta" (den døde villa), og jeg skal ikke nægte, at den i høj grad fortjente dette navn, som hidrørte fra, at den i adskillige år havde været ubeboet, fordi den var genstand for en proces, som aldrig syntes at ville få ende.

Hovedbygningen var ganske ejendommelig, thi alt var tillåset, tilstænget og lukket; men haven var derimod endnu åben, og her tilbragte vi mange behagelige timer, da her fandtes ganske anderledes kølighed og skygge end ovre på det solhede Ischia.

Når jeg har kaldet denne plet en villahave, må det forstås med en vis moderation, thi den havde ganske vist i sine velmagtsdage været en af disse underskønne haver, hvoraf der findes så mange i Sorrent, men under den lange proces mellem arvingerne havde haven fået lov at skøtte sig selv, og da vi besøgte den, var den sunken tilbage i en naturtilstand, som gjorde den langt mere tiltrækkende, end om den var bleven klippet og passet efter den sædvanlige italienske manér.

Den var med andre ord forvandlet til en lille urskov, med hele den yppighed, som det italienske klima fremtryller. Slyngroser, kaprifolier og vedbend snoede sig fra træ til træ. Blomsterne voksede ikke i bede, men tværs over plæner og gange. Springvandet var overdækket med venushår, og store bregnebuske skød sig frem på de fugtige pletter, som vandet dannede; thi udløbsrørene var alle for længe siden forstoppede.

Fra denne villahave havde man en herlig udsigt ud over golfen, som navnlig var henrivende når solen sank og hyllede alt i purpur og guld; men når så mørket faldt på var alt som forvandlet. Der kom på én gang noget højst uhyggeligt over den. Springvandenes susen lød som ånders tale, og de hvide marmorfigurer stod som statuer over længst forsvundne tiders grave; men når så månen brød frem, havde haven vundet hele sit trylleri igen, og i dens løvrige skygge vandt jeg lidt efter lidt mine kræfter og min sundhed tilbage.

Da vi fra Castellamare kørte til Sorrent, blev vi opmærksomme på nogle gamle skikkelser, som i grå kapper stod opstillede på vejen med temmelig korte mellemrum. Vor kusk forklarede os, at Schiavonos bande havde tilhold i bjergkløfterne lige fra Vesuv og til Monte S. Angelo, og at der var sket hyppige overfald og udplyndringer af de rejsende. En meget rig neapolitansk bankier var således bleven fanget og først givet fri mod store løsepenge. På samme måde var det gået en engelsk familie, hvor de havde bortført faderen og sønnen, men sendt den kvindelige del af familien tilbage til Neapel for at skaffe løsesummen til veje.

Jeg undrede mig meget over at se disse folk, thi de var ikke uniformerede som de sædvanlige gendarmer, men i gamle

soldateruniformer, og vor kusk fortalte mig da, at man i mangel af den fornødne politistyrke havde lejet en del gamle soldater til at sikre de rejsende mod overfald. Han betonede stærkt, at vi måtte være meget forsigtige med at vove os ud alene, især om aftenen.

Trods disse oplysninger gik jeg min sædvanlige eftermiddagstur ned til Ibsen, og når vi havde nået pinjelunden ved Massa, begyndte skumringen allerede at falde på, og inden jeg nåede hjem, var mørket så tæt, at jeg ofte havde ondt ved at finde vej. Jeg brugte da den metode at lade min stok glide langs med murene; thi jeg vidste, at jeg skulle passere to tværveje, som skar hovedvejen, inden jeg nåede den tredje, som førte op til Cocomello, hvor værten da gerne modtog mig med højtidelige forsikringer om, at jeg nok engang ville blive overfaldet på disse aftenvandringer.

Hans spådom skulle virkelig gå i opfyldelse, og det på en måde, som jeg mindst havde drømt om.

Da jeg en aften vendte tilbage fra pinjelunden, bad Ibsen mig træde indenfor og tømme en fogliette Caprivin sammen med ham og hans hustru, og snart sad vi bænkede i hans hyggelige stue under en munter passiar, hvori fru Ibsen vistnok ganske tilfældigt kom til at rose svenskerne.

Nu var der to nationer, som Ibsen hadede af sit ganske hjerte. Den ene var tyskerne, som havde berøvet os hertugdømmerne, og hvis sejrstog Ibsen havde været vidne til i Berlin. Han havde stået på gaden og hørt den rasende jubel, der bruste løs da de danske kanoner kørte frem, og han havde set hvorledes pøbelen sprang op på dem og spyttede i deres mundinger – disse

kanoner, der havde ført et så sejt og langvarigt forsvar ved Dybbøl.

Når Ibsen talte til mig om al den hån og uret, der var vist os danske, kunne han blive bleg af raseri; men ikke stort bedre var det, når man roste svenskerne, og det var meget uforsigtigt af fru Ibsen at tage dette tema op.

I nogen tid hørte Ibsen på hendes tale i tavshed; men da hun begyndte at tale om den svenske krigerhæder, om Gustav Adolf og Karl den Tolvte, udbrød han heftigt:

"Alt det er løs snak og urimelig tale, thi hvad er de karle nu? De trasker endnu den dag i dag omkring i Karl den Tolvtes støvler, men har ikke de sko, de kan rende i, når det kommer til stykket."

Nu tog fru Ibsen til genmæle og forsøgte at mildne denne Ibsens urimelige dom; men da hun på ny fremhævede Sverrigs store krigshæder, råbte han:

"Ti stille – jeg vil ikke høre det, du gør mig syg!" Dermed slog han et slag i bordet, så foglietten dansede.

Den lille Sigurd, som med store øjne havde siddet og hørt på vor samtale, sagde pludselig:

"Fader kan ikke lide svenskerne, og det kan jeg heller ikke. Jeg ved nok hvad jeg ville gøre, hvis jeg havde dem her."

"Hvad ville du så gøre?" spurgte jeg og klappede ham venligt på skulderen.

Da vendte han sig mod mig, og med et blik, som jeg ikke havde tiltroet et barn, svarede han:

"Jeg ville kradse deres øjne ud; thi der er også trold i mig, du."

Nu tog fru Ibsen ham ved hånden og førte ham til sengs. På mig gjorde disse ord af en barnemund et sælsomt indtryk; thi

de røbede i al deres korthed det indestængte liv, som denne tilsyneladende forknytte dreng måtte føre, langt fra fædrelandet, langt fra kammerater og kun henvist til de ældres samtale og til faderens bøger, som han naturligvis ikke kunne forstå. Jeg ser endnu dette sælsomme barn med de store, drømmende øjne, med det sky væsen og den underlige indesluttethed, så at hverken min søster eller jeg ret kunne få fat på hans indre. Hvor lidet anede vi dengang, at han skulle ende som minister, og hvis han endnu kan erindre os, sender jeg ham med disse linjer en venlig hilsen.

Den aften blev jeg usædvanlig længe, og da jeg skulle gå, sagde fru Ibsen til mig:

"De må være meget modig, siden De tør gå alene den lange, mørke vej til Cocomello – De skulle tage en droske på torvet i Sorrent for at komme sikkert hjem."

"Nej!" svarede jeg, "så var jeg netop udsat for at blive overfaldet. Man ville da anse mig for en rejsende englænder; men således som jeg nu går, i en lærredsbluse og med en stråhat på hovedet, bliver jeg antaget for en vandrende håndværker, og dem er der ikke stort at tjene ved."

Da jeg kom ud, var natten faldet på; men så længe jeg gik i Sorrent var der dog nogenlunde fremkommeligt, skønt de få lygter sad langt fra hverandre. Men da jeg kom uden for byen var mørket så tæt, at jeg begyndte at blive betænkelig; dog trøstede jeg mig med, at mit kendskab til vejen var så stort, at jeg ikke kunne tage fejl af denne, så længe jeg kunne føre stokken mod murene.

Jeg vandrede altså trøstigt fremad; men da jeg var kommet omtrent halvvejen, hørte jeg, at nogen kom listende bag efter

mig med hurtige, små skridt. Jeg vendte mig om, kunne ingen se, men i samme nu hørte lyden op. Jeg gik fremad på ny, hørte atter de samme forunderlige, snigende, trippende trin, som jeg først havde antaget for genlyd fra murene; men hver gang jeg stod stille og så mig om, forsvandt lyden som ved et trylleri.

Jeg begyndte at blive noget uhyggelig til mode; thi at få et knivstik i ryggen hører jo ikke til de behagelige ting. Jeg forcerede derfor min gang, men nu syntes det, at skridtene gik over til løb, og lidt efter følte jeg en hånd i min baglomme.

Jeg vendte mig raskt om, og med min tunge ketser-stok førte jeg et vældigt slag ud i mørket mod min usynlige fjende. Jeg ramte noget blødt, hørte en forunderlig, hvæsende lyd; men just som jeg vendte om for at gå videre, fik jeg et så vældigt stød i ryggen, at jeg styrtede næsegrus til jorden, og samtidig dermed forekom det mig, at en mørk skikkelse sprang hen over mig. Jeg greb frem for mig, fik fat i et langt skæg, følte med den anden hånd et langagtigt, låddent ansigt, som endte i et tilbagekrummet horn.

Hvis jeg nu havde været rettroende katolik, havde jeg anråbt den hellige Sebastian, som skal være særdeles virksom til djævlefordrivelse; men som protestant og naturforsker stod det mig klart, at min fjende ikke var noget menneske, men en forvildet gedebuk, som havde fulgt mig i den tro, at jeg kunne skaffe den ind i dens lune stald.

Af frygt for at dyret skulle stange mig på ny, holdt jeg fast ved hornet, og således brødes vi i nogen tid, indtil det endelig lykkedes mig at komme på benene og give dyret et så forsvarligt spark, at det med en klagende brægen galoperede bort i mørket;

men under kampen havde jeg tabt min stok, og trods al søgen var det mig ikke muligt at finde den igen.

Nu var gode råd dyre. Uden denne kunne jeg ikke finde vej; thi da murene ofte er indkalkede med glasskår, kunne jeg ikke benytte hænderne. Jeg vandrede da frem på lykke og fromme, og fandt endelig en tværvej, som jeg antog måtte føre op til Cocomello; men efter en lang vandring endte den foran en villa, hvis jernport var lukket.

Jeg vendte atter om, men var nu så uheldig at komme ind i nogle af disse smalle rottegange, som jeg allerede har skildret, og til slutning var jeg så fuldstændig desorienteret og tillige så træt, at jeg tænkte på at lægge mig ned på vejen, indtil daggryet kom. Før jeg tog denne fortvivlede beslutning, ville jeg dog prøve et sidste forsøg, og endelig nåede jeg op på et højdedrag, hvorfra jeg kunne se lysene glimte i Sorrent. Nu havde jeg da i det mindste retningen, og ved at følge denne, lykkedes det mig til sidst at nå torvet i Sorrent, hvor jeg fik fat på en vetturin, som for gode ord og betaling kørte mig tilbage til Cocomello.

Her havde min forsvinden vakt den største bestyrtelse, især da en tyk neapolitaner, som boede ved siden af vor lejlighed, havde hørt nogen råbe om hjælp i mørket, og derfor troede, at jeg var blevet overfaldet.

Vor skikkelige vært havde allerede purret sine folk op og forsynet dem med lygter, og min broder og søster havde været så angst over min udebliven, at de næppe formåede at tale, da jeg kom; men alt opløste sig i en hjertelig latter da jeg fortalte dem, hvorledes jeg var blevet overfaldet i Sorrent.

Imidlertid skulle det ikke gå mine søskende bedre; men også her løb overfaldet heldigt af, takket være min broders mod og

konduite. Han og min søster var en dag redet til det gamle kloster Deserto, hvor føreren skulle afhente dem efter nogle timers forløb. Min broder havde just fået sin malerkasse frem og sat sine farver op, da der pludselig viste sig en højst uhyggelig skikkelse, som begyndte med at bede min søster om almisse. Hun gav ham nogle soldi, men nu blev fyren uforskammet og erklærede, at han ikke tog imod kobber. Da min søster nægtede at give ham mere, begyndte han at blive nærgående mod hende. Da rejste min broder sig pludselig og sagde med sin dybe stemme:

"Vil du holde min malerkasse, for nu skal han have prygl," og dermed slog han sin malerstol sammen, så at den dannede en forsvarlig kølle, og idet han svang den over sit hoved, gik han løs på fyren, som under et højt brøl tog flugten ned ad bjerget. Havde denne karl vidst, at min stakkels broder kun havde ét ben og dertil var døvstum, var han næppe løbet sin vej; men min søster sagde, at den resoluthed, hvormed min broder var gået imod ham, havde gjort ham så forskrækket, at han ikke vovede at forsvare sig.

September måned gled således hen med det skønneste efterårsvejr og talrige udflugter til de smukke steder i Sorrent; men nu kom slangen fra Neapel til os, og det fortaltes, at der havde vist sig adskillige koleratilfælde i den lavere del af byen. Jeg bad atter Ibsen om at flytte op til Cocomello, men han var ubevægelig som før.

Da vågnede jeg en morgen ganske tidligt ved at høre ham råbe nede fra vejen; men det var ikke det sædvanlige:

"Hej, Jakob Skomager, er du opståen?" men "Du må komme ned straks!"

Da jeg i stor fart kom i klæderne, så jeg Ibsen stå nede på vejen med et ganske forstyrret udtryk i ansigtet.

"Hvad er der i vejen?" råbte jeg ud ad vinduet.

"Du får komme ned straks," råbte han. "Hun er blevet syg."

"Hvilken hun?" spurgte jeg.

"Min hustru naturligvis! Hun får kolera, og jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre."

"Ja, du må gå tilbage og hente en læge."

"Nej, nej, jeg går ikke derop!" råbte han. "Hvis jeg bliver smittet, hvad skal vi så gøre – og Sigurd!"

Nu forstod jeg hans angst, og i en fart var jeg nede på vejen, fulgte ham til Sorrent, fik fat i en læge, som til vor store beroligelse erklærede, at tilfældet ikke var asiatisk kolera, men blot et af de hyppige kolerinetilfælde i usædvanlig høj grad. I løbet af en uges tid var fru Ibsen atter rask, og al vor ængstelse var forbi.

Det smukke, kølige efterårsvejr lokkede adskillige rejsende ud til vort hotel, og min søsters glæde var overordentlig stor, da der en dag foran hotellets dør holdt en vetturin, som var lejet af en amerikansk lady, ung og af en usædvanlig skønhed.

Min søster havde glædet sig så meget til noget kvindeligt bekendtskab; thi den tykke neapolitaner, som boede ved siden af os, gjorde så klodset kur til hende, at hun var ganske fortvivlet hver gang hun mødte ham.

Hun foreslog mig derfor, at vi for fremtiden skulle spise sammen med de andre; men da vi kom ned til middagen, var den unge amerikanske dame der ikke, og værten forklarede, at hun ønskede at spise på sit værelse.

Om aftenen mødte jeg hende i færd med at gå ud, og rådede hende da til ikke at fjerne sig for langt fra hotellet, da vejen var usikker.

"Ikke for mig," svarede hun, og tog i det samme en lille revolver op af lommen.

"De kan ikke ramme i mørke," indvendte jeg.

"Å jo!" svarede hun smilende, og snart var hun ude af syne.

Da jeg fortalte min søster denne historie, sagde hun, at det forekom hende, at der var noget højst mystisk ved denne unge dame.

Hun spiste ikke med os andre, holdt sig hele dagen oppe på sit værelse, gik kun ud om aftenen, og syntes ikke at sove om natten; thi min søster havde hørt hende gå uroligt frem og tilbage i etagen ovenover.

Hun havde heller ikke set hendes navn i fremmedbogen, og da hun havde spurgt værten om navnet, havde han svaret, at det kunne han ikke huske.

En aften sad jeg temmelig længe oppe og arbejdede på min digtsamling *Hjemve*, som skulle være færdig til jul. Da hørte også jeg lette, hastige trin over mit hoved, og pludselig et tungt fald, hvorpå alt blev stille.

Jeg passede på næste aften, og nu gentog det samme sig. Jeg hørte atter de samme små, hastige trin frem og tilbage, som om en vandrede i stor uro, og efter nogen tids forløb atter det samme tunge fald på gulvet.

Næste aften mødte jeg på trappen den gamle Giovanni, der kom gående med to flasker whisky, som han søgte at skjule for mig. Da jeg spurgte ham hvor han skulle hen med dem, svarede

han, at den amerikanske signora havde befalet ham hver aften at sætte sådanne to op på hendes værelse.

Nu begyndte jeg at ane sammenhængen, men mindst hvad natten skulle bringe; thi kort efter at jeg var gået til sengs mærkede jeg brandlugt, og da denne tiltog, klædte jeg mig på og kaldte på værten.

På trappen kunne man tydeligt mærke røg, som åbenbart kom fra den amerikanske ladys værelse; men da vi bankede på, blev der ikke svaret. Nu blev døren sprængt, og da vi trådte ind, lå den unge, smukke amerikanerinde i natdragt på gulvet uden at røre sig. Whiskyflaskerne var tømte, olielampen var faldet ned fra bordet og havde stukket ild i gulvtæppet; men det hele blev hurtigt slukket med et par spande vand.

Den næste morgen forlod den unge amerikanerinde hotellet, og da jeg senere i Neapel fortalte Pinkoff denne hændelse, blev han meget forbavset; thi den samme amerikanerinde havde været hos ham, fordi hun sagde at hun led af nervøsitet, hvorfor Pinkoff havde rådet hende til at tage ophold på et roligt sted for at genvinde sin sundhed. Hvad der senere er blevet af den ulykkelige ved jeg ikke; men whisky synes ikke at være noget sikkert middel mod nervøsitet.

Når Ibsen og jeg på vore aftenvandringer kom til pinjelunden ved Massa, hvilede vi os gerne på en høj klippe, hvorfra vi havde den herligste udsigt ud mod Capri, hvis hvide kalkklipper glødede i den nedgående sol; men da jeg foreslog Ibsen at gøre en tur derover, sagde han:

"Ja, var det norske fiskere, men med disse neapolitanere går jeg ikke ud. Får vi en storm, lægger de sig plat i båden og beder til Madonna, i stedet for at rebe sejlene."

Ibsens frygt var virkelig ikke uden grund; thi da vi var på Ischia, var der en ung italienerinde, som var meget bange for at ride til æsels og derfor foretrak at sejle fra det lille fiskerleje Lacco til damperen, som lå ved Casamicciolas marina. Hun var alene i båden med en ung fisker; men da de kom noget ud fra kysten, kæntrede en kastevind båden. Fiskeren svømmede i land, men den unge pige fandtes først henad aften som lig.

Da jeg den næste morgen tidlig sejlede med damperen til Neapel, var den unge piges forældre og søskende om bord, og jeg lagde da mærke til, at de alle havde et sort bind om venstre håndled. Jeg antog dette for et tegn på sorg; men kaptajnen forklarede mig, at hele familien havde ladet sig årelade kort efter katastrofen, for at dæmpe den alteration, som dødsfaldet havde frembragt.

Da alle mine overtalelser viste sig frugtesløse, besluttede jeg at gøre turen alene, og en smuk efterårsmorgen red mine søskende og jeg ned til havnen, hvor jeg havde lejet en stor fiskerbåd, en såkaldet "lancia", som førtes af en helbefaren sømand ved navn Antonio.

De neapolitanske både er ikke rigget som vore, der har storsejl og fok. Her går storsejl og fok ud i ét og danner det såkaldte latinersejl, som hejses op til toppen af masten ved hjælp af et reb, der må være så svagt, at det ved pludselige stormstød brister, så at sejlet falder ned, noget som uheldigvis ikke var sket ved ulykken på Ischia.

Vor båd gled rask af sted for en let brise. Den gamle Antonio sad småsnakkende til rors, og alt gik prægtigt, indtil vi omtrent havde nået halvvejen. Da så jeg pludselig en stor, mørk skygge, som med pilens fart skar forbi vor båd, vendte foran den,

sprang i vejret og med et umådeligt plask atter dumpede ned i vandet.

Antonio korsede sig og så noget urolig ud, og et øjeblik efter havde vi tre skygger, der på samme måde fo'r omkring vor båd.

Nu så jeg hvad det var. Vi var kommet ind i en flok delfiner, de såkaldte springhvaler, og disse muntre dyr syntes at betragte vor båd som et legetøj; thi de fo'r i store kredse rundt om den, sprang i vejret, styrtede ned og frembragte en sådan bølgebevægelse, at det sprøjtede helt op over os.

Nu skete, hvad Ibsen havde forudsagt. Antonio kastede sig på knæ, tog sin rosenkrans frem og begyndte at mumle det ene paternoster efter det andet, og nu forstod jeg faren; thi hvis et af disse vældige dyr tørnede mod vor båd eller faldt ned i den, ville vi ufejlbarligt være fortabte.

Til alt held syntes dyrene at være fortrolige med den fare, hvorfor de selv udsatte sig, thi de fjernede sig bestandigt mere og mere; men først da vi var uden for deres rækkevidde, rejste Antonio sig og indtog sin plads ved roret.

Da vi nåede Capris marina, så vi en lille båd komme ud af et hul i klippen for at overføre sine passagerer til en større, som lå og vuggede udenfor. Kort efter var den lille båd på siden af os, bemandet med en solbrændt fisker, som spurgte om vi ville se "la grotta d'azura", da vi så sparede at tage ny båd ved marinaen.

Vi gik straks ind på hans tilbud, krøb ned i den lille jolle og bad Antonio vente os til vi kom tilbage. Nu styrede vi mod den uhyre høje og bratte klippevæg, hvor vi skimtede en ganske lille åbning, som bølgerne snart lukkede, snart atter lod fri.

Da vi nærmede os dette lille rottehul, begyndte jeg at blive noget betænkelig; thi det var ganske umuligt, at vi siddende oprejst kunne komme igennem det, og fiskeren forlangte også i en myndig tone, at vi alle tre skulle lægge os plat i bunden, noget som ikke var så ganske let, da der næppe var plads til to, endsige til tre. Så tog han nogle raske åretag, standsede pludselig på toppen af en bølge, gled så ned i bølgedalen, og i samme nu forsvandt vi ind under klippen, som han greb fat i med begge sine hænder for at tvinge båden fremad.

Aldrig glemmer jeg det overvældende indtryk, som synet af denne herlige grotte frembragte i det øjeblik vi var kommet indenfor. Høj og hvælvet som en gotisk kirke, magisk belyst af et blåligt sølvskær, som var svagest på grottens fremspring, dybest i dens furer. En magisk belysning, som var man i åndernes rige.

Fra balletten "Napoli" vil de fleste københavnere vide, hvorledes den blå grotte ser ud med hensyn til formen; men farven er her ligesom på billederne fra Neapel alt for blå. Skal man sammenligne farveglansen med noget, kan jeg ikke finde noget bedre billede end flammen af brændende spiritus.

På lange, svage dønninger vuggedes vor båd frem og tilbage, og nu, da jeg var allermest fortabt i beskuelsen af denne vidunderlige grotte, begyndte vor fører på den mest utålelige måde at opremse en lang historie om hvorledes grotten var fundet, og af hvor mange rejsende den var besøgt, indtil jeg bad ham holde op, da jeg erklærede, at det vidste jeg alt sammen i forvejen.

Han må imidlertid have misforstået mine ord; thi pludselig kastede han, til min søsters forfærdelse, sine klæder og sprang

på hovedet i vandet, dykkede under vor båd og kom op på den anden side, idet han boltrede sig lige så galt som en af springhvalerne derude.

Et højst mærkeligt fænomen viste sig nu under denne svømmetur. Mandens hoved var blåsort, men alt hvad der var under vandet glimtede med sølvglans, som var han forvandlet til skinnende kviksølv. Under alle sine evolutioner skreg og råbte han, slog kolbøtter, gik til bunds og kom endelig op med en koralgren, som han overrakte min søster, hvorpå han i sit adamitiske kostume atter sprang om bord og iførte sig sine klæder.

For denne svømmetur, som vi slet ikke havde forlangt, fordrede han nu fem lire, og da jeg nægtede at betale, erklærede han, at han ville svømme ud af grotten, så kunne vi jo blive hvor vi var. Uagtet denne trussel vel næppe havde stort at betyde, fik han det forlangte, og vi var glade, da vi atter sad i god behold i Antonios båd.

Når man lander på Ischia, kan det være galt nok med æseldrivere og førere; men det er aldeles intet mod at gå i land på Capri. Næppe havde vi sat foden på jorden, før vi blev overfaldet af en sværm unge piger; thi på Capri, hvor mændene ernærer sig dels som fiskere, dels som matroser, må kvinderne agere æseldrivere, og den ihærdige påtrængenhed, hvormed de belejrede os, lader sig ikke beskrive.

Trods alle vore protester måtte vi finde os i, at hver af os fik to æseldrivere, og med tre æsler og seks piger red vi nu op til det berømte højdepunkt, som kaldes Tibers Villa, uagtet der ikke findes synderlige spor af denne kejsers fordums så prægtige palads.

Heroppe modtoges vi af en gammel veteran, som fortalte os, at han havde tjent under Napoleon og været sammen med ham på Elba, og desuden deltaget i de fleste af hans felttog.

Med en vis stolthed pegede han på et bredt ar i tindingen og et andet på brystet, som de hæderstegn han havde modtaget under den store kejser, ligesom han gav vidtløftige beskrivelser over en del af sine bataljer, medens han førte os hen til det sted, hvor Tiber efter sigende lod sine slaver nedstyrte.

På dette sted har den lodrette klippevæg en højde af henved tusinde meter, og den halvcirkelformede plads er ud mod havet hegnet ved en lav mur af omtrent en halv alens bredde. Vor gamle fører greb et par sten, løftede dem op på murkanten, og styrtede dem derfra ud over klippen, og så stor var højden, at jeg i første øjeblik troede, at de var forsvundet i havet; men efter en fem-seks sekunders forløb hørte jeg dem knuses mod stenene på kysten, og det gøs i mig når jeg tænkte på alle de ofre, som Tiber fra denne plet havde styrtet i døden.

Da jeg i foråret 1872 atter besøgte Rom sammen med min hustru, traf vi i foreningen en ung, elskværdig svensker, grev Montgomery, som var meget musikalsk og havde en prægtig stemme. Sammen med en del andre skandinaver tog han senere til Neapel, og derfra var turen som sædvanlig gået til Capri, for at se den blå grotte og det nys beskrevne klippeparti.

Selskabet havde spist frokost i det bekendte osteri som kaldes "Papageno", og derfra fortsattes turen under spøg og munter samtale op til Tibers klippe. Montgomery ilede syngende i forvejen, og da de nåede den indhegnede platform, tog han tilløb for at svinge sig op på kanten af muren, uden at ane, at den uhyre afgrund var på den anden side. I springet gled hans

fod mod en sten, han styrtede baglæns, forsvandt i dybet, og blev først dage efter fundet som lig.

Fra Tibers villa gik turen ad maleriske veje atter ned mod marinaen; men nu viste de unge piger, som under hele turen havde let og spøgt, sig som sande megærer. Under en storm af ord, som jeg knapt forstod, forlangte de en så ublu betaling, at jeg nægtede at give dem den.

Et par gamle kællinger, som stod ved stranden, blev kaldt til for at afgøre trætten; men da disse naturligvis tog pigernes parti, blev jeg ked af det hele, og for hurtigt at gøre en ende på sagen, samlede jeg alle de småpenge jeg havde, og kastede dem midt ind i flokken.

Nu fulgte et spektakel, som man ikke gør sig nogen idé om. De to kællinger og de seks piger styrtede som rasende over hverandre, og medens de under eder og skældsord vristede pengene fra hverandre, skyndte vi os ned til båden og sejlede bort under en strøm af meget livlige forbandelser. Hjemturen hen over det blånende hav, der rødmede i solnedgangen, var noget af det skønneste man kan tænke sig, og med rette læser jeg følgende linjer i min broders dagbog:

"Denne tur var henrivende skøn, malerisk og vidunderlig som i eventyrriget."

Da Ibsen nu var færdig med "Peer Gynt", fik han tid til at sørge for sin korrespondance; thi når han skrev på et digterværk, kunne han aldrig bekvemme sig til at skrive breve.

Mellem epistlerne fra Sorrent, findes en til Jonas Collin, hvori han omtaler vort samliv og gør den meget rigtige bemærkning, at jeg i det mindste dengang ikke havde en så stålfast karakter som han selv var i besiddelse af. Til slutning skriver han:

"Han har for øvrigt tilbragt en meget urolig sommer på Ischia – frygt for jordskælv – kolera i Neapel – briganter i Sorrento og nu krig med derhenhørende garibaldister og oprevne jernbaner i Pavestaten. Til trods for alt dette sidste drager vi dog i næste uge over Pompeji og Neapel til Rom for at tilbringe vinteren dér. Hvad de politiske begivenheder vil føre til, er ikke godt at forudsige; men en afgørelse må ganske vist komme inden kort tid."

Jeg måtte uvilkårligt smile, da jeg læste disse linjer; thi Ibsen forlod Ischia kort efter jordskælvet, medens jeg forblev på øen, og hvad koleraen angår, da var jeg jævnligt i Neapel og overnattede der flere gange. Med hensyn til briganterne i Sorrent nærede jeg ingen frygt, thi jeg vidste, at røverne altid i forvejen lader sig underrette om de rejsendes formuesomstændigheder, og kun udplyndrer sådanne personer, hvor der er sikkerhed for, at løsesummen vil blive betalt.

Hvad Ibsen mener med de oprevne jernbaner, oprøret og krigen, forstår jeg aldeles ikke. Ganske vist var der i Neapel tumulter, som varede flere dage, men til noget oprør kom det ikke, og da jeg rejste til Rom den trettende november, altså ti dage efter slaget ved Mentana, var krigen, hvis man kan kalde Garibaldis dumdristige tog mod Rom således, forbi og jernbanelinjen i fuldstændig orden.

Ibsen erklærer i denne epistel til Collin, at han er en dårlig brevskriver, og med hensyn til ovenstående kan jeg ikke andet end give ham fuldstændig ret.

Ottende kapitel

Bortrejse fra Sorrent. – Vandringer i Pompeji. – Afrejse til Neapel – Landsmænd og udflugter. – S. Martino og Camaldoli. – Garibaldis tog til Rom. – Begejstringen i Neapel. – Tumulter i Toledogaden. – Ophold i S. Lucia. – Nedstyrtning af Pizzo Falcone. – Ankomst til Rom. – Politiske uroligheder. – Kasernen Serristori, Tavanis hus og osteriet i Trastevere. – Urolige vinteraftener. – Skandinaverne i Rom. – Kysset i katakomberne. – Vinter i Rom. – Tunge tider. – Mourier og Piedro Boyesen. – Juleaften. – Karnevalet. – Henrik Ibsen og hans verdenshistoriske drama. – Foråret kommer. – Afrejse til Ariccia. – Sangsvanen.

Oktober bliver i reglen betragtet som Italiens skønneste måned, hvor vinhøsten er i fuld gang; men vi havde desværre ikke held med os i så henseende. I begyndelsen af oktober blev det meget uroligt vejr, heftige storme fik golfens bølger til at sprøjte højt op i de stengallerier, der er hugget langs med kysten, og flere gange så jeg det hos os sjældne fænomen, store skypumper, som sugede vandet højt i vejret og dansede hen over bølgerne indtil de brast, for atter at dannes længere ude. Hertil kom en række tordenvejr, om hvis styrke man ikke gør sig nogen forestilling hjemme hos os, og da vor villa lå højt, uden at være forsynet med lynafleder, var disse nattetimer, hvor lynene uafbrudt blinkede og tordenen rullede hen over os som

mægtige artillerisalver, just ikke hyggelige. Da vejret ikke bedrede sig, aftalte jeg med Ibsen, at vi sammen med ham og hans familie skulle tage til Pompeji, og efter et par dages ophold dér drage til Neapel.

Afrejsen bestemtes til den 22. oktober; men dagen i forvejen fik jeg et brev fra min forlægger, kancelliråd Hegel, hvori han bad mig så snart som muligt sende ham manuskriptet til min digtsamling "Hjemve", da den ellers ikke kunne blive trykt inden jul.

Dette nødte mig til at opsætte vor afrejse, hvorfor Ibsen og hans hustru drog alene af sted, og først den 26. oktober, min broders fødselsdag, nåede vi Pompeji, hvor vi tog ind i det dengang så bekendte lille albergo, der kaldes "Solen".

"Il Sole", som nu er et stort hotel, var dengang en ægte italiensk locanda, hvis joviale vært og værtinde var vidt bekendt i kunstnerkredse for deres elskværdighed og den ypperlige tarantella, som deres døtre dansede. Vi blev modtagne med åbne arme, førte ind i et par hyggelige værelser og traf her en del tyske kunstnere, hvilket ikke var morsomt, da spændingen dengang endnu var temmelig stærk.

Så hurtigt det var os muligt, vandrede vi derfor af sted til Pompeji, hvor vi til vor store overraskelse traf Otto Bache og arkitekt Fenger, begge i færd med at tage skitser af den begravede stad, og snart fulgtes vi sammen under livlig samtale for at tage byens forskellige mærkværdigheder i øjesyn.

Under mit ophold i Neapel 1863 havde jeg haft lejlighed til at se udgravningerne og beundre den omhu, hvormed disse blev ledet af den berømte arkæolog Rosa. Nu glædede jeg mig over at se den forandring, der var foregået i de forløbne år.

Tidligere førte man de udgravede sager til museet i Neapel, men da dette lidt efter lidt blev overfyldt, tog man den meget fornuftige bestemmelse at montere de udgravede huse med de statuer og det bohave, som tidligere havde stået i dem, og herved fik man et ganske andet indtryk af den antikke verden, end dengang rummene stod øde og tomme.

Hvor gribende er disse vandringer i Pompeji. Uvilkårlig drager tanken tilbage til Romerrigets storhed, til den græske skønhed og til hele det antikke liv, som dengang færdedes i disse, nu så øde gader, og medens vi havde begyndt vor vandring under munter samtale, gik vi lidt efter lidt tavse omkring, betagne af de syner, der åbnede sig for os.

Vi besøgte Diomedes' prægtige hus og vandrede i de mørke kælderrum, hvor hans slavinder havde søgt tilflugt, indtil alt dækkedes af askeregnen, og de selv vandrede over i dødens rige. Endnu ser man på væggene mørke pletter af de omkomne, og i et par glaskister henligger endnu de skeletter, man havde fundet. Herfra vandrede vi til det store amfiteater, hvor næsten hele befolkningen var forsamlet da katastrofen indtraf, og så gik vi atter i den stille aften gennem byen, indtil vi nåede locandaen med dens dampende makaroni, dens stegte vagtler, dens vin og dens tarantella. Her fik den overgivne stemning atter overhånd, så at både Fenger, Bache og jeg dansede tarantella med de unge døtre, til stor moro for tyskerne, som i øvrigt – det må jeg tilstå – dansede langt bedre end vi.

Den næste dag vandrede vi atter rundt i Pompejis ruiner, og den tredje havde min søster og jeg besluttet at bestige Vesuv, da nogle lette røgskyer viste, at vulkanen begyndte at komme i virksomhed. Til alt uheld blev vi forhindrede heri af regnvejr, og

da dette vedblev hele dagen, tabte vi tålmodigheden og dampede med aftentoget til Neapel, hvor vi tog ophold i "Hotel Allegria".

Under vort landlige ophold på Ischia og Sorrent, hvor alt åndede en idyllisk ro, havde det politiske liv pulseret mægtigt i det øvrige Italien. Garibaldi, hvis kæreste tanke var at befri Rom fra paveherredømmet, havde ikke længere kunnet holde sig rolig, men var fra øen Caprera gået til Italien, hvor han imidlertid blev standset ved Arezzo, ført tilbage til Caprera, hvorfra han undveg, og samlede sine friskarer omkring den hellige stad.

Paven var ilde faren, thi hans soldater bestod af hvervede folk uden militær uddannelse, og det var derfor ikke så underligt, at Garibaldi slog dem ved Monte Rotundo den 23. oktober; hvorpå han indesluttede Rom, dog uden at kunne foretage noget videre, da han manglede belejringsskyts.

Neapel er under sædvanlige forhold vistnok Italiens livligste by; men således som livet pulserede ved vor ankomst, overgår al beskrivelse. Over alt så man italienske flag, store menneskemasser drog gennem gaderne, og da vi kørte forbi en søjle, på hvis top den hellige jomfru tronede, pegede vor kusk op mod hende med pisken og sagde:

"Hun skal væk, hende vil vi ikke have mere."

"Hvem skal så stå dér?" spurgte jeg.

"Garibaldi, il liberatore!" råbte han begejstret og slog et vældigt knald med pisken, idet vi fo'r forbi.

Toledogaden, som svarer til strøget hos os, var fuld af mennesker, som dels samtalede i store grupper, dels var ivrigt

beskæftigede med at læse de aviser, som drengene under høje råb falbød til enhver, der kom forbi.

Her standsede vi foran Hotel Allegria, og det bar i sandhed sit navn med rette; thi et mere muntert folkeliv end det, der her tumlede sig under dets altaner, kan man næppe tænke sig.

Da vi om aftenen vandrede i den skyggefulde "Villa Nazionale", traf vi arkitekt Fenger og Bache, redaktør Bille med hustru, fru Haldkjær med datter, frk. Ekman og cand. Hoppe, der senere blev amtmand i Randers. Med disse landsmænd gjorde vi nu forskellige udflugter, hvor navnlig Bille viste sig som en livlig selskabsmand og som en dygtig kender af alle de herligheder, som Neapels omegn frembyder.

En smuk efterårsaften besøgte vi således først klosteret S. Martino og derpå Camaldoli. Med vemod så jeg den store forandring, der nu var foregået med disse klostre. Der var kun få brødre tilbage, klosterhaverne lå øde og forsømte, og den gamle camaldolenser-munk, som viste os omkring, talte med dæmpet stemme om de gode dage han havde tilbragt heroppe, og den usle løn, der nu var tilstået de få brødre, som var blevet klosteret tro. Da vi tog bort, plukkede han en lille buket af de få blomster, som haven endnu indeholdt, og rakte den til mig, idet han bad om jeg ville overrække den til min søster; thi som munk var det ham ikke tilladt at give damer blomster.

Efterretningen om Garibaldis sejr ved Monte Rotundo havde gjort neapolitanerne aldeles ellevilde, og mange af Neapels fornemste familier sendte deres sønner af sted for at de kunne slutte sig til Garibaldis friskarer. Det var imidlertid vanskeligt at nå Rom, dels fordi den italienske regering nødigt så disse

frivillige drage af sted, og man brugte derfor allehånde kneb for at narre autoriteterne.

Da jeg en dag ville åbne min kuffert, opdagede jeg, at en eller anden selv havde været så venlig at gøre det for mig; men der manglede intet i den, undtagen mit og min broders pas. Jeg kan ikke forklare dette besynderlige tyveri på anden måde, end at disse papirer har skaffet to frivillige uhindret adgang over den pavelige grænse.

Lidt efter lidt antog imidlertid stemningen i Neapel en mere urolig karakter. Der forlangtes af regeringen, at den skulle sende tropper over grænsen, og hver eftermiddag var store folkehobe samlede i Toledogaden. Når et regiment kom marcherende, råbte man på Garibaldi-marchen. Blev dette efterkommet, var der en jubel og eviva-råben, som ingen ende ville tage.

Da vi ikke spiste på hotellet, men hver eftermiddag traf sammen med de andre danske i en restauration ved S. Carlo, blev vi meget generede af disse folkehobe, som indeholdt adskillige temmelig uhyggelige elementer, og en dag, da trængslen var meget stærk, måtte vi tage en vogn for at nå vort bestemmelsessted.

I begyndelsen kunne kusken komme frem, men efterhånden som vi nærmede os præfekturet, blev menneskemassen så tæt, at kusken måtte køre fod for fod, og da vi nåede uden for den plads, som omgiver bygningen, var det ikke muligt for ham at komme længere frem.

Det var ikke hyggelige skikkelser, der omgav vor vogn, og denne eftermiddag var råbet "Eviva Garibaldi, eviva il

liberatore" vildere end nogen sinde før, og pludselig hørte vi nogle ruder klingre.

Da åbnedes præfekturets port, og i ilmarch kom et kompagni bersaglièrer, hvis klingende hornfanfare passede godt til disse raske alpejægeres udseende. I et nu havde kompagniet gjort front, kastet folkemasserne tilbage, dannet karré på pladsen, og en mur af bajonetter glimtede nu til alle sider.

Folkemassen hylede og skreg, peb i fingrene, forbandede soldaterne og begyndte at kaste med sten. Da hørtes en trommehvirvel, og en officer med det blå skærf over skulderen oplæste oprørsakten, som blev besvaret med hånlatter af mængden, der på ny begyndte at huje og skrige.

Anden gang blev oprørsakten læst med samme resultat; men da den tredje trommehvirvel lød, hørte man et kommandoråb og alpejægernes rifler kastedes til kinden. I samme nu splittedes mængden som avner for vinden; vor vogn holdt lige for karreen og de uhyggelige riffelpiber pegede lige mod os. Min søster og broder dukkede sig; men jeg rejste mig op i vognen og svingede med mit lommetørklæde, hvilket bevirkede, at officeren med et smil sænkede sin sabel, som om han ville sige:

"Med Dem er der ingenting i vejen."

Få øjeblikke efter rullede vi ned ad Toledogaden, efterfulgt af bersaglièrerne, som besatte de forskellige tværgader, og da vi efter måltidet tog hjem, var alt i fuldstændig orden.

Jeg havde imidlertid ikke lyst til at gentage dette eksperiment, og da larmen om natten ofte var så stærk, at vi ikke kunne sove, havde doktor Pinkoff anvist os et albergo i S. Lucia, som lå tæt ved siden af det hotel, hvor jeg havde boet i

1863. Herfra kunne vi fra vor altan betragte Vesuv, som dagligt udsendte stærke røgsøjler, medens det under vort ophold på Ischia havde været så roligt, at man ikke kunne ane det var en vulkan. Vi besluttede derfor at blive i Neapel, for muligvis at blive vidne til et udbrud.

Når Vesuv viser sin røde lygte, er alt udsolgt i Neapel; thi telegrafen melder til de fjerneste egne, at Vesuv er i virksomhed, og få dage efter myldrer det med russere, englændere og amerikanere, som ønsker at prøve den farlige sport at bestige bjerget, medens det er i virksomhed. Men Vesuv er en lunefuld krabat. Ofte tager det lygten ind igen, og det skete også denne gang. De fremmede drog atter bort, ihukommende det gamle københavnske ord: "Så De røgen?"

Det hotel, som Pinkoff havde anbefalet os, var indrettet på italiensk. Vi samledes derfor gerne med de danske på forskellige steder i byen til vore måltider, og tilbragte aftenen enten hos vore landsmænd eller hos den elskværdige dr. Pinkoff, som ikke vidste alt det gode, han ville vise os.

En aften var vi kommet sent hjem, og kort efter at jeg var gået til ro, hørte jeg en underlig drønen, som jeg ikke ret kunne forklare mig. Lyden kom med mellemrum, og det klang, som om store jordmasser faldt ned på hotellets tag; thi ved hvert drøn kunne jeg mærke, at dørene rystede. Jeg faldt imidlertid i søvn; men henad natten vågnede jeg ved en voldsom larm, som fik mig til at stå op, og jeg mærkede da, at dørene havde begyndt at forskyde sig. Ved daggry kom værten ind og erklærede, at vi øjeblikkelig måtte forlade hotellet, da politiet havde påbudt, at alle bygninger, som lå under Pizzo Falcone,

skulle rømmes i hast, da den overliggende klippe var i færd med at skride.

Vi måtte altså flytte til det tredje hotel, og det var i sandhed også på høje tid; thi henad eftermiddagen styrtede Pizzo Falcones mægtige jordmasser ned over de underliggende bygninger, begravede dem og fyldte S. Lucia med sådanne jordmasser, at al færdsel standsede. De små koralbutikker langs med hotellet var fuldstændig forsvundet; men så vidt jeg ved, gik der ved denne katastrofe ikke noget menneskeliv tabt.

Ved denne lejlighed kom der et mærkeligt telegram i de københavnske blade, idet Vesuvs udbrud og nedstyrtningen af Pizzo Falcone var blandede med hinanden, så at telegrammet lød omtrent således:

"Vesuv i udbrud. Toppen af vulkanen styrtet ned og knust de underliggende bygninger i Pizzo Falcone."

Da vejret efterhånden antog en vinterlig karakter, da Vesuv atter kom i ro, og da det samme var tilfældet med begivenhederne i Rom, længtes vi efter at tage vort vinterophold i den hellige stad. Den 13. november traf vi sammen med Bille og hans hustru på banegården, og dampede af sted til Rom, som vi nåede om aftenen, for at tage et foreløbigt ophold i Hotel Romas gæstfri, men ikke ganske betalingsfri haller.

Da Bille havde bestemt sin afrejse til først i december, tog han ikke nogen privatbolig; men for mig og mine søskende var en sådan aldeles nødvendig, og tidlig den næste morgen begav jeg mig på vandring for at finde et passende opholdssted for vinteren. Næppe havde jeg gået Corso igennem, før jeg til min store forbavselse mærkede, at Rom var helt forvandlet; thi at en

mørk og knugende stemning hvilede over staden, var tydeligt nok.

Corso, som svarer til vor Østergade, var næsten tom, og de få jeg mødte, var fremmede. Mange af de store paladser syntes forladte, folkelivet i de små gader var taget af, og i stedet for de samtalende grupper, som man tidligere mødte på Piazza Colonna, så man nu bivuakerende soldater, hvis geværer stod i pyramider, bevogtede af vagtposter på hvert af pladsens hjørner.

Uden ophør drog patruljer gennem gaderne; men når man hørte de franske hornsignaler klinge, stirrede romerne på rødbukserne med en blanding af had og foragt, thi man havde naturligvis ikke glemt, at det var en fransk general, som ved Mentana havde besejret frihedshelten.

Rom har ingen adresseavis. Man averterer ikke i bladene; men på mure, tagrender og andre fremspringende steder læser man håndskrevne plakater om hvor man kan få møblerede lejligheder for vinteren.

Længe søgte jeg forgæves, men endelig nåede jeg Monte Pincio, og her så jeg et forunderligt syn, som viste mig, at man i Rom virkelig havde tænkt på at tage imod en regelmæssig belejring.

De prægtige blomsteranlæg var nedtrådte, og den nordre mur ud mod Villa Borghese var blevet forhøjet ved sandsække, fra hvis skydeskår man nu havde trukket kanonerne bort; thi i Rom havde man ventet, at angrebet ville ske ved Porta del Popolo.

Da jeg vendte tilbage, mødte jeg ved det franske akademi den elskværdige Ravnkilde, som sagde, at der i Via della Porta

Pinciana var en fortræffelig lejlighed, som han ville anbefale mig, da han tilfældigt kendte folkene i huset. Da jeg havde set den, sluttede jeg kontrakt for vinteren, og få dage efter flyttede vi ind i vort nye hjem, som kun havde den fejl, at de fleste etager var ubeboede, med undtagelse af stuen, som husede en fattig skomager og hans hustru, den prægtige Candida, som jeg senere kommer til at omtale.

Da vi havde fået vore sager nogenlunde i orden, opsøgte jeg Bystrøm; thi var der nogen, som kunne give mig sikker efterretning om, hvad der var foregået under kampene i og uden for Rom, måtte det være ham. Jeg vidste, at han var ivrig antiklerikal, og vistnok havde taget den livligste del i hele den bevægelse, der fik en så sørgelig afslutning ved Mentana.

Bystrøm havde ikke forandret sig, siden jeg læste med ham i vinteren 1863. Det var den samme høje, mørke, noget melankolske skikkelse, der bar sin sorte romerske kappe med en grandezza, som havde han været en hertug. Han havde det samme rolige, noget tilbageholdne væsen; men da jeg talte med ham om begivenhederne i Rom, kom der ild i hans øjne, og med et udtryk af det dybeste had sagde han:

"Kom med mig i morgen aften, signore, så skal jeg vise Dem, hvorledes paven regerer."

Den næste aften vandrede vi ud til kasernen Serristori, som ligger ikke ret langt fra S. Peter, og her så jeg den ødelæggelse, som det nationale parti havde tilføjet den bygning, der husede de forhadte pavelige zuaver. Nu fortalte Bystrøm mig, hvorledes den hele katastrofe var gået til.

Da Garibaldi naturligvis ikke kunne bemægtige sig Rom uden hjælp inden for byens mure, var det blevet aftalt med det

nationale partis førere, at man på en vis given tid ville sprænge zuavkasernen Serristori i luften, og samtidig dermed åbne Porte S. Pancrazio for friskarerne, som da uhindret kunne rykke ind i selve Rom.

Kasernen, som husede de pavelige zuaver, var bygget på antik grund, og fra gammel tid var der fra Tiberen ført en kloak ind under kasernen, og i denne, som nu lå tør, havde man besluttet at anlægge de miner, som skulle sprænge bygningen i luften.

Tæt op til kasernen boede en oliehandler, og om aftenen førtes krudtet, som olietønderne indeholdt, ind i oliehandlerens bod. Herfra gravede man atter ned under kasernens grund, til man nåede kloakken, hvor de seks krudttønder blev anbragt, og meningen var nu, at kasernen skulle sprænges tidlig om morgenen, før zuaverne endnu var rykket ud, således som jeg har beskrevet det i min novelle "Falskmøntneren".

Planen var således meget snildt anlagt; men som det så ofte går, strandede den på ganske tilfældige omstændigheder. Den bestemte morgen rykkede zuaverne et par timer tidligere ud end ellers, og følgen var, at kasernen stod tom da sprængningen foregik, så at der kun dræbtes et par oboister og nogle ganske uskyldige mennesker, som tilfældig passerede forbi. Da zuaverne havde besat Porte S. Pancrazio, var det ikke muligt for de liberale at åbne den for Garibaldi.

Fra kasernen gik vi videre ud i Trastevere, og kom til en bygning, hvis porte, vinduer og døre var ituslagne, og hvis mure bar tydelige spor af de kugler, som zuaverne i deres rasen havde sendt mod bygningen.

Denne bygning tilhørte en uldhandler Tavani, hos hvem førerne for det nationale parti plejede at forsamle sig, noget hvorom det pavelige parti var blevet underrettet ved sine spioner.

Der blev just holdt et stort politisk møde, da zuaverne rykkede frem for at fængsle føreren for de liberale, men opfordringen til overgivelse blev besvaret med revolverskud, og nu opstod der en kamp, som gik fra etage til etage, indtil endelig Tavani og hans venner nåede husets flade tag, efterfulgt af zuaverne, som spiddede dem på bajonetterne, og ikke engang skånede Tavanis hustru. Vi kunne ikke komme ind i bygningen; men det behøvedes heller ikke, hele dens ydre viste tilstrækkeligt hvor voldsom kampen havde været.

En af de følgende aftener sagde Bystrøm, at han ville vise mig det osteri, hvor gæsterne om aftenen var blevet nedskudte af zuaverne, men føjede til, at vi måtte være meget forsigtige, da det ikke blev tilladt nogen som helst at betræde det indre af bygningen, som endnu bar så tydelige spor af myrderiet.

Først da mørket sænkede sig over staden, vandrede vi af sted, kom uden for murene og gennem en tæt skov af rør atter ind i en have, hvor vi af en mig ubekendt person blev lukket ind i osteriet. Lidt efter viste manden sig med en lygte, og idet vi nu gik igennem de forskellige rum, så vi hvorledes de hvide vægge var oversprøjtede med blod og hjerne; thi her havde zuaverne uden barmhjertighed nedskudt de fredelige romere som tilfældigt var forsamlede, og det uden den allerfjerneste grund.

Da en patrulje af zuaverne, forklarede Bystrøm, den aften passerede Peterspladsen, blev der fra kolonnaden affyret et skud, som sårede officeren, og samtidig dermed så patruljen en

mand, som i stærkt løb satte kursen op mod det omtalte osteri. Uden nærmere undersøgelse af forholdene styrtede zuaverne efter ham, og da han søgte tilflugt i osteriet, fulgte de efter og nedskød ikke alene ham, men også de forsamlede gæster, værten, hans hustru og børn.

Senere viste det sig, at den mand der havde søgt tilflugt i osteriet, var en skikkelig skomager, som havde hørt skuddet på pladsen, men ikke havde den fjerneste del i attentatet, og det hele myrderi kunne således have været sparet. Det var kun et udtryk for det grænseløse had, som dengang herskede mellem de pavelige soldater og Roms indbyggere, et had, der endnu medens jeg var der gav sig udtryk dels i talrige snigmord, dels i bomber, som kastedes efter de pavelige patruljer.

Det var i det hele taget meget uhyggeligt at færdes i Roms gader ved nattetid. I lange grå kitler og med riflerne hængende løst over skulderen drog talrige patruljer, fire og fire mand gennem gaderne. Når knaldet af en orsinisk bombe lød, stillede de sig ryg mod ryg og fyrede aldeles planløst i alle fire retninger, uden at tage hensyn til hvem skuddene ramte.

På Piazza Barberini blev således en tysk billedhugger såret i hånden af en kugle, og da mine søskende og jeg en aften gik gennem den lille gyde S. Giuseppe, hørte vi nede fra Corso knaldet af en bombe, og just som jeg havde fået mine søskende trukket ind i en åbentstående gadedør, hørte vi en kugle knalde mod et fremspringende hjørne, så at det varede lang tid, inden vi vovede at gå videre.

Det samme hændte den aften, da Bystrøm og jeg vandrede tilbage fra det ødelagte osteri. Vi hørte et par patruljer fyre fra forskellige steder og styrtede derfor ind i portrummet til et

større palads, hvor porten øjeblikkelig blev lukket efter os. Her sad vi en god stund og ventede, indtil vi hørte, at alt blev stille; men da vi ville ud, var porten lukket, og trods al vor kalden var det ikke muligt at få fat i portneren.

Så satte vi os på de kolde marmortrin, tog en time i italiensk, og da portneren endelig viste sig, gav vi ham en anselig drikkeskilling, da han forsikrede, at han kun havde holdt os tilbage for at være vis på, at patruljerne havde fjernet sig så langt at vi ikke længere kunne få ulemper af dem.

Da jeg en aften var på vej til foreningen, mødte jeg i Corso Bystrøm, som spurgte mig, hvor jeg skulle hen, og da han hørte at jeg ville samles med mine venner, spurgte han med sagte stemme:

"Hvilken café plejer de at søge, når de går hjem?"

"S. Carlo al Corso," svarede jeg.

Han førte sin mund tæt hen til mit øre og hviskede: "Gå ikke derhen i aften."

"Hvorfor?" spurgte jeg overrasket.

Han så på mig med et underligt blik og sagde:

"De gør bedst i at følge mit råd." Dermed hilste han og gik.

Jeg traf kun få skandinaver oppe i foreningen, og da vi skulle gå hjem, ville de efter sædvane ind i Café S. Carlo, og først da jeg indtrængende havde rådet dem derfra ved at anføre Bystrøms ord, gik vi lige hjem.

Jeg har i "Eventyr fra udlandet" antydet denne begivenhed og sagt, at der fandt en eksplosion sted i Cafeen; men dette beror på en forveksling med en lignende begivenhed i den pavelige boghandler Spithoevers boglade – et sted, som de

paveligsindede tit besøgte, og hvor bomben knuste og ødelagde omtrent hele bogladen.

I Café S. Carlo havde midt i salen en cigarhandler sine varer udstillet, og ved bordet brændte en lunte til brug for gæsterne. Cafeen var den aften fuld af zuavofficerer, og en af disse, som sad nær ved cigarhandlerens bord, mærkede pludselig en stærk brændt lugt. Han troede først, et det var den brændende lunte; men da han bøjede sig ned, så han, at der under bordet var hensat en granat, og i et nu rev han lunten ud og forhindrede derved eksplosionen. Vi kunne altså uden skade have besøgt cafeen; men alligevel var jeg Bystrøm taknemmelig for hans advarsel og fulgte senere de vink, han gav mig.

En aften var det imidlertid nær gået mig galt. På hjemvejen fra foreningen mødte jeg i Corso en zuav, som åbenbart var drukken, og som skar ansigt af mig idet han passerede forbi. Da jeg troede at manden ville gøre løjer, skar jeg ansigt af ham igen; men i samme nu trak han blank, og med et spring var jeg ude på gaden. Just som han ville styrte efter mig, kom en romersk droskekusk kørende i fuld fart, og da drosken var passeret forbi mig, så jeg zuaven ligge på fortovet, rodende efter sin sabel. Den brave droskekusk har åbenbart set hvad der var i vejen og frelst mig på denne meget praktiske måde.

Trods alle disse ubehagelige begivenheder, førte vi skandinaver dog til daglig et meget sorgløst liv; thi dels stod vi jo uden for begivenhederne, dels forblev vi uvidende om dem, da de romerske blade fortav alt hvad der kunne gøre de fremmede ængstelige, og som sædvanlig kun indeholdt lovtaler over Pius den Niende, og fortegnelse over de mirakler der var

sket, snart hist, snart her. Tiden gik således hen med besøg på museer og i kirker, ganske som i tidligere dage.

Rom var den vinter besøgt af usædvanlig mange skandinaver, men kunstnerne var i åbenbar minoritet, og det virkede ikke så lidt forstyrrende på det romerliv, som jeg har skildret i min beretning fra 1863. De fleste var rige eller velhavende rejsende, som ikke ret forstod at vurdere kunstnerlivet, og derfor ikke tog del i de sædvanlige osteriaftener, eller hvis de mødte, betragtede de det som et slags knejpeliv, hvor ordentlige folk ikke kunne komme.

På den anden side så kunstnerne kun ugerne, at foreningen, som jo oprindelig var bestemt for dem, overbefolkedes af avislæsere og whistspillere; men lørdag aften beholdt dog et ganske hyggeligt præg, hvori den elskværdige Ravnkilde havde sin store andel. Når flyglet klang og de unge svang sig i dansen, hævedes misforholdet.

En ulempe havde imidlertid det hele forhold, og det var den kritik eller rettere sagt den kontrol, som de forskellige grupper førte med hverandre, og er sladderen stor i små danske provinsbyer, så var den det ikke mindre i vor lille koloni, hvor man mere opmærksomt lyttede til hvad den eller den havde foretaget sig, end til de store begivenheder, som foregik uden for foreningen.

Jeg husker endnu en lille hændelse, som er særlig betegnende for hele dette forhold og tillige så komisk, at den mulig vil interessere mine læsere.

Vore udflugter foregik i reglen i fællesskab, og en dag var det bleven bestemt, at vi skulle besøge katakomberne. Jeg har været flere gange dernede, men må oprigtig talt tilstå, at det er en

meget tarvelig fornøjelse; thi når man ikke er muldvarp af naturen, er der ikke megen glæde ved at arbejde sig frem gennem mørke, mugne gange, hvor man kun ser grav ved grav, hvor man færdes med den uhyggelige tanke, at føreren muligvis kan tage fejl, så at man til sin dødsstund bliver nødt til at vandre rundt i disse muldvarpegange, hvor solens lys aldrig trænger ned.

Imidlertid havde vi sikret os en pålidelig fører, fik hver sin voksstabel tændt, og nu gik det i gåsegang gennem disse snævre gange, hvor tufjorden drysser én i hovedet, hvor luften er kvalm, og hvor mug og fugtighed griner en i møde fra alle sider.

Da vi var nede i et af de underste gallerier, hørte vi pludselig til vor forbavselse et eftertrykkeligt kys, som måtte komme fra en af de bageste damer i rækken. Vi troede først at have hørt fejl; men da vi kom til den næste omdrejning, hørte vi igen et kys, og det så tydeligt, at det var ganske umuligt at tage fejl.

Nu blev der stor bevægelse mellem de ærbare damer; thi at en ung pige lader sig kysse er jo altid kriminelt, men at hun lader sig kysse i Calixtus' katakomber, hvor martyrerne ligger begravede og hvor kristusmonogrammet burde styrke hendes moralitet – er jo ligefrem gudsbespotteligt.

Der blev en hvisken og tisken mellem de gode damer, en drejen med hovederne og en lytten; men nu var alt ganske stille. Først da vi nåede den næste omdrejning, hørte vi det tredje kys, og nu var skandalen in confesso. Ingen kunne tvivle om, at den unge pige, der var sidst i rækken, blev kysset af den herre, der gik foran hende.

Da vi nåede op til jordens overflade, holdt damerne et almindeligt concilium sladderasticum, og det blev besluttet, at man skarpt skulle iagttage den unge dame og den kavaler, der havde været hendes formand. Begge to syntes ganske frejdige – de havde også hørt kyssene – men forfærdeligt, – de lo deraf.

Da vi kom tilbage til Rom, gik historien videre. Den blev pyntet med forskelligtfarvede fjer, og da den var otte dage gammel, var den vokset med biomstændigheder således, at den blev i højeste grad generende for begge de pågældende parter; thi skandinaverne havde delt sig i to lejre, kyssere og ikke-kyssere, og de førte en kamp med hinanden, der omtrent var lige så varm som romernes med zuaverne.

Så kom Mortensaften, og da denne skulle fejres efter hjemlig skik, blev jeg og nogle andre sendt ud for at gøre de fornødne indkøb.

Det var os dog ganske umuligt at opdrive en eneste gås i Rom; thi denne fugl, som engang frelste Kapitolium fra fjenderne, er kommet således i vanry siden den forrådte den hellige Martinus, at man ikke engang vil spise den. Vi måtte derfor nøjes med kalkuner, som prydede med laurbær stod på det lange bord i foreningens festsal.

Gildet gik sin sædvanlige gang, stemningen var munter, ja næsten overgiven; men pludselig faldt der en bombe. Den unge dame rejste sig op og sagde med tilkæmpet fatning:

"Jeg skylder selskabet og mig en erklæring. Det var, ved Gud, ikke mig som blev kysset i katakomberne!" Dermed sank hun grædende ned på sin stol med tørklædet for ansigtet.

Der blev en af disse pauser, hvor en hel bataljon engle går gennem stuen, og jeg beundrede den unge dame, som så

uforbeholdent havde slynget beskyldningen i ansigtet på hele den talrige forsamling; men hun fik da også oprejsning. Nogle dage efter kom skæbnen hende til hjælp, og ved et rent tilfælde blev det opdaget, at der på hin mindeværdige dag havde været en ung tysker, som ubemærket havde sluttet sig til vort selskab, og som af kådhed havde givet sig selv et smækkys på hånden hver gang vi kom til et sted, hvor han kunne gøre det uden at blive set.

Her fandt vi altså den lille fjer, som havde sat den skandinaviske hønsegård i en så livlig bevægelse. Fra den dag var den unge dames renommé genoprettet, og hun selv genstand for hyldest fra alle sider.

Desværre skulle denne Mortensaften blive den sidste, hvor jeg for lang tid samledes med mine venner i foreningen. Nogle dage efter mærkede jeg til min rædsel, at mit højre øje var angrebet, og efter lægens forklaring på en langt farligere måde end de tidligere anfald.

På ny sad jeg altså i mørke og ensomhed, på ny knugede de tunge tanker mit sind; thi at blive pludselig blind er en stor ulykke; men at blive det langsomt, tomme for tomme gennem inflammationer, der gentager sig hvert for- og efterår, og hvor man ved at synet stadigt svinder, det er en pine, som kun de færreste kan fatte.

Lange og triste var disse dage, hvor jeg på ny sad i mørke, pint af ulidelige smerter og stadig grublende over, hvad fremtiden ville bringe. Ofte sad jeg hele dagen alene; thi skandinaverne havde jo nok at gøre med at bese Roms mærkværdigheder, og mine søskende var hyppigt ude med dem.

I denne tunge ensomhed steg billedet af min barndom atter frem for min sjæl. Denne lykkelige barndom, hvor man er fri for lidelser og sorg, hvor man tror godt om hele verden, hvor man har virkelige venner og hvor hver dag er en fest, inden man når den ulyksalige skole, som gør en brat ende på det hele.

Jeg mindedes atter det gammeldags københavnerliv, så i erindringen på ny min afdøde fader vandre sin rolige gang gennem porcelæns-fabrikkens mange gårde, jeg lyttede atter til arbejdernes fortællinger, var igen sammen med Dinger i brænderiet – kort sagt, det gamle hjem formede sig lidt efter lidt til et sådant hele, at jeg følte mig i stand til at bruge det som ramme om min næste roman: "Fra den gamle fabrik".

Da jeg var så vidt, blev jeg grebet af en pinlig uro; thi erindringerne trængte så levende ind på mig, at jeg ikke alene kunne se de forskellige situationer, men også huske de søm og knager, hvorpå arbejderne havde hængt deres klæder. Blind som jeg var, var det mig umuligt at bringe mine tanker på papiret.

Da var der en af skandinaverne, som kom mig til hjælp, en mand, som jeg endnu bevarer i taknemmelig erindring, og uden hvem jeg aldrig ville have kunnet fuldføre mit arbejde. Det var Bravos sekretær, cand. Mourier, som havde talt med min søster, og som nu frivilligt tilbød at møde hver aften hos mig for at skrive efter diktat.

Underlige aftener var det, smertefulde, men dog oplivende for mig; thi når jeg arbejdede sammen med Mourier, glemte jeg smerterne, og den der læser *Den gamle fabrik* vil næppe ane, at den er skrevet af en mand, som sad i mørke bag et skærmbræt, medens tårerne uafbrudt rullede ned ad hans kinder.

Ofte var Mourier træt, når han kom. Han havde arbejdet hele dagen, gjort lange vandringer; men han holdt trofast ud, og kun en enkelt gang hændte det, at jeg hørte hans pen standse, og jeg husker godt, at jeg tænkte: Herregud, er din roman så kedelig, at han falder i søvn over den? Hvorledes skal det så gå med de andre.

Af og til havde jeg besøg, snart af Bille og hans elskværdige hustru, af Bissen og Runeberg, Børgesen og endelig af Thorald Læssøe, som var kommet til Rom for at studere under den franske kunstner Benouville, der var en fortrinlig akvarelmaler.

I selskab med Læssøe kom også den nuværende rektor Sigurd Møller, og da min broder en dag havde vist Otto Bache og Læssøe sine akvareller fra Ischia, rådede de mig begge til at lade ham male under Benouvilles vejledning, da de fandt, at hans akvareller røbede talent, men manglede kunstnerisk skole, hvad der jo ikke var så underligt, da min broder ikke havde nogen akademisk uddannelse.

Jeg gik med stor glæde ind på forslaget, og fra nu af tog min broder daglig del i Benouvilles undervisning med en iver og ihærdighed, som desværre kom ham dyrt at stå.

Kort før Bille rejste fra Rom, spurgte han mig, hvor længe jeg ville blive i Italien, og da jeg svarede ham, at mine finanser var på hældingen og at jeg måtte rejse hjem til foråret, gav han mig det råd at søge det Anckerske Legat, noget jeg ikke havde tænkt på, da jeg fandt, at jeg havde præsteret alt for lidt til at kunne komme i betragtning. Dertil kom, at jeg ikke personligt kunne henvende mig til de herrer dommere i legatet, Paludan Müller og Henrik Hertz; men Bille lovede at tage sig af sagen, og da han rejste, tog han min ansøgning med.

Medens min tilstand vedblev at være uforandret, var min broder aldeles optaget af sin undervisning hos Benouville; men i begyndelsen af december begyndte en vinter, som romerne vistnok ikke har glemt den dag i dag.

Den kolde, skarpe tramontana, som bringer kulde fra bjergene, fo'r hvinende hen over Rom. Termometeret sank indtil ti grader under frysepunktet; de gule citroner og de røde oranger blev sorte, palmerne på Monte Pincio hang med deres toppe, og i Villa Borgheses have frøs det store bassin, så at tyskerne til romernes forbavselse løb på skøjter derude.

På Piazza Barberini, hvor Berninis ældgamle triton slynger sin vandstråle mod himlen, sprang rørene, så at der dannede sig et isdække ned ad Via Babuino, til stor glæde for den romerske ungdom, som her fik en såre sjælden glidebane, men ikke til glæde for æslerne, som i reglen her satte sig på deres hale og på denne måde rutschede af sted.

Her i Norden kan en vinter være streng nok, men i Syden er den aldeles forfærdelig. Intet er beregnet på kulde, gulvene er af sten, vinduerne og altanernes døre i højeste grad utætte, og kaminerne kun til pynt; thi da vi prøvede på at fyre i vor, susede flammen til vejrs, så at vi frygtede for, at der skulle gå ild i skorstenen; men den varme, der trængte ud i stuen, var så ubetydelig, at vi ganske opgav forsøget.

Endnu værre gik det med hensyn til klædedragten. Man var jo ikke forsynet med vintertøj i den forstand som hjemme hos os, og alt hvad der hed uldtøj eller pelsværk var i et nu opkøbt. Det samme var tilfældet med brænde, så at vi ikke havde andet at varme os ved end de tørre rør, hvormed man opbinder vinstokkene.

Kul og tørv kendtes dengang ikke i Rom, og når Candida kom med et uhyre varmebækken, fyldt med glødende trækul, afgav de en sådan os, at vi frygtede for at blive forgivet, og dog er disse varmebækkener romernes bedste kakkelovne; thi når de blot kan holde hænderne og fødderne varme, bryder de sig ikke om resten.

Værst gik det dog ud over zuaverne og munkene. Af de første frøs flere ihjel på deres poster, og da munkenes ordensregel påbyder, at de kun må sove under et enkelt tæppe, led de forfærdeligt af denne kulde, der varede over fjorten dage.

Hvad os selv angår, endte det med at vi gik til sengs, og først stod op henad middag, når den franske kok bragte os vor middagsmad i en stor blikkasse, som i midten havde et rør fyldt med gløder, der både holdt os og maden i en tålelig temperatur.

Clara Henriette Bergsøe.

Min broder lod sig imidlertid ikke anfægte af kulden. På sit træben travede han daglig til Benouville, hvis elevatelier var meget stort og derfor ikke lod sig opvarme, hvilket havde til følge, at han fik koldbrandsår i det amputerede ben. Trods dette ville han ikke blive hjemme; han var besat af en ligefrem fanatisk kunstiver, og jeg vidste desværre ikke, at Benouvilles

atelier ikke lod sig opvarme, så at min broder dagligt sad der mange timer i træk, indtil han næsten var stivfrossen af kulde.

Johan Frederik Bergsøe.

Så skete det, at han en dag, just som han kom hjem fra Benouville, udstødte et højt skrig, vaklede, og ville være faldet til jorden, hvis jeg ikke havde grebet ham i mine arme. På mit spørgsmål svarede han, at han havde ondt ved hjertet, og kort efter indtrådte der en sådan åndenød, at vi ufortøvet måtte

bringe ham i seng. Trods min øjeninflammation styrtede jeg af sted til den preussiske læge Erhardt, og da han kom til stede, viste ulykken sig at være langt større end vi havde anet.

Frostsårene på benet begyndte at tyde på koldbrand, og smerterne ved hjertet viste, at han havde pådraget sig en lungebetændelse af en meget farlig natur.

Da Erhardt den dag besøgte ham anden gang, begyndte jeg at forstå situationens alvor, og med hver dag der gik, blev tilstanden værre, så at Erhardt en dag sagde, at han næppe troede at min broder ville overleve det.

Just som jeg havde fået denne triste efterretning, ringede det på min dør, og til min forbavselse så jeg min romerske vært, som uden videre forklaring forlangte, at vi øjeblikkelig skulle flytte, fordi min broder havde tuberkulose, hvilket berettigede ham til uden varsel at opsige sine lejere, for at lejligheden kunne blive desinficeret.

Jeg blev aldeles rasende over dette forlangende; thi at man ville være så hjerteløs at flytte en til døden dømt mand ud på et af Roms hospitaler, var jo ganske umenneskeligt. Værten vedblev sin påstand og erklærede, at hvis jeg ikke kunne skaffe lægeattest for, at min broder havde lungebetændelse, ville han lade lejligheden rømme den næste dag.

Trods min egen sygdom, ilede jeg ufortøvet til Erhardt, som gav mig den fornødne attest, men i øvrigt tilføjede, at man i Rom var så bange for tuberkulose, at jeg måtte have fundet mig i mandens forlangende, hvis min broder virkelig havde lidt af denne sygdom.

Der fulgte nu en tid, på hvilken jeg næppe kan tåle at tænke tilbage. Jeg ser endnu dette store, mørke værelse, kun belyst af

en svagt brændende natlampe. Jeg hører endnu min broders rallen og fortvivlede skrig når smerterne overvældede ham. Jeg husker endnu, hvorledes jeg, skønt blind, sad oprejst i min seng og pillede charpi til koldbrandsårene i hans ben; thi så usselt var de romerske apoteker forsynede, at de kun solgte bomuldscharpi, som Erhardt havde forbudt os at bruge.

Min søster og jeg skiftedes hver nat til at våge over den syge; men til sidst var vore kræfter aldeles udtømte, og det var ikke muligt at få en eneste sygeplejerske i hele Rom, da kulden og den dermed følgende sygdom havde lagt beslag på dem alle.

Julius Langes hustru lå farligt syg af tyfus, og af de firsindstyve skandinaver, som dengang opholdt sig i Rom, var en tredjedel mere eller mindre syge; intet under, at vi sad hjælpeløse, næsten drevet til fortvivlelse.

Da kom en morgen Candida ind i stuen, så sig om, og udbrød med sydlandsk lidenskabelighed:

"Således kan det ikke blive ved at gå, signore! Vil ingen hjælpe Dem, så vil jeg, så kan min mand sørge for Beppino dernede."

Når jeg tænker tilbage på sabinerinderne, er jeg altid kommet til at tænke på Candida, thi hun var en ægte type på disse beboere af bjergene – stor, stærk, rask i sit væsen og hurtig til sin gerning. Nede i stuen havde hun og hendes mand deres beskedne bolig, som kun bestod af to små rum, medens mandens værksted var ude på gaden, hvor han havde en stol og et bord med noget skomagerværktøj, og hvor talrige kunder søgte ham når de skulle have deres skotøj repareret.

Candida og hendes mand levede i den bedste forståelse, og deres fælles yndling var den lille Beppino, en tolv års dreng, som jeg havde foræret en af de røde huer, som bønderne bærer

på Ischia. Denne hue var drengens uendelige stolthed, thi selv om natten kom den ikke af hans hoved.

I det bedste ægteskabelige liv kan der jo opstå små misforståelser, og komisk var det at se, hvorledes Candida tog den slags ægteskabelige scener. Når manden ikke ville lystre, tog hun den lille skomager om livet, bar ham ud på gaden, satte ham på hans stol, og låsede gadedøren efter sig.

Den lille skomager var i slige tilfælde i begyndelsen aldeles rasende. Han skældte, sparkede, slog om sig og udstødte de forfærdeligste trusler og eder; men lidt efter lidt gik denne furiose tilstand over til beklagelser, og endelig til gråd. Til sidst bankede han ganske sagte på Candidas dør og bad om lov til at komme ind; men tidsrummet når dette skete varierede efter scenens heftighed, og ofte gik der temmelig lang tid, inden Candida var så nådig at lukke op.

Hun tog nu styret oppe hos os, og i en håndevending var alt fejet, pudset og poleret. Som en stormvind fo'r hun gennem stuerne, så at jeg ofte måtte minde hende om, at min broder ikke kunne tåle al den vind hun frembragte; men hun svarede blot:

"Ak, signore, det hele går nok; men det, De har gjort, er ganske forfærdeligt!"

"Hvad har jeg da gjort?" spurgte jeg.

"Gud forbarme sig!" svarede hun. "De har jo kaldt en læge, hvor kunne De være så tosset?"

Jeg forstod slet ikke hendes svar, og hun vedblev:

"Sig mig, får han ikke betaling for hver gang han kommer?"

"Jo," svarede jeg.

"Kan De da så ikke begribe, at han vil blive ved at holde Deres broder syg så længe det er muligt. Han måtte jo være en stor nar, hvis han gik hen og kurerede ham, thi så gik han glip af sine penge. Når vi er syge, kalder vi en af munkene fra klosteret. Han har ikke lov at tage mere end fem bajocchi for hvert besøg, og det kan man da sagtens overkomme."

Fra nu af blev den trofaste Candida oppe hos os, og lod skomageren holde hus dernede. Når de lange, mørke aftener kom, sad jeg i min seng og fortalte hende om Norden, og om de strenge vintre vi havde hjemme hos os, langt strengere end i Rom; men da jeg en dag fortalte hende om havet og om de store skibe, der sejlede derude, udbrød hun pludselig:

"Sig mig, signore, hvad er havet?"

"Noget af det skønneste man kan tænke sig! En uhyre sø med store bølger, som vælter sig mod græsklædte kyster, hvor bøgeskoven hælder sig ud over vandet, og ude på bølgerne ser man snart store, snart små fiskerbåde, snart dampskibe, som sejler af sted for at bringe folk fra den ene side til den anden. Således er havet."

"Hvorfor bringer man det ikke her til Rom?" spurgte hun naivt. "Vi har jo ellers så meget her, og det ser da underligt ud, at vi skal savne havet."

Dengang måtte jeg le ad hendes naive tale; men i disse dage læser jeg, at man tænker på at bringe havet til Rom, og i vore dage er dette ikke umuligt. Man behøver blot at udgrave Tiberen fra Ostia til Rom, så er den gamle verdensstad blevet en moderne søstad.

Atter gik en uge uden at min broders tilstand forandrede sig. Hver nat hørte jeg ham ralle og rejse sig op for at undgå de

kvælningsanfald, som plagede ham når han sov.

Da kom der noget, som gjorde vor tilstand aldeles fortvivlet.

Min søster faldt ned ad husets stentrappe og forstuvede sin højre hånd. Samtidig dermed blev den lille Beppino syg af feber, og med tårer i øjnene erklærede Candida, at hun ikke længere kunne være os til hjælp.

Alt dette kom som et tordenslag; thi jeg vidste bogstavelig ikke, hvorledes vi skulle bjærge os uden hjælp, uden støtte fra nogen af siderne. Da kom der atter et af disse elskværdige mennesker, som man til daglig overser, og som man først lærer at kende, når nøden er størst.

Det var fotograf Pietro Boyesen, som levede af at tage naturfotografier til kunstnerne, og fotografere de landsmænd, der hyppigt besøgte hans atelier med dets venlige have og de mange sælsomme planter til brug for hans fotografier. Ganske tilfældigt kom han en dag op til os, og da han hørte hvor fortvivlet sagerne stod, tilbød han sin hjælp, og fra nu af kom han trofast hver aften, vågede hos min broder, gjorde indkøb for os, og var i det hele taget en støtte, uden hvilken vi havde været fortvivlelsen nær.

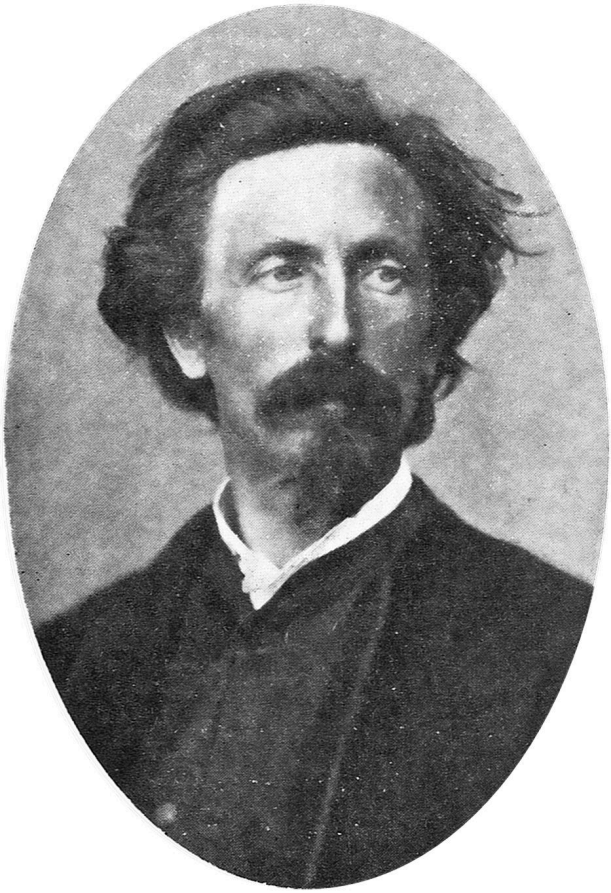

P. M. Boyesen

Således gled tiden tung og trist til henimod jul. Der var naturligvis ikke tale om, at vi kunne tage del i skandinavernes julefest, og at fejre julen hjemme kunne vi heller ikke tænke på. Juleaften kom, og med den Candida, som glædestrålende fortalte os, at nu var Beppino atter blevet rask, hvorpå hun med en hemmelighedsfuld mine forlangte, at min søster og jeg

skulle blive i det inderste værelse, da hun havde noget at ordne i vor dagligstue.

Vi forstod hende ikke, men da hun vedblev sin påstand, gav vi efter, og efter en halv times forløb bankede Candida på døren og bad os træde indenfor. Hvad skildrer vor overraskelse, da vi midt i stuen så et julebord dækket med blomster og grønt, med brændende lys, med de i Rom brugelige julekager og forskellige foræringer til min broder, søster og mig.

Candida stod glædestrålende midt i stuen, pegede på bordet og sagde på sin drastiske måde:

"Dette her, signore har jeg lavet i anledning af festen; thi således har signoraen befalet mig det."

Højst forbavset spurgte jeg: "Hvilken signora?"

Hun svarede: "Signora Louisa, hende, der så ofte kom her og besøgte Deres søster og Dem."

Nu først forstod jeg det hele. Det var fru Bille, som inden sin afrejse havde tænkt på, hvorledes hun kunne glæde os juleaften. I sandhed, hun kunne aldrig have gjort det på en smukkere måde.

Fru Louise Bille

Vi sendte hende i tankerne vor hjertelige tak, og så fik denne bedrøvelige juleaften dog et lyspunkt fra hjemmet, som vi aldrig glemte.

Skønt frosten aftog noget efter jul, vedblev luften dog at være kold, og det varede derfor meget længe, inden jeg kunne komme ud i det fri. Min første vandring fyldte mig med den dybeste bekymring. Jeg var henimod aften gået op på Monte

Pincio, og da jeg tilfældigt kom til at føre mit lommetørklæde mod mit venstre øje, opdagede jeg pludselig til min rædsel, at Peterskuplen forsvandt for mit blik, og da jeg den næste dag besøgte Erhardt, erklærede han, at der havde dannet sig en katarakt på det højre øje, som nu var tabt for bestandig. Jeg sagde det ikke til mine søskende; thi jeg ville ikke forøge deres sorg ved denne nye ulykke.

I februar begyndte karnevalet, hvori min søster deltog, medens min broder og jeg bestandig måtte holde os hjemme; men vi tabte egentlig ikke noget derved. Karnevalet i 1868 var et af de usleste, som nogen sinde er blevet holdt, et sandt "fremmed karneval", som romerne spotvis kaldte det.

Det antipavelige parti havde ikke glemt slaget ved Mentana og påbød, at ingen romer måtte tage del i karnevalet. Dette forbud blev så strengt overholdt, at man i Corso kun så tyskere, englændere og amerikanere, som misbrugte karnevalsfriheden på en sådan måde, at den i stedet for en fest kun blev en skandale.

Ingen masker, ingen skønne blomster, intet romersk folkeliv, alt kun en forvirret hob af fremmede, som tumlede om mellem hverandre, uden at kende til karnevalets glæde, og uden at forstå festens betydning.

Under min lange sygdom så jeg ikke noget til Henrik Ibsen; thi dels gjorde han aldrig visitter, dels var han stærkt optaget af planen til "Kejser og galilæer", der fordrede vidtgående studier af Julians historie.

I øvrigt levede han her i Rom ganske på samme regelmæssige måde som på Ischia, og når han havde arbejdet om formiddagen, gik han gerne efter middag op i foreningen, hvor

han omhyggeligt gennemstuderede aviserne, for at ikke det mindste fra hjemmet skulle gå tabt. Her traf jeg ham en formiddag, og da jeg trådte ind, kastede han bladet og spurgte heftigt:

"Har du læst, hvad han har skrevet?"

"Hvem?" spurgte jeg.

"Det store orakel fra 'Fædrelandet' har udtalt sin dom også over mig, så du behøver ikke længere at beklage dig. Han har ikke forstået mere af 'Peer Gynt' end en eskimo fra Lapmarken, og så fylder den karl bladet med en hob løs snak og urimelig tale, så at man får ondt blot ved at læse det."

Her greb Henrik Ibsen ankeprotokollens penneskaft, knækkede det tværs over, så på stumperne, og idet han mumlede: "Irréparable!" kastede han stumperne hen i en krog, vendte sig mod mig og sagde:

"Vil du gøre mig en tjeneste? Du må give den karl en dragt prygl fra mig, når du kommer til København."

"Heri kan jeg ikke tjene dig," svarede jeg. "Jeg har fået det Anckerske Legat, og dermed følger den forpligtelse, at jeg skal blive endnu et år i udlandet."

Ibsens ansigt antog pludselig et helt andet udtryk. Han rakte mig venligt hånden og sagde:

"Gratulerer, gid vi havde sådan et legat i Norge."

Grunden til Ibsens adfærd med penneskaftet lå muligvis deri, at han netop i de dage var kommet i en alvorlig strid med bestyrelsen i anledning af en fest, som den tyske forening havde haft, og hvortil den havde indbudt også den skandinaviske. Ibsen, som var en hader af alt hvad der var tysk, havde opponeret heftigt mod denne indbydelse, og ankeprotokollen

strømmede over af forskellige indlæg, hvori Ibsens rigtignok var temmelig hvasse. Striden endte imidlertid med, at Ibsen strøg et par sider; men jeg tror, at dette, med hans natur, har ærgret ham lige så meget som kritikken i "Fædrelandet".

Om aftenen mødtes vi ofte på Monte Pincio, og uden nærmere at antyde indholdet af sit arbejde, talte han dog tit til mig om, at han var i begreb med at skrive et verdenshistorisk drama, hentet fra Julian Apostatas dage. Da jeg hertil bemærkede, at det var overmåde svært for en nutidsdigter at sætte sig ind i den måde, hvorpå oldtidens mennesker havde følt og tænkt, svarede han blot:

"Du skal se, at jeg gør det alligevel."

En aften da han gik fordybet i tanker, tavs som sædvanlig, spurgte han pludselig:

"Hvorfor kan man ikke skrive en tragedie i ni akter?"

"Hvorfor ikke i nitten?" spurgte jeg leende.

Ibsen så hvast på mig og sagde:

"Ingen narrestreger! Jeg vil skrive den i ni akter."

"Men så blev det jo umuligt at spille den," indvendte jeg. "Publikum kan ikke holde tankerne samlede ni akter igennem; men du kan jo dele den."

"Ja – jeg kan dele den," sagde han, og så fulgte jeg ham til hans hjem uden at han talte et ord.

Da jeg til Ibsen havde ytret, at et så stort, antikt drama næppe ville få det fornødne publikum, blev han vred og tavs. Tiden viste dog, at jeg havde ret; thi det verdenshistoriske drama, hvortil han havde knyttet så store forventninger, var ikke langt fra at dele skæbne med "Catilina", og først da han skrev sine moderne samfundskomedier brast isen, trods megen

modstand, og medens Clemens Petersens måne sank ned bag Atlanterhavet, steg Henrik Ibsens digtersol bestandig højere og højere med så stærke stråler, at folk til slutning fik solstik deraf.

Ret betegnende for den kritik Clemens Petersen udfoldede lige over for Henrik Ibsen er det, at han ikke synes at have haft ringeste begreb om den digtergenius, der bar Ibsen fremad; men om han ikke kunne eller ikke ville se den, skal jeg lade være usagt.

Når efteråret kommer i Norden, falder bladene af træerne. I Rom bliver de derimod siddende, og først når foråret holder sit indtog, skyder de unge, friske blade de gamle til side. Når dette sker, er det forbi med skandinavernes liv i Rom, også de falder af for at give plads for nye, friske skud. Da påsken var forbi, var der foruden de faste kunstnere kun meget få af de fremmede tilbage, og den 14. maj holdt der foran vor dør en vetturin, som skulle køre os til Ariccia, hvor jeg håbede at den rene, friske bjergluft skulle give min syge broder hans kræfter tilbage.

Da vi kørte ud af porten og over den blomstrende Campagne, tænkte jeg med sorg på, hvor ulykkelig denne vinter havde været i modsætning til den første jeg havde tilbragt i Rom. Dengang var alt omkring mig nyt, jeg selv var ung, og store fremtidsplaner gærede i mig. Nu kørte jeg som en halvblind stakkel hen ad Via Appia, hvor jeg så grav ved grav, og hvor oldtidens rige herligheder slumrede under jorden.

Hvad der skulle blive af mig selv, vidste jeg ikke; men de tanker, der dengang fyldte mig, har jeg udtrykt i et lille digt, som jeg vil sætte her som slutsten på dette bind af mine ungdomserindringer:

Hen over havets bølger,
som flagrende fjer,
går frem til fjerne lande
sangsvanernes hær.

På brusende vinger
de drager imod syd –
det klinger gennem luften
som høststormens lyd.

Højt over skibets rejsning
så jeg dem ilsomt drage;
men en var træt til døden,
og den blev tilbage.

På stålstærke vinger
de andre drog mod syd –
den folded sine vinger
med klagende lyd.

Som støvgran der hvirvles
af sollysets lue,
som vingeskudt måge,
som høgslået due,

den tumled gennem luften,
belyst ved aftenrøden,
af livets glans omstrålet,
skønt kæmpende med døden.

Som blod blev havet farvet
af ildskyer røde,
og svanesangen lød
som gravsang over døde.

Men da den sank i havet
belyst ved aftenskæret,
den slog som i dødskamp
sine vinger i vejret.

Og nu, da den flød
på havets røde bølge,
så jeg dens hvide fjerham
en rusten pil at dølge.

En tvehaget pilspids
sad dybt i venstre vinge –
et mørkets bud fra jorden
som døden måtte bringe.

Jeg glemmer aldrig fuglens
forunderlige toner –
de fulgte mig i Nordens
som og i sydens zoner.

Jeg glemmer aldrig smerten,
som dulgte sig i sangen –
jeg arved den for stedse,
jeg hører endnu klangen.

Thi livet ejer pile,
tvehagede og rustne,
hvis odde ikke sløves,
før øjets glar er brustne,

og den, hvem de har rammet,
kan nok så højt sig svinge,
han føler dog bestandig
dødssåret i sin vinge.

Om "Henrik Ibsen på Ischia"

Forfatter: Vilhelm Bergsøe (1835-1911).
Første udgave: Vilhelm Bergsøe: *Henrik Ibsen på Ischia og "Fra Piazza del Popolo"*. Erindringer fra Aarene 1863-69. Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag, København og Kristiania 1907.
Denne udgave efter: Førsteudgaven.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter foto af Daniel Georg Nyblin (1826-1910): *Henrik Ibsen*, ca. 1863-64.

ISBN 978-87-7628-425-1
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-699-7 (Ølstykke 2020).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Syndikus: Jurist, juridisk rådgiver. *Red.anm.*

Note 2:

Vandskræk: Gammeldags udtryk for hundegalskab *Red.anm.*

Note 3:

32° Reaumur: 40° Celsius. *Red.anm.*

Note 4:

Syv og tredive grader reaumur: 46.25°C. *Red.anm.*